

15

SCHAPENHOUDERIJ

Vakkundig 1

Vlaamse overheid | Beleidsdomein Landbouw en Visserij

SCHAPENHOUDERIJ – VAKKUNDIG 1

Entiteit: Departement Landbou en Visserij

Afdeling: Duurzame Landbouontwikkeling

Auteurs(s): Jan ESKENS

Norbert VETTENBURG

Datum: 15/07/2013

COLOFON

Samenstelling

Entiteit: Departement Landbouw en Visserij

Afdeling: Duurzame Landbouwontwikkeling

Verantwoordelijke uitgever

Jules Van Liefveringe, Secretaris-generaal

Depotnummer

D/2013/3241/198

Lay-out

Carine Van Eeckhoudt, Afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling

Druk

Vlaamse overheid

Om deze brochure te bekomen neemt u contact op met

Carine VAN EECKHOUDT

Departement Landbouw en Visserij – Afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling

Ellipsgebouw – Koning Albert II-laan 35, bus 40 – 1030 Brussel

Tel. 02 552 79 01 | Fax 02 552 78 71 | carine.vaneeckhoudt@lv.vlaanderen.be

Een digitale versie vindt u terug op

www.vlaanderen.be/landbouw/publicaties/SCHAPENHOUDERIJ – VAKKUNDIG 1

Aansprakelijkheidsbeperking

Deze brochure werd door het Vlaams Gewest met de meeste zorg en nauwkeurigheid opgesteld. Er wordt evenwel geen enkele garantie gegeven omtrent de juistheid of de volledigheid van de informatie in deze brochure. De gebruiker van deze brochure ziet af van elke klacht tegen het Vlaams Gewest of zijn ambtenaren, van welke aard ook, met betrekking tot het gebruik van de via deze brochure beschikbaar gestelde informatie. In geen geval zal het Vlaams Gewest of zijn ambtenaren aansprakelijk gesteld kunnen worden voor eventuele nadelige gevolgen die voortvloeien uit het gebruik van de via deze brochure beschikbaar gestelde informatie.

De informatie uit deze uitgave mag worden overgenomen mits bronvermelding.

CONTACTPERSONEN VAN DE AFDELING DUURZAME LANDBOUWONTWIKKELING DIE BETROKKEN ZIJN BIJ VOORLICHTINGSACTIVITEITEN

(situatie op: 22 juli 2013)

VLAAMSE OVERHEID

Departement Landbouw en Visserij

Ellipsgebouw – 6de verdieping – Koning Albert II-laan 35, bus 40 – 1030 BRUSSEL

	<u>E-mail</u>	<u>TELEFOON</u>	<u>FAX</u>
Jules VAN LIEFFERINGE Secretaris-generaal	jules.vanliefferinge@lv.vlaanderen.be	02 552 77 03	02 552 77 01

AFDELING DUURZAME LANDBOUWONTWIKKELING

HOOFDBESTUUR

ALGEMENE LEIDING

ir. Johan VERSTRYNGE Afdelingshoofd	johan.verstrynge@lv.vlaanderen.be	02 552 78 73	02 552 78 71
--	-----------------------------------	--------------	--------------

DIENSTHOOFD VOORLICHTING EN VORMING

ir. Els LAPAGE	els.lapage@lv.vlaanderen.be	02 552 79 07	02 552 78 71
----------------	-----------------------------	--------------	--------------

COÖRDINATOR DIERLIJKE SECTOR

Tsang Tsey CHOW	tsangtsey.chow@lv.vlaanderen.be	02 552 79 16	02 552 78 71
-----------------	---------------------------------	--------------	--------------

COÖRDINATOR VOORLICHTING LANDBOUW EN PLATTELAND

Geert ROMBOOTS	geert.rombouts@lv.vlaanderen.be	02 552 78 83	02 552 78 71
----------------	---------------------------------	--------------	--------------

BUITENDIENSTEN

VLEESVEE

ir. Laurence HUBRECHT laurence.hubrecht@lv.vlaanderen.be 09 272 23 08 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

Walter WILLEMS walter.willems@lv.vlaanderen.be 03 224 92 76 03 224 92 51
VAC – Anna Bijns gebouw, 3e verdieping – Lange Kievitstraat 111-113, bus 71 - 2018 ANTWERPEN

MELKVEE

ir. Ivan RYCKAERT ivan.ryckaert@lv.vlaanderen.be 050 24 77 12 050 24 76 91
VAC – Jacob van Maerlant – Koning Albert I-laan 1/2 , bus 101 – 8200 BRUGGE (SINT-MICHIELS)

Alfons ANTHONISSEN alfons.anthonissen@lv.vlaanderen.be 03 224 92 75 03 224 92 51
VAC – Anna Bijns gebouw, 3e verdieping – Lange Kievitstraat 111-113, bus 71 - 2018 ANTWERPEN

VARKENS - KLEINVEE - PAARDEN

ir. Norbert VETTENBURG norbert.vettenburg@lv.vlaanderen.be 016 66 61 22 016 66 61 01
VAC – Diestsepoort 6, bus 101 – 3000 LEUVEN

Jan ESKENS jan.eskens@lv.vlaanderen.be 011 74 26 97 011 74 26 99
VAC - Koningin Astridlaan 50, bus 6, 2e verdieping – 3500 HASSELT

STALLENBOUW EN DIERENWELZIJN

ir. Suzy VAN GANSBEKE suzy.vangansbeke@lv.vlaanderen.be 09 272 23 07 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

Tom VAN DEN BOGAERT tom.vandenbogaert@lv.vlaanderen.be 09 272 22 84 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

VOEDERGEWASSEN

Mathias ABTS mathias.abts@lv.vlaanderen.be 016 66 61 35 016 66 61 01
VAC – Diestsepoort 6, bus 101 – 3000 LEUVEN

FRUIT

ir. Hilde MORREN hilde.morren@lv.vlaanderen.be 011 74 26 81 011 74 26 99
VAC - Koningin Astridlaan 50, bus 6, 2e verdieping – 3500 HASSELT

Francis FLUSU francis.flusu@lv.vlaanderen.be 011 74 26 92 011 74 26 99
VAC - Koningin Astridlaan 50, bus 6, 2e verdieping – 3500 HASSELT

François MEURRENS frans.meurrens@lv.vlaanderen.be 016 66 61 23 016 66 61 01
VAC – Diestsepoort 6, bus 101 – 3000 LEUVEN

INDUSTRIËLE GEWASSEN

ir. Annie DEMEYERE annie.demeyere@lv.vlaanderen.be 016 66 61 21 016 66 61 01
VAC – Diestsepoort 6, bus 101 – 3000 LEUVEN

Eugeen HOFMANS eugeen.hofmans@lv.vlaanderen.be 016 66 61 24 016 66 61 01
VAC – Diestsepoort 6, bus 101 – 3000 LEUVEN

TELEFOON FAX

SIERTEELT

ir. Pascal BRAEKMAN pascal.braekman@lv.vlaanderen.be 09 272 23 09 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

ir. Frans GOOSSENS frans.goossens@lv.vlaanderen.be 09 272 23 15 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

Yvan CNUUDE yvan.cnudde@lv.vlaanderen.be 09 272 23 16 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

GRANEN, EIWIT EN OLIEHOUDENDE GEWASSEN + BIOLOGISCHE LANDBOUW

ir. Jean-Luc LAMONT jean-luc.lamont@lv.vlaanderen.be 09 272 23 03 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

Yvan LAMBRECHTS yvan.lambrechts@lv.vlaanderen.be 011 74 26 91 011 74 26 99
VAC - Koningin Astridlaan 50, bus 6, 2e verdieping – 3500 HASSELT

GROENTEN ONDER GLAS EN GROENTEN IN OPEN LUCHT VOOR VERS GEBRUIK, WITLOOF EN CHAMPIGNONS

ir. Marleen MERTENS marleen.mertens@lv.vlaanderen.be 09 272 23 02 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

GROENTEN IN OPEN LUCHT VOOR VERWERKING

ir. Bart DEBUSSCHE bart.debussche@lv.vlaanderen.be 050 24 77 11 050 24 76 91
VAC – Jacob van Maerlant – Koning Albert I-laan 1/2 , bus 101 – 8200 BRUGGE (SINT-MICHIELS)

ALGEMENE ONDERSTEUNING VOORLICHTING PLANTAARDIGE SECTOR

Henkie RASSCHAERT henkie.rasschaert@lv.vlaanderen.be 09 272 23 06 09 272 23 01
Burg. Van Gansberghelaan 115 A – 9820 MERELBEKE

INHOUD

CONTACTPERSONEN VAN DE AFDELING DUURZAME LANDBOUWONTWIKKELING DIE BETROKKEN ZIJN BIJ VOORLICHTINGSACTIVITEITEN

INHOUD

WOORD VOORAF

1	SCHAPEN EN CIJFERS.....	1
1.1	Schapen in de wereld.....	1
1.2	Schapen in Europa	4
1.3	Schapen in België.....	9
1.4	Productie en verbruik van lamsvlees	12
2	RASSEN EN KRUISINGEN	19
2.1	In België erkende zuivere rassen	19
2.1.1	Texelaar	19
2.1.2	Suffolk	20
2.1.3	Hampshire Down	21
2.1.4	Bleu du Maine	22
2.1.5	Île-de-France	23
2.1.6	Zwartbles	24
2.1.7	Swifter	25
2.1.8	Blauwe Texelaar	26
2.1.9	Rouge de l'Ouest	27
2.1.10	Wiltshire Horn	28
2.1.11	Kerry-Hill.....	29
2.1.12	Clun Forest	30
2.1.13	Romanov	31
2.1.14	Herdwick	32
2.1.15	Ouessantschaap	33
2.1.16	Castlemilk Moorit	34
2.2	In België erkende met uitsterven bedreigde rassen	35
2.2.1	Belgisch Melkschaap.....	35
2.2.2	Ardense Voskop.....	36
2.2.3	Houtlandschaap.....	37
2.2.4	Entre-Sambre-et-Meuse.....	38
2.2.5	Kempens schaap.....	39

2.2.6	Lakens schaap.....	40
2.2.7	Mergellandschaap	41
2.2.8	Vlaams Kuddeschaap.....	42
2.2.9	Vlaams Schaap.....	43
2.3	Artificiële rassen	44
2.3.1	De Lovenaar	44
2.3.2	De Noordhollander	46
2.3.3	De Flevolander	47
2.3.4	Cambridge.....	48
2.4	Andere rassen	49
2.4.1	Merino	49
2.4.2	Dorset Horn	49
2.4.3	Charollais	50
2.4.4	Jacobs schaap	50
2.4.5	Gotland Pels.....	51
2.4.6	Racka	51
2.4.7	Moeflon	52
2.4.8	Scottish Blackface.....	52
2.5	Enkele karakteristieken en cijfers van de rassen op een rij	54
2.6	Productie van lammeren.....	57
2.6.1	Erfelijkheid	57
2.6.2	Fokmethoden	57
2.6.3	Fokdoel	58
2.6.4	Selectiekenmerken.....	60
2.6.5	Voortplanting en vruchtbaarheid	60
2.7	Voor- en nadelen van zuivere rassen en kruisingen	63
3	SELECTIE	65
3.1	Wettelijke basis	65
3.2	Instrumenten van de Vlaamse overheid.....	65
3.2.1	De erkenning van de fokkersvereniging.....	66
3.2.2	De voorwaarden voor inschrijving in het stamboek	66
3.2.3	De prestatiecontroles	67
3.2.4	Toelating tot de fokkerij.....	67
3.2.5	De rassen waarvoor stamboeken kunnen bijgehouden worden.....	67

3.2.6	De aflevering van zoötechnische certificaten	67
3.2.7	De aanmoediging van de schapenfokkerij	67
3.2.8	De inrichting van de kunstmatige inseminatie	67
3.3	Structuur en organisatie.....	68
3.3.1	Vlaamse overheid	68
3.3.2	De stamboeken	68
3.3.3	Vlaamse Schapenhouderij	70
4	FOKPROGRAMMA'S	71
4.1	Fokwaardeschatting voor worpgrootte	71
4.1.1	Basisgegevens.....	71
4.1.2	Milieu-invloeden	72
4.1.3	Invloed van het gebruik van PMSG	72
4.1.4	Berekenen van de resultaten	73
4.1.5	Nauwkeurigheid en betrouwbaarheid van de resultaten	74
4.1.6	Publicatie van de resultaten en interpretatie	74
4.2	Activiteitenprogramma's.....	75
4.2.1	Groeicontrole van lammeren.....	75
4.2.2	Metingen en lineaire beoordeling van vleeschapen.....	75
4.2.3	Metten en beoordelen van karkassen van slachtlammeren	80
5	VERGUNNINGEN EN MESTDECREET	81
5.1	Bouwvergunning	81
5.2	Vergunningsvoorwaarden VLAREM I en II voor dieren.....	82
5.3	Mestdecreet	84
6	INVESTERINGSSTEUN EN PREMIES	85
6.1	Investeringssteun - Vlaams Gewest	85
6.2	Verzamelaanvraag en randvoorwaarden	86
6.2.1	De verzamelaanvraag.....	86
6.2.2	De randvoorwaarden	86
6.3	Biologische landbouw.....	88
6.3.1	Subsidies biologische landbouw.....	88
6.3.2	Strategisch Plan Biologische Landbouw 2013-2017	89

6.4	Premies voor genetische diversiteit	89
6.4.1	Welke met uitsterven bedreigde schapenrassen komen in aanmerking?	89
6.4.2	Welke voorwaarden worden er gesteld?	90
6.4.3	Subsidiebedrag en hoe aanvragen?	90
7	IDENTIFICATIE VAN SCHAPEN (SANITEL)	91
7.1	Doelstellingen van SANITEL	91
7.2	Begrippen	91
7.3	Identificatie	92
7.3.1	Algemeenheden	92
7.3.2	Identificatiemiddelen	92
7.3.3	Andere verplichtingen	92
7.3.4	Veeportaal	93
8	RENDAC	95
9	PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK, DEMONSTRATIEPROJECTEN, VOORLICHTING EN VORMING	97
9.1	Praktijkgericht onderzoek - Praktijkcentrum Kleine herkauwers	97
9.2	Demonstraties	97
9.3	Studieavonden	98
9.4	Brochures	98
9.5	Installatieattest	98
	FOTOLIJST	99
	TABELLENLIJST	101
	GRAFIEKENLIJST	103
	NUTTIGE ADRESSEN	105
	LITERATUURLIJST	107

WOORD VOORAF

De schapenhouderij is in ons land een vrij kleine sector. Uit de Sanitelstatistieken blijkt dat er in Vlaanderen 16.545 houders van schapen zijn met in totaal 130.440 dieren. Dit is minder dan 8 dieren per schapenhouder.

Er zijn drie hoofdvormen van schapenhouderij: de hobbyteelt (schapen die gehouden worden als zogenaamde gazonmaaiers), de schapenhouderij als nevenactiviteit en de schapenhouderij als hoofdactiviteit.

Heel wat mensen houden één of enkele schapen louter als hobby en eventueel voor huishoudelijk gebruik. Rendabiliteit is voor hen niet zo belangrijk.

Schapenhouderij als nevenactiviteit wordt als een echte landbouwactiviteit beschouwd waarbij de rendabiliteit wel belangrijk is. Het gaat hier veelal om landbouwbedrijven die naast akkerbouw, melkveehouderij of groenteteelt, schapen houden of om loontrekkenden die de schapenhouderij in nevenactiviteit hebben. Dit is de meest voorkomende vorm in de professionele schapenhouderij. Schapenhouderij als hoofdactiviteit daarentegen, komt in ons land maar weinig voor.

In het verleden was de schapenhouderij vooral gericht op de melkproductie. Momenteel richt de professionele schapenhouderij zich door de productie van paaslammeren en weidelammeren vooral op vleesproductie. Af en toe, maar steeds meer, worden schapen professioneel gehouden om aan graslandbeheer te doen.

Deze reeks van brochures wil de schapenhouder helpen bij het uitbouwen van een goed management op het bedrijf waardoor de rendabiliteit kan verbeterd worden. In deze brochure worden onder meer de volgende thema's behandeld: statistische informatie, rassen en kruisingen, selectie, fokprogramma's, vergunningen en mestdecreet, en biologische schapenhouderij.

In het laatste deel wordt kort besproken wat de Vlaamse overheid doet en organiseert ten voordele van de schapenhouderij.

De brochure werd een eerste maal geschreven en uitgegeven in 1998. De auteurs waren toen Ir. C. Delmotte, ir. H. Pauwels, A. Tylleman en ir. N. Vettenburg.

Een eerste update was er in 2006 door A. Tylleman en ir. N. Vettenburg.

Nu, in 2013, werd de brochure opnieuw actueel gemaakt zowel voor wat betreft de statistieken als wat betreft de regelgeving. De informatie werd herwerkt en aangepast door Jan Eskens en Norbert Vettenburg.

De tekst werd kritisch nagelezen door Tsang Tsey Chow.

Carine Van Eeckhoudt stond in voor de lay-out en de eindafwerking van deze brochure.

Ik wens al degenen die meegewerkt hebben aan deze brochure van harte te bedanken.

Ir. Johan Verstrynghe
Afdelingshoofd
Departement Landbouw en Visserij
Afdeling Duurzame Landbouwwontwikkeling

Eerste druk : 1998, 2e druk 2006, 3e druk 2007, 4e druk 2007, 5e druk 2013

1 SCHAPEN EN CIJFERS

In dit hoofdstuk worden het aantal en de verspreiding van de schapen op wereldschaal, in Europa en in België behandeld. Er wordt gebruik gemaakt van gegevens van tellingen en van Sanitel alsook van productie- en verbruikgegevens van lamsvlees.

1.1 Schapen in de wereld

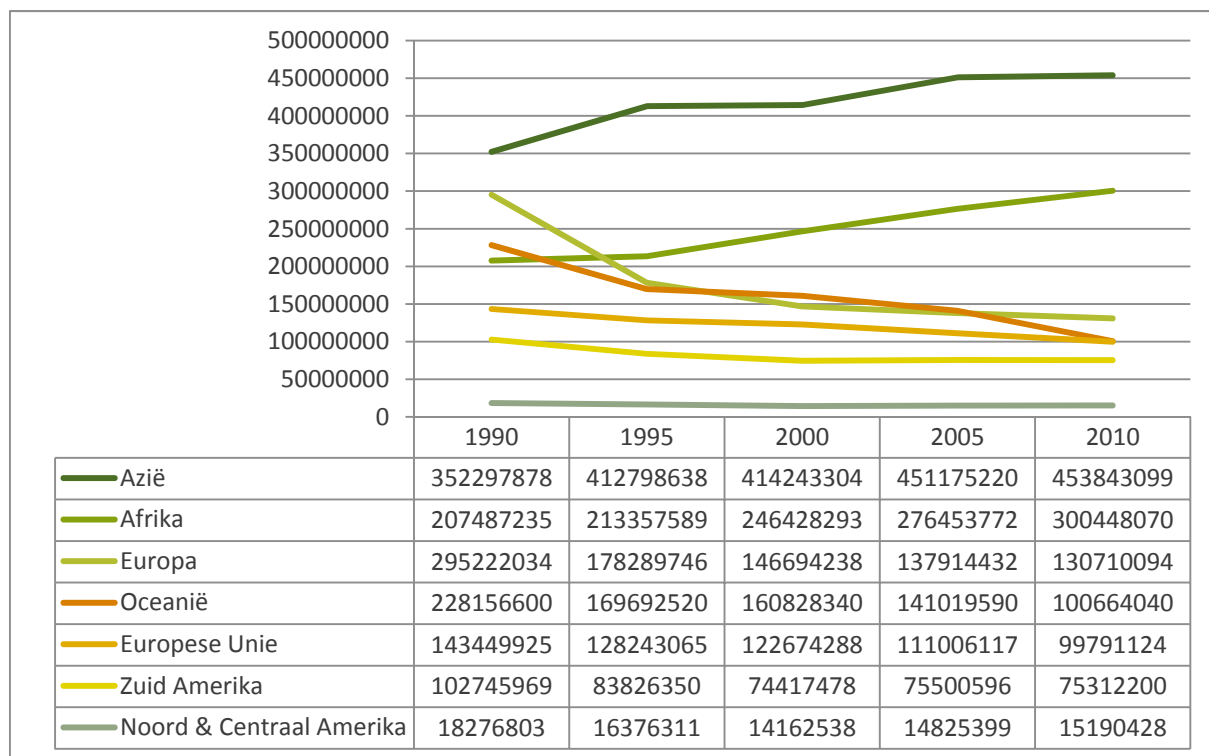
Verspreid over de wereld zouden circa 1,08 miljard schapen leven. Ruim 42% ervan zit in Azië, bijna 28% in Afrika, 12% in Europa waarvan 9% in de Europese Unie, 9% in Oceanië (Australië en Nieuw-Zeeland), en de overige 8% bevinden zich op het Amerikaanse continent.

Tabel 1. Verspreiding van aantal schapen (x 1 miljoen) in de wereld volgens continent en in de top15-landen

Regio	Aantal in 1990	% in 1990	Aantal in 1995	% in 1995	Aantal in 2000	% in 2000	Aantal in 2005	% in 2005	Aantal in 2010	% in 2010
Wereld	1207,9	100	1076,1	100	1059,8	100	1099,7	100	1078,9	100
Azië	352,3	29,17	412,8	38,36	414,2	39,09	451,2	41,03	453,8	42,06
Africa	207,5	17,18	213,4	19,83	246,4	23,25	276,5	25,14	300,4	27,85
Europa	295,2	24,44	178,3	16,57	146,7	13,84	137,9	12,54	130,7	12,11
Oceanië	228,2	18,89	169,7	15,77	160,8	15,18	141,0	12,82	100,7	9,33
Europese Unie	143,4	11,88	128,2	11,92	122,7	11,58	111,0	10,09	99,8	9,25
Zuid Amerika	102,7	8,51	83,8	7,79	74,4	7,02	75,5	6,87	75,3	6,98
Centraal Amerika	6,3	0,52	6,7	0,63	6,3	0,6	7,7	0,7	8,7	0,81
Noord Amerika	12,0	0,99	9,6	0,89	7,8	0,74	7,1	0,65	6,4	0,6
Top 15	Aantal in 1990	% in 1990	Aantal in 1995	% in 1995	Aantal in 2000	% in 2000	Aantal in 2005	% in 2005	Aantal in 2010	% in 2010
China	113,5	9,4	117,4	10,91	131,1	12,37	152,0	13,83	134,0	12,42
India	48,7	4,03	54,7	5,08	59,4	5,61	66,3	6,03	74,0	6,86
Australië	170,3	14,1	120,9	11,23	118,6	11,19	101,1	9,2	68,1	6,31
Iran	44,6	3,69	50,9	4,73	53,9	5,09	53,8	4,89	54,0	5,00
Soedan	20,7	1,71	37,2	3,46	46,1	4,35	49,8	4,53	52,0	4,82
Nigeria	12,5	1,03	16,0	1,49	26,0	2,45	31,5	2,87	35,5	3,29
Nieuw Zeeland	57,9	4,79	48,8	4,54	42,3	3,99	39,9	3,63	32,6	3,02
Groot-Brittannië	43,8	3,63	43,3	4,02	42,3	3,99	35,3	3,21	31,0	2,87
Pakistan	25,7	2,13	29,1	2,7	24,1	2,27	24,9	2,27	27,8	2,58
Ethiopië	-	-	10,9	1,01	11,0	1,03	20,7	1,89	26,0	2,41
Zuid Afrika	32,7	2,7	28,8	2,67	28,6	2,69	25,3	2,3	24,5	2,27
Turkije	43,6	3,61	35,6	3,31	30,3	2,85	25,2	2,29	21,8	2,02
Algerije	17,7	1,47	17,3	1,61	17,6	1,66	18,9	1,72	20,0	1,85
Russische Federatie	-	-	31,8	2,96	12,6	1,19	15,5	1,41	19,9	1,84
Spanje	22,7	1,88	23,1	2,14	24,0	2,26	22,7	2,07	18,6	1,72

Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

Uit de gegevens van de FAO blijkt dat er in Azië (+29%) en vooral Afrika (+45%) een sterke stijging is van het aantal schapen ten opzichte van 1990. De schapenstapel in Noord- en Centraal-Amerika ondervindt een lichte daling (-17%). In de rest van de wereld, met Europa (-56%) en Oceanië (-56%) op kop gevolgd door Zuid Amerika (-27%) is deze dalende trend veel sterker. In de Europese Unie (27%) is er een gemiddelde daling van 30% ten opzichte van 1990.

Grafiek 1. Evolutie van de verspreiding van schapen in de wereld

Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

De schapen worden gehouden voor de productie van vlees, kaas, melk, boter en wol.

Ongeveer 2,9% van de vleesproductie in de wereld is schapenvlees. De voornaamste vleesproducerende landen zijn China, Australië, Nieuw-Zeeland, Iran en Soedan, goed voor bijna 45% van de schapenvleesproductie. België komt met een productie van 2.760 ton op de 99e plaats.

Schapenkaas is goed voor 3,4% van de wereldkaasproductie. Griekenland, China, Italië, Syrië en Frankrijk staan samen in voor 62% van de productie.

Slechts 1,3% van de wereldproductie van verse melk is afkomstig van schapen. Verse schapenmelk wordt vooral geproduceerd in China, Griekenland, Turkije, Roemenië en Syrië, wat 47% van de mondiale schapenmelkproductie vertegenwoordigt. In België is er geen productie met verse schapenmelk als doel.

Boterproductie met schapenmelk maakt slechts 0,6% uit van de wereldboterproductie. De productie ervan gebeurt ook slechts in enkele landen. Turkije, Iran, Syrië, Afghanistan en Marokko zijn goed voor meer dan 90% van de wereldproductie.

De productie van wol situeert zich vooral in China, Australië en Nieuw-Zeeland (bijna 46% van de productie).

Tabel 2. Overzicht van productie schapenvlees, -kaas, -melk, -boter en -wol in de wereld

	Wereld		Toplanden	Productie in ton	Plaats
Vlees	292832666	Ton totale vleesproductie	China	2070000	1
	8532260	Ton schapenvleesproductie	Australië	555616	2
	2,91	% schapenvlees	Nieuw-Zeeland	470906	3
	45	% Top 5	Iran	360000	4
			Soedan	349000	5
			België	2760	99
Kaas	20697987	Ton totale kaasproductie	Griekenland	120000	1
	692951	Ton schapenkaasproductie	China	108000	2
	3,35	% schapenkaas	Italië	88417	3
	62	% Top 5	Syrië	60620	4
			Frankrijk	50000	5
			België	?-	-
Melk	720870392	Ton totale melkproductie	China	1724000	1
	10046507	Ton schapenmelkproductie	Griekenland	855000	2
	1,39	% schapenmelk	Turkije	816832	3
	47	% Top 5	Roemenië	651317	4
			Syrië	643000	5
			België	-	-
Boter	9113216	Ton totale boterproductie	Turkije	18200	1
	55283	Ton schapenboterproductie	Iran	16772	2
	0,6	% schapenboter	Syrië	8600	3
	91	% Top 5	Afghanistan	4666	4
			Marokko	1828	5
			België	-	-
Wol	2043435	Ton wolproductie	China	386768	1
	46	% Top 3	Australië	382300	2
			Nieuw Zeeland	165800	3
			België	170	87

Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

Op wereldvlak zijn er een paar duizend schapenrassen, elk met hun karakteristieke kenmerken zoals schapen met lange of korte staarten, zonder hoornen of met twee of meer hoornen, harige, fijn gekrulde, wel of niet gekleurde wol, hangoren.

De belangrijkste wilde soorten die vandaag nog voorkomen zijn de Bighorn (*Ovis Canadensis*) in Noord-Amerika, de Argali (*Ovis Ammon*) in Centraal Azië, de Urial (*Ovis Vignei*) in Zuidwest Azië en de Mouflon in West-Azië en Europa.

Waarschijnlijk zijn vooral de Urial en daarnaast ook de Moeflon en de Argali van belang geweest bij de domesticatie van het schaap. De diverse actuele rassen zijn, elk volgens verschillende fokdoelen, geselecteerd op basis van voornoemde wilde rassen.

Het wolschaap bij uitstek, de Merino, een van oorsprong Spaans schaap, heeft op zijn beurt veel invloed gehad en ligt momenteel aan de basis van ongeveer een kwart van de 300 voornaamste rassen.

In de Europese kuststreek kwam rond het begin van de jaartelling een vrij groot schaap voor. Door selectie en kruising met importen uit onder meer Groot-Brittannië zijn hieruit de voornaamste huidige Belgische, Nederlandse en Franse rassen ontstaan.

1.2 Schapen in Europa

Van de ruim 130 miljoen schapen die in Europa gehouden worden, bevinden er zich een kleine 100 miljoen in de Europese Unie.

De landen met de grootste stapel zijn Groot-Brittannië met meer dan 31% en Spanje met ongeveer 18% van de stapel. Ook Roemenië, Griekenland, Italië en Frankrijk zijn met elk 8% tot 9% van de stapel belangrijke schapenlanden.

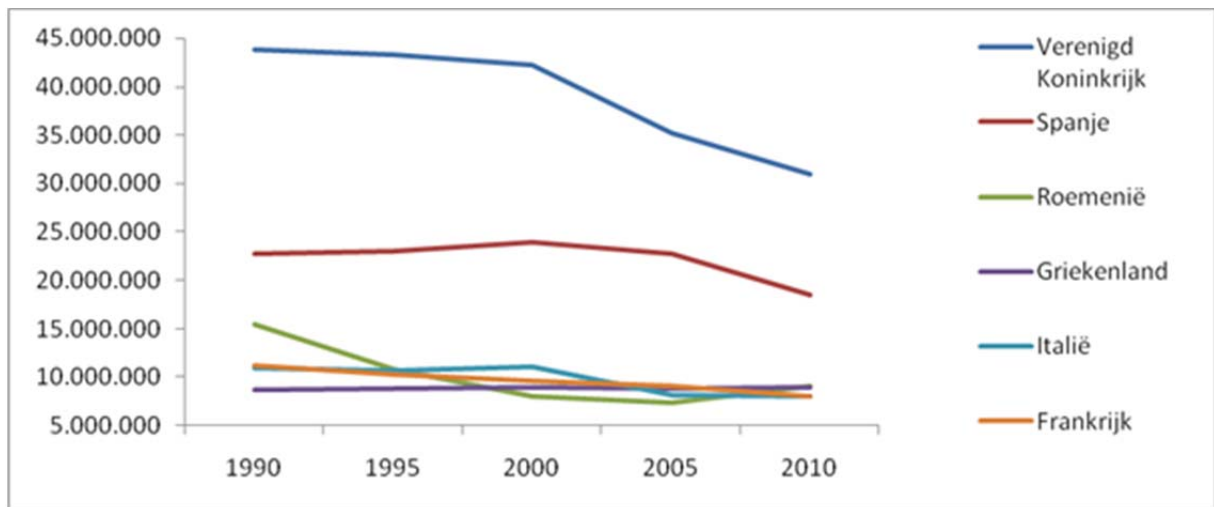
België daarentegen is met zowat 129.000 schapen (0,13% van de stapel) een heel kleine partner in de Europese Unie en bijgevolg in Europa en in de wereld.

Tabel 3. Evolutie van het aantal schapen (x 1.000) in de landen van de Europese Unie van 1990 tot 2010

Land	Aantal in 1990	% in 1990	Aantal in 1995	% in 1995	Aantal in 2000	% in 2000	Aantal in 2005	% in 2005	Aantal in 2010	% in 2010
Groot-Brittannië	43.828,0	30,55	43.304,0	33,77	42.264,0	34,45	35.253,0	31,76	31.000,0	31,06
Spanje	22.739,0	15,85	23.058,0	17,98	23.965,0	19,54	22.749,5	20,49	18.551,6	18,59
Roemenië	15.434,8	10,76	10.896,6	8,5	8.121,0	6,62	7.425,0	6,69	9.141,5	9,16
Griekenland	8.723,0	6,08	8.802,2	6,86	8.951,0	7,3	8.827,1	7,95	8.966,0	8,98
Italië	10.848,0	7,56	10.681,5	8,33	11.017,0	8,98	8.106,0	7,3	8.012,6	8,03
Frankrijk	11.208,8	7,81	10.320,0	8,05	9.577,6	7,81	9.096,6	8,19	7.976,6	7,99
Ierland	5.713,9	3,98	5.775,0	4,5	5.318,6	4,34	6.392,2	5,76	4.641,6	4,65
Portugal	3.347,0	2,33	3.475,0	2,71	3.584,0	2,92	3.541,0	3,19	2.905,7	2,91
Duitsland	4.135,3	2,88	2.990,0	2,33	2.743,0	2,24	2.642,4	2,38	2.088,5	2,09
Bulgarije	8.130,3	5,67	3.397,6	2,65	2.548,9	2,08	1.692,5	1,52	1.400,3	1,4
Hongarije	2.069,2	1,44	947,0	0,74	934,0	0,76	1.397,0	1,26	1.223,0	1,23
Nederland	1.702,0	1,19	1.674,0	1,31	1.308,0	1,07	1.363,0	1,23	1.128,0	1,13
Zweden	405,6	0,28	461,8	0,36	431,7	0,35	471,3	0,42	564,9	0,57
Slovenië	0,0	0	397,0	0,31	340,3	0,28	321,2	0,29	377,0	0,38
Oostenrijk	286,9	0,2	342,1	0,27	351,6	0,29	327,2	0,29	358,0	0,36
Polen	4.158,5	2,9	713,2	0,56	361,6	0,29	316,0	0,28	258,3	0,26
Cyprus	310,0	0,22	255,0	0,2	233,0	0,19	279,0	0,25	226,6	0,23
Tsjechische Republiek	0,0	0	134,0	0,1	90,2	0,07	148,4	0,13	205,9	0,21
Denemarken	159,0	0,11	145,0	0,11	145,0	0,12	173,2	0,16	159,6	0,16
Slovenië	0,0	0	29,1	0,02	72,5	0,06	119,3	0,11	138,1	0,14
België & Luxemburg	174,0	0,12	161,0	0,13	133,6	0,11	162,7	0,15	129,1	0,13
Finland	60,7	0,04	80,2	0,06	99,6	0,08	89,7	0,08	125,7	0,13
Estland	0,0	0	61,5	0,05	28,2	0,02	38,1	0,03	76,5	0,08
Letland	0,0	0	86,3	0,07	29,0	0,02	38,6	0,03	70,7	0,07
Litouwen	0,0	0	40,0	0,03	13,8	0,01	22,1	0,02	52,5	0,05
Malta	16,0	0,01	16,0	0,01	12,0	0,01	14,1	0,01	12,9	0,01
Totaal EU	143.450	100	128.243	100	122.674	100	111.006	100	99.791	100

Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

In vergelijking met 2000 is de stapel in de Europese Unie met zowat 23% gedaald. Ten opzichte van 1990 is er zelfs een daling met 44%. Deze daling geldt evenwel niet voor alle landen. In Griekenland bijvoorbeeld is de stapel steeds licht blijven groeien en in Roemenië blijkt de schapenhouderij zich te herstellen. De laatste jaren evenwel vertoont de schapenhouderij in de meeste landen een sterke daling.

Grafiek 2. Evolutie schapenhouderij in de Europese Unie (>5 000 000 stuks)

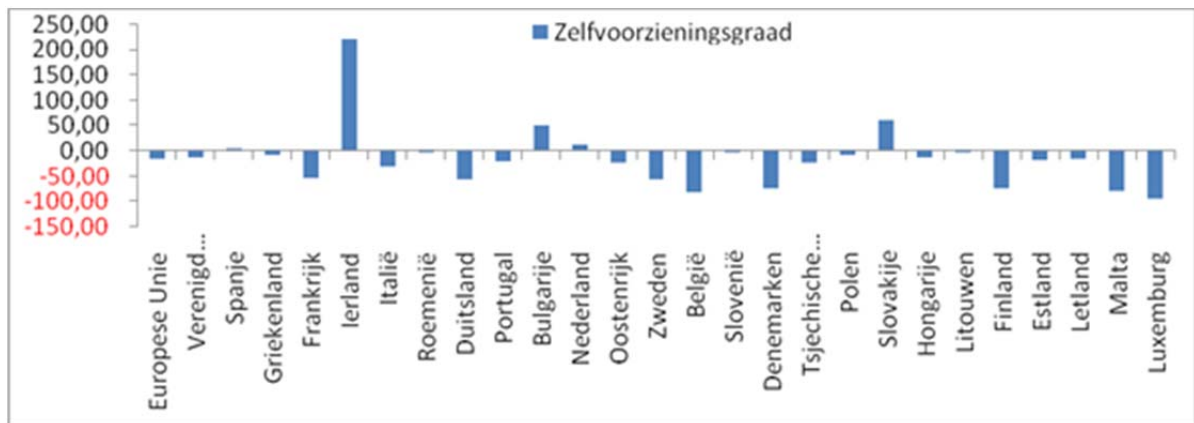
Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

De zelfvoorzieningsgraad voor schapenvlees in landen van de Europese Unie situeert zich rond de 84% (2010), zodat nog circa 16% moet ingevoerd worden. Slechts enkele landen binnen de EU hebben een productieoverschot: Ierland (221%), Slovakije (61%), Bulgarije (50%), Nederland (14%) en Spanje (6%).

Tabel 4. Zelfvoorzieningsgraad voor schapenvlees in de landen van de Europese Unie

	Productie (ton)	Import (ton)	Export (ton)	Verbruik	Zelfvoorzieningsgraad (%)	Te kort / overschot
Totaal Europese Unie	1090101	410513	208441	1292173	84,36	-15,64
Groot-Brittannië	325000	114089	68642	370447	87,73	-12,27
Spanje	213736	12215	23955	201996	105,81	5,81
Griekenland	148636	11503	1237	158902	93,54	-6,46
Frankrijk	104600	128534	9746	223388	46,82	-53,18
Ierland	65800	2222	47537	20485	321,21	221,21
Italië	61320	27353	1816	86857	70,60	-29,40
Roemenië	54763	714	839	54638	100,23	0,23
Duitsland	26063	39180	7971	57272	45,51	-54,49
Portugal	25968	6809	657	32120	80,85	-19,15
Bulgarije	21278	90	7243	14125	150,64	50,64
Nederland	16759	12480	14475	14764	113,51	13,51
Oostenrijk	6255	1935	70	8120	77,03	-22,97
Zweden	4603	6292	249	10646	43,24	-56,76
België	3471	37117	22753	17835	19,46	-80,54
Slovenië	2078	51	15	2114	98,30	-1,70
Denemarken	1783	5316	501	6598	27,02	-72,98
Tsjechische Republiek	1646	534	43	2137	77,02	-22,98
Polen	1500	148	11	1637	91,63	-8,37
Slovakije	1166	28	470	724	161,05	61,05
Hongarije	874	127	0	1001	87,31	-12,69
Litouwen	801	19	2	818	97,92	-2,08
Finland	740	2219	135	2824	26,20	-73,80
Estland	581	139	13	707	82,18	-17,82
Letland	493	88	8	573	86,04	-13,96
Malta	133	512	1	644	20,65	-79,35
Luxemburg	54	799	52	801	6,74	-93,26

Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

Grafiek 3. Zelfvoorzieningsgraad voor schapenvlees in de Europese Unie

Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (<http://www.fao.org>)

Het gemiddelde verbruik van schapenvlees per inwoner en per jaar bedraagt 2,5kg met als uitschieters: Cyprus (11,87kg), Griekenland (11,83kg), het Verenigd Koninkrijk (6,38kg) en Spanje (5,18kg). In volgende hoofdstukken wordt dieper ingegaan op de productie en het verbruik van lamsvlees in België.

Algemeen kan je stellen dat hoe meer je naar het zuiden gaat, hoe hoger het verbruik per inwoner ligt.

Cijfers over het verbruik van schapenvlees en de zelfvoorzieningsgraad zijn niet voor alle lidstaten altijd bekend en vergelijkbaar. Vooral van de landen waar de schapenvleesconsumptie eerder beperkt is, zijn de cijfers niet altijd gekend.

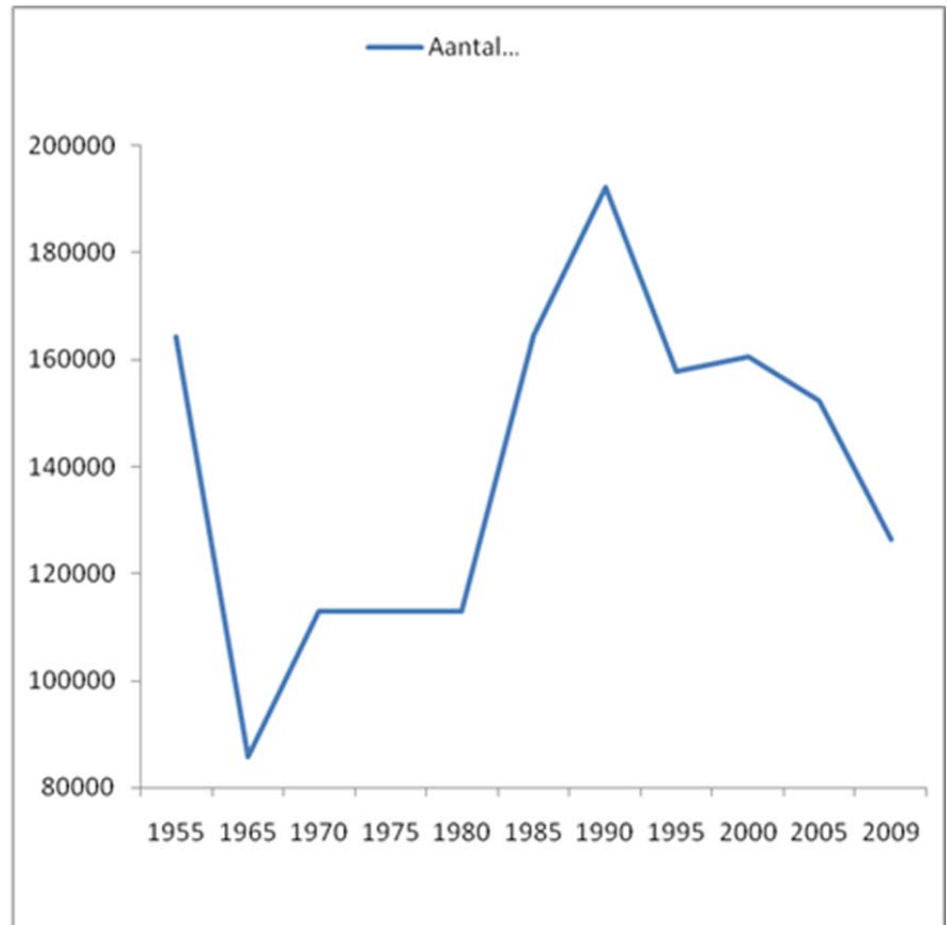
Bij de gegevens moet men er ook rekening mee houden dat er in bepaalde landen veel thuisvlachten zijn waardoor het exacte verbruik niet bekend is en het om een raming gaat.

1.3 Schapen in België

Uit grafiek 4 blijkt dat van 1955 tot 1965 het aantal schapen gehalveerd is tot 85.723 schapen. Daarna volgt een stijging van het aantal dieren met een piek in het begin van de jaren 90 van ruim 190.000 dieren. Nadien is er opnieuw een daling tot 127.000 schapen in 2009.

Tabel 5. Aantal schapen in België volgens de tellingen van 15 mei

Jaar	Aantal dieren
1955	164143
1965	85723
1970	113000
1975	113000
1980	112861
1985	164505
1990	192133
1995	157632
1996	155391
1997	154641
1998	158054
1999	160188
2000	160447
2001	156132
2002	146426
2003	146030
2004	150650
2005	152384
2006	153976
2007	150532
2008	132405
2009	126219

Bron: Statistics Belgium
(<http://statbel.fgov.be>)

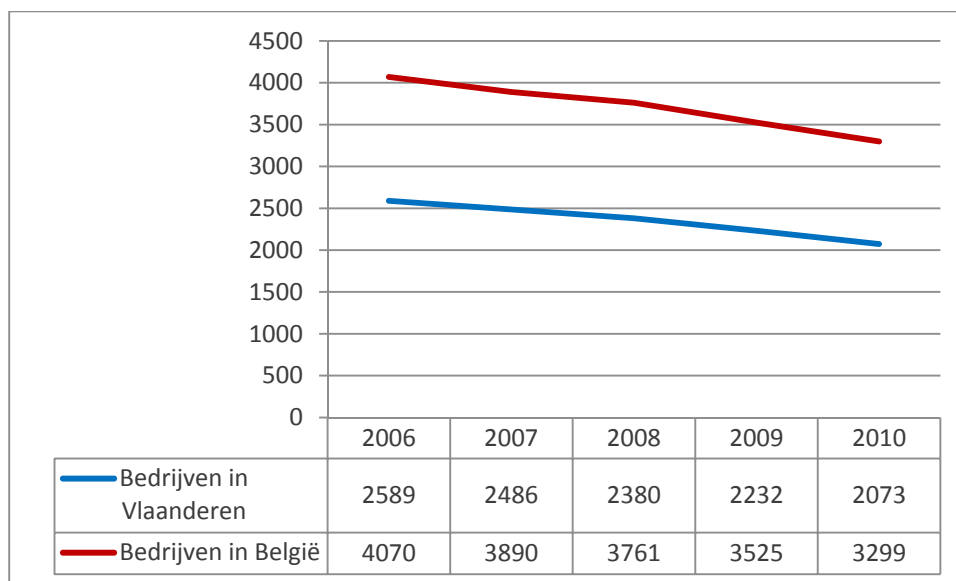
Grafiek 4. Aantal schapen in België volgens de tellingen van 15 mei

Het werkelijke aantal schapen dat in België gehouden wordt, ligt echter hoger dan bovenvermelde cijfers, omdat enkel de gegevens van de tellingsplichtigen werden opgenomen.

Tellingsplichtigen die verplicht informatie verstrekken over de veestapel zijn: landbouwers en/of veehouders als hoofdberoep;

- tuinbouwers als hoofdberoep;
- landbouwers, veehouders en/of tuinbouwers als nevenberoep;
- instellingen met land- en tuinbouwproductie of veehouderij; (zoals de proef- en onderzoekstations, bedrijven die afhangen van onderwijsinrichtingen, rusthuizen, tehuizen voor bejaarden ...)
- aannemers met eigen productie (personen en instellingen die landbouw- of tuinbouwwerken uitvoeren voor derden of installaties ter beschikking stellen en die dierlijke producten voortbrengen voor verkoop).

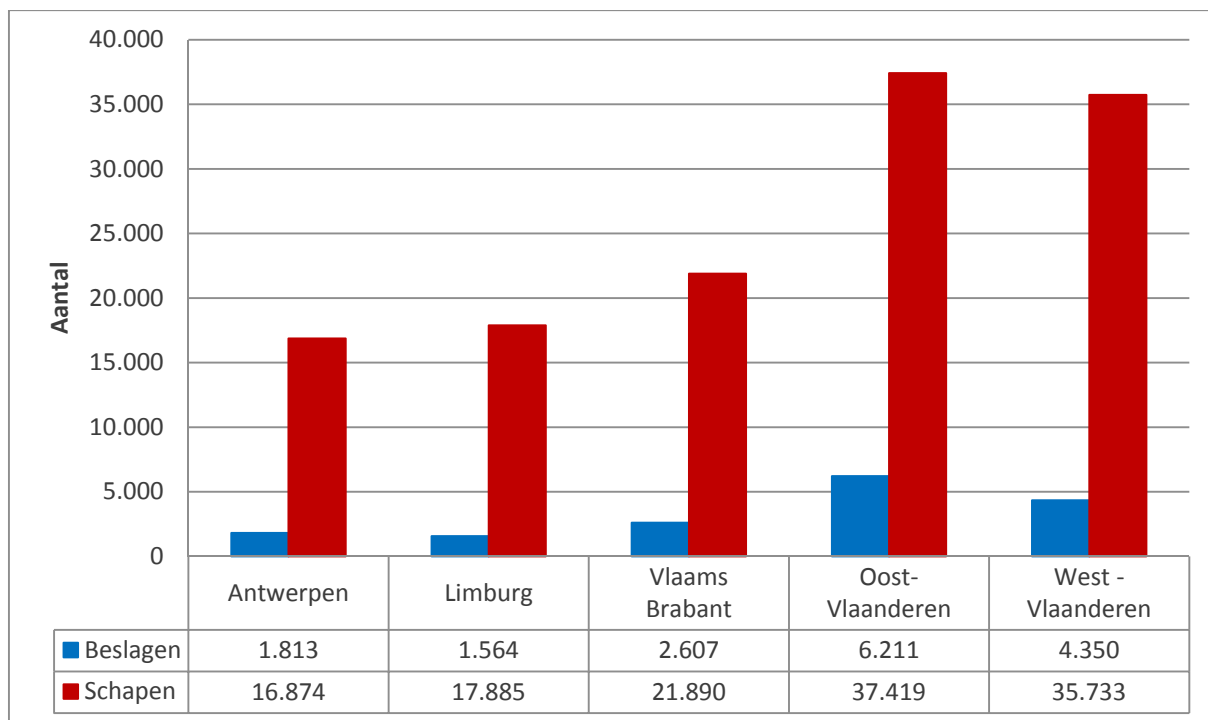
Net als voor het aantal dieren, blijkt ook uit grafiek 5 dat het aantal bedrijven sterk vermindert. Van 2006 tot 2010 is er zowel voor Vlaanderen als voor gans België een afname met bijna 20%.

Grafiek 5. Evolutie van bedrijven met schapen in Vlaanderen en België volgens de 15-meitelling

In Sanitel, een verplicht identificatiesysteem voor alle schapen, geiten, runderen en varkens, wordt gerekend met aantallen beslagen. Een beslag is een groep van schapen, geiten of hertachtigen die gehouden worden in een geografisch omschreven entiteit.

De schapen- en geitenhouders moeten jaarlijks op 15 december het aantal door hen gehouden dieren aan Sanitel meedelen. Uit grafiek 6 blijkt dat er in Vlaanderen ongeveer 6 keer meer bedrijven met schapen zijn dan uit de 15-meitellingen kan afgeleid worden.

Grafiek 6. Aantal schapen en beslagen met schapen in Vlaanderen volgens de 15-decembertelling 2011

Bron: SANITEL-15 december telling 2011 (www.dgz.be)

Grafiek 6 toont de verdeling van de schapenstapel volgens provincie. Hieruit blijkt dat Oost-Vlaanderen met bijna 29% de meeste schapen telt, gevolgd door West-Vlaanderen met iets meer dan 27%. Volgens de cijfers van Sanitel waren er in Vlaanderen in 2011 ruim 130.000 schapen, waarvan ongeveer 106.000 vrouwelijke dieren ouder dan 6 maand.

Grafiek 5 geeft een overzicht van het aantal professionele bedrijven volgens de 15 meitellingen.

Grafiek 6 toont het aantal beslagen volgens de 15 decembertelling van Sanitel en omvat eveneens de hobbyschapenhouders. Beide grafieken tonen aan dat slechts een minderheid van de bedrijven in Vlaanderen professioneel en dus tellingsplichtig is.

Tabel 6. Gemiddeld aantal schapen per beslag in Vlaanderen volgens de 15-decembertelling 2011

Regio	Gemiddeld aantal dieren/beslag
Antwerpen	9,25
Limburg	11,43
Vlaams Brabant	8,33
Oost-Vlaanderen	6,02
West -Vlaanderen	8,21
Vlaanderen	7,65

Bron: SANITEL 15-decembertelling 2011 (<http://www.dgz.be>)

Uit tabel 7 blijkt dat Limburg met gemiddeld 11,5 dieren, meer schapen per beslag telt dan de rest van Vlaanderen. Uit verdere studie blijkt echter dat de beroepsschapenhouderij vooral in West-Vlaanderen geconcentreerd is.

1.4 Productie en verbruik van lamsvlees

Tabel 7 toont aan dat in België de export van schapen- en geitenvlees ongeveer 65% bedraagt van de import.

Globaal kan gesteld worden dat ongeveer 15% van het verbruik van lamsvlees in België ook in eigen land geproduceerd wordt (= de zelfvoorzieningsgraad). Dit betekent dat 85% van de consumptie van lamsvlees moet ingevoerd worden.

In de statistieken wordt schapen- en geitenvlees steeds samen genomen, het aandeel van geitenvlees is echter zeer beperkt. Een uitzondering hierbij is de uitvoer van levende geitenbokjes naar Spanje.

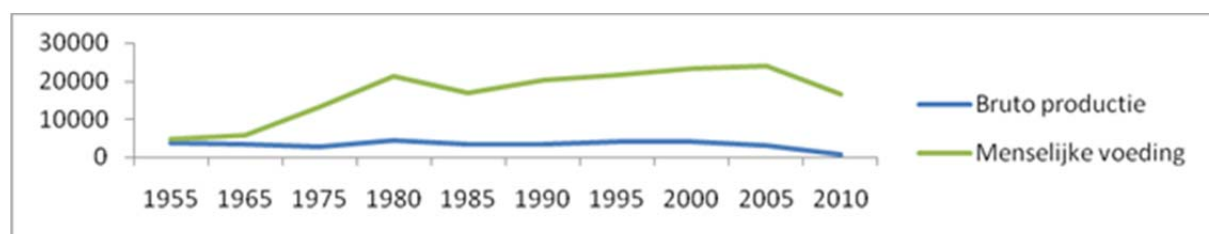
De uitvoer van schapenvlees gaat vooral naar Frankrijk.

Het verbruik van lamsvlees per inwoner en per jaar bedraagt in België 1,5kg tegenover het Europees gemiddelde van 2,4kg. Sinds 1955 kent het verbruik van schapenvlees nochtans een groei van 0,5kg in 1955 tot ruim 2kg begin jaren 2000. Daarna liep het gebruik terug.

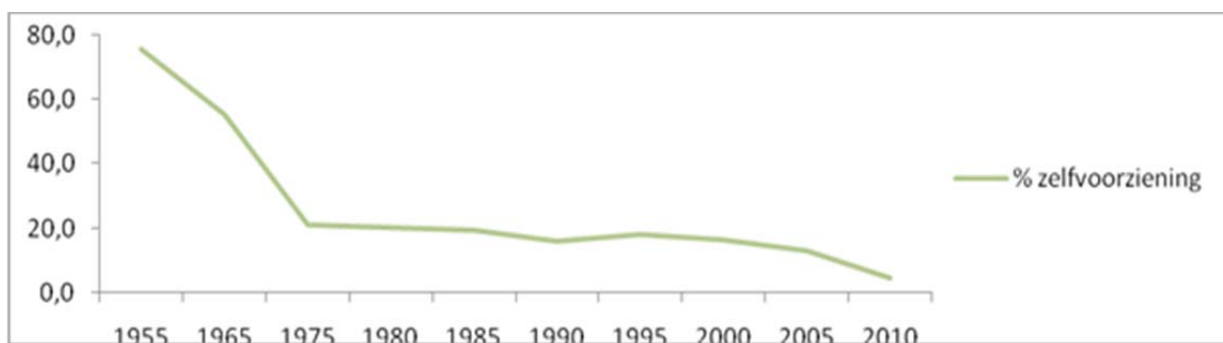
Tabel 7. Bevoorradingsbalans van schapen- en geitenvlees (ton karkasgewicht) van 1955 tot 2010

Jaar	1955	1965	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Bruto productie	3591	3243	2786	4322	3216	3237	3884	3855	3127	3344	3301	2680	2357	733
Uitvoer levende dieren	-	-	-	-	-	-	-	49	73	75	20	10	56	20
Invoer levende dieren	-	-	-	-	-	-	-	684	1112	1573	1592	1818	1835	2287
Netto productie	3635	5223	3990	5483	8391	7453	4878	4490	4166	4842	4873	4488	4136	3000
Uitvoer (+bereidingen)	14	1798	177	424	4573	4696	11456	13501	27009	33024	27626	32483	29558	24947
Invoer (+bereidingen)	1125	2157	9467	16381	12974	17647	28054	32427	46832	48908	42772	49099	42721	38651
Menselijke voeding	4746	5886	13280	21440	16792	20404	21476	23416	23988	20726	20019	21104	17299	16704
Idem kg/inwoner	0,5	0,6	1,3	2,1	1,6	2,0	2,0	2,3	2,3	2,0	1,9	2,0	1,6	1,5
% zelfvoorziening	75,7	55,1	21,0	20,2	19,2	15,9	18,1	16,5	13,0	16,1	16,5	12,7	13,6	4,4

Bron: Statistics Belgium (<http://statbel.fgov.be>)

Grafiek 7. Productie versus verbruik schapen- en geitenvlees (ton karkasgewicht) van 1955 tot 2010

Grafiek 8. Evolutie zelfvoorzieningsgraad schapen- en geitenvlees in België

Grafiek 8 geeft de evolutie van de zelfvoorzieningsgraad weer. Door het toegenomen verbruik van lamsvlees en de dalende eigen productie in de periode 1955 tot 1975, is de zelfvoorzieningsgraad spectaculair gedaald van 75% naar 20%. Tussen 1975 en 2000 lijkt de zelfvoorzieningsgraad zich te stabiliseren rond de 17%. Daarna daalt de graad opnieuw tot ongeveer 15% met in 2010 een dieptepunt van 4,4% (tabel 8).

Tabel 8 toont het verbruik en de zelfvoorzieningsgraad van diverse vleessoorten in de periode 2000 tot 2010.

Tabel 8. Verbruik van diverse vleessoorten en zelfvoorzieningsgraad van 2000 tot 2010 (karkasgewicht)

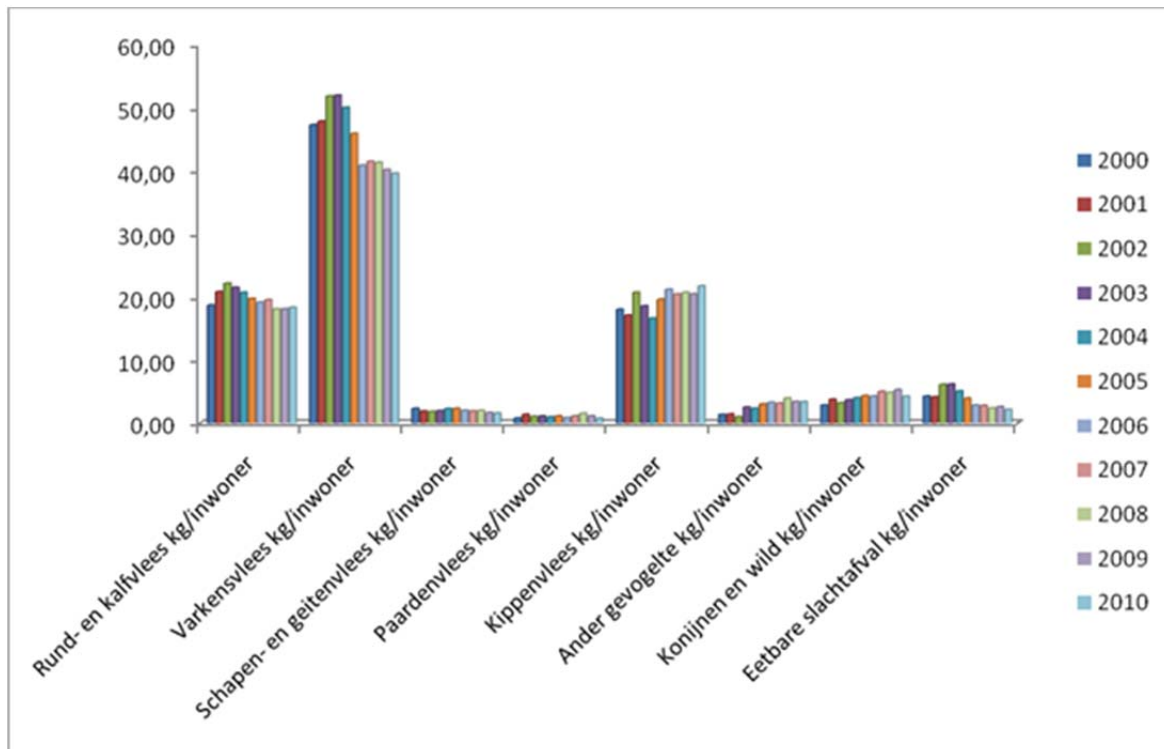
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
<u>Rund- en kalfvlees</u>											
kg/inwoner	18,69	20,81	22,14	21,49	20,70	19,73	19,13	19,53	18,08	18,09	18,33
% zelfvoorziening	157,48	143,07	142,78	132,01	139,25	142,26	142,73	139,30	147,84	135,66	141,73
<u>Varkensvlees</u>											
kg/inwoner	47,29	47,85	51,84	51,97	50,03	45,91	40,86	41,48	41,32	40,18	39,58
% zelfvoorziening	225,20	219,81	197,50	191,82	201,20	211,13	233,07	241,64	237,63	239,45	260,10
<u>Schapen- en geitenvlees</u>											
kg/inwoner	2,29	1,88	1,80	1,93	2,26	2,29	1,97	1,89	1,98	1,62	1,54
% zelfvoorziening	16,46	17,49	17,31	15,36	12,77	13,04	16,13	16,49	12,70	13,63	4,39
<u>Paardenvlees</u>											
kg/inwoner	0,77	1,34	1,02	1,08	0,95	1,10	0,82	1,10	1,52	1,10	0,70
% zelfvoorziening	43,27	24,81	37,35	28,91	30,39	22,87	23,32	19,59	12,05	18,43	33,29
<u>Kippenvlees</u>											
kg/inwoner	18,01	17,08	20,71	18,55	16,61	19,61	21,18	20,41	20,71	20,45	21,71
% zelfvoorziening	156,74	162,06	149,20	147,83	167,23	134,57	119,87	126,17	111,39	116,80	115,97
<u>Ander gevogelte</u>											
kg/inwoner	1,32	1,39	0,96	2,49	2,30	2,99	3,24	3,11	3,92	3,38	3,34
% zelfvoorziening	49,57	47,67	76,65	19,37	27,61	21,23	19,91	14,79	25,00	10,50	9,65
<u>Konijnen en wild</u>											
kg/inwoner	2,82	3,74	3,18	3,65	3,98	4,32	4,23	4,99	4,81	5,25	4,21
% zelfvoorziening	87,87	85,80	78,01	86,58	78,62	80,79	89,35	73,88	74,75	75,25	66,87
<u>Totaal vlees</u>											
kg/inwoner	91,19	94,08	101,10	101,15	96,85	95,99	91,43	92,51	92,33	90,07	90,10
% zelfvoorziening	184,23	177,66	166,42	157,90	166,89	162,58	167,18	170,65	165,69	165,84	176,20
<u>Eetbare slachtafval</u>											
kg/inwoner	4,24	4,12	6,10	6,15	5,06	3,91	2,82	2,76	2,33	2,56	2,12
% zelfvoorziening	222,72	227,85	153,62	144,14	178,15	222,11	301,34	313,61	371,40	342,64	418,03

Bron: Statistics Belgium (<http://statbel.fgov.be>)

Uit de vergelijking van het verbruik in 2000 met dat van 2010 blijkt dat:

- het totale jaarlijkse verbruik van vlees vrij stabiel gebleven is, rond 90kg per inwoner;
- het verbruik van varkensvlees gedaald is van 47kg naar 40kg waarna het zich stabiliseert;
- het verbruik van kippenvlees gestegen is van 18kg naar 22kg;
- het verbruik van runds- en kalfsvlees vrij stabiel gebleven is rond de 19kg, met evenwel een licht dalende trend de laatste jaren.

Grafiek 9 toont schematisch de consumptie van vlees per diersoort voor de afgelopen 10 jaar. De hoger beschreven evoluties blijken duidelijk uit deze figuur.

Grafiek 9. Evolutie van de vleesconsumptie in België volgens vleessoort in de afgelopen 10 jaar

Tabel 9. Aantal geslachte dieren in slachthuizen onderworpen aan de keuring en geschikt verklaard voor gebruik

Totaal aantal dieren	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Totaal aantal dieren in België	12.048.076	11.800.813	11.642.174	12.217.082	12.044.499	11.998.331	12.891.209	12.765.275
Schapen in België	30.502	28.928	29.012	21.742	20.290	16.692	23.438	25.018
Lammeren in België	43.760	32.811	41.195	45.599	42.870	20.330	119.618	101.809
Totaal aantal schapen en lammeren in België	74.262	61.739	70.207	67.341	63.160	37.022	143.056	126.827
Totaal aantal schapen en lammeren in Vlaanderen	46.063	31.679	34.141	32.739	29.931	9.128	133.128	118.473
Totaal geslachte dieren (x ton) excl. gevogelte	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Totaal geslacht (x ton) in België	1.339.893	1.290.240	1.281.418	1.340.556	1.327.590	1.340.455	1.392.570	1.386.128
Schapen geslacht (x ton) in België	615	589	589	450	414	340	525	539
Lammeren geslacht (x ton) in België	858	655	790	864	836	400	2.111	1.845
Totaal geslacht schapen en lammeren in Vlaanderen	1.472	1.244	1.379	1.314	1.251	740	2.636	2.384

Bron: Statistics Belgium (<http://statbel.fgov.be>)

De gegevens in tabel 9 zijn gebaseerd op de gegevens van de respectievelijke slachthuizen. Hierbij zijn ook de dieren inbegrepen die vanuit het buitenland worden ingevoerd. De gegevens van de thuisvlachten zijn niet opgenomen.

Tabel 10. Aantal en percentage geslachte en goedgekeurde schapen en lammeren per provincie van 2004 tot 2009

Provincie	Aantal in 2004	% in 2004	Aantal in 2005	% in 2005	Aantal in 2006	% in 2006	Aantal in 2007	% in 2007	Aantal in 2008	% in 2008	Aantal in 2009	% in 2009
Antwerpen	37.836	68,7	25.978	62,2	25.779	52,2	25.445	53,7	24.154	55,4	2.130	10,9
Limburg	78	0,1	59	0,1	148	0,3	101	0,2	93	0,2	634	3,2
Oost-Vlaanderen	1.316	2,4	1.227	2,9	1.603	3,2	2.109	4,5	1.915	4,4	2.203	11,3
Vlaams-Brabant	3.685	6,7	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
West-Vlaanderen	3.148	5,7	4.415	10,6	6.611	13,4	5.084	10,7	3.769	8,7	4.161	21,3
Waals-Brabant	80	0,1	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Henegouwen	2.676	4,9	3.652	8,7	6.261	12,7	4.884	10,3	5.830	13,4	3.620	18,5
Luik	3.900	7,1	4.097	9,8	5.486	11,1	5.239	11,1	3.119	7,2	2.758	14,1
Luxemburg	1.598	2,9	1.746	4,2	2.325	4,7	3.602	7,6	3.817	8,8	3.112	15,9
Namen	817	1,5	658	1,6	1.202	2,4	896	1,9	864	2,0	948	4,8
Totaal	55.134	100,0	41.832	100,0	49.415	100,0	47.360	100,0	43.561	100,0	19.566	100,0

(-) Geen gegevens

Bron: Statistics Belgium (<http://statbel.fgov.be>)

Terwijl uit de grafiek 6 blijkt dat de schapenhouderij zich vooral situeert in Oost en West-Vlaanderen en verder gelijkmatig verdeeld is over de overige provincies, toont tabel 10 dat slachtingen tot 2009 vooral in de provincie Antwerpen plaatsvonden.

De plotse daling van het aantal slachtingen in 2009 in Antwerpen is te verklaren door de verhuis van een slachthuis naar Vlaams-Brabant.

2 RASSEN EN KRUISINGEN

Het Vlaams fokkerijbeleid met betrekking tot kleine herkauwers wordt geregeld door het Besluit van de Vlaamse Regering van 19 maart 2010. In dit Fokkerijbesluit worden o.a. rassen en verenigingen erkend.

De vzw Kleine Herkauwers Vlaanderen (KHV) wordt in Vlaanderen erkend en is belast met de uitvoering van alle doelstellingen van het Vlaams fokkerijbeleid en het bijhouden van de stamboeken van de rassen Texel, Suffolk, Hampshire Down, Île-de-France, Blue du Maine, Belgisch Melkschaap, Zwartbles, Swifter, Blauwe Texelaar, Rouge de l'Ouest, Clun Forest, Kerry Hill, Romanov, Wiltshire Horn, Herdwick en ook 6 geitenrassen.

Het Belgisch Melkschaap is een met uitsterven bedreigd ras waarvan het stamboek door KHV wordt beheerd.

Het Steunpunt Levend Erfgoed (SLE) is belast met het bijhouden van de stamboeken van de rassen Ardense Voskop, Houtlandschaap, Entre-Sambre-Et-Meuse, Kempens Schaap, Lakens Schaap, Mergellandschaap, Vlaams Kuddeschaap, Vlaams Schaap en de Ouessant. Deze met uitsterven bedreigde rassen worden in een volgende brochure uitvoerig besproken.

In de volgende paragrafen worden uitgebreid de rassen besproken waarvoor KHV erkend is om de stamboeken bij te houden.

2.1 In België erkende zuivere rassen

2.1.1 Texelaar

De Texelaar is een schapenras dat voortgekomen is uit het oorspronkelijke Texelse ras uit Nederland. In de tweede helft van de 19e eeuw is dit oude ras gekruist met een aantal Engelse rassen om een betere wol- en vleesopbrengst te krijgen. Hiervoor werden voornamelijk de Lincoln-, Leicester- en Wensleydaleschape gebruikt. Op die manier werd een stabiel ras gekweekt met prima eigenschappen. Naast de witte Texelaar is er ook een blauwe variant.

Kenmerken

De Texelaar heeft een vrij gedrongen bouw, een brede kop met fijn wit haar, een zwarte neus en geen horens. Hij heeft sterke lendenen en ronde, gevulde hammen. De bewolling strekt zich uit over de hele romp tot aan de keel. De voorpoten moeten flink bewold zijn, minimaal tot het midden van de 'opperarm' en aan de achterpoten minstens tot het midden van de schenkel. Ook de staart is bewold. Ooien kunnen een gewicht van 70 à 80 kg hebben bij een schofthoogte van circa 70 centimeter. De rammen bereiken zelfs een gewicht van 90 à 95kg en een schofthoogte van 75 centimeter. Als er één keer in de voorzomer geschoren wordt, bedraagt de wolopbrengst ongeveer 4 à 5kg.

Foto 1. Texelaar

Voortplanting

Bij het lammeren is vaak assistentie van de schapenhouder of dierenarts noodzakelijk. Ze lammeren namelijk niet gemakkelijk af.

De ooien kunnen aflammeren vanaf hun eerste jaar en hebben een vrij lange productieve levensduur.

Ze werpen één maal per jaar en hebben een gemiddelde worpgrootte van 1,6 lammeren. De lammeren wegen bij de geboorte 4 à 5kg en groeien snel. De moeders vertonen matige tot goede moedereigenschappen en hebben een goede melkgift.

Weetjes

De Texelaar is in België en Nederland het meest voorkomende schapenras. Op het eiland Texel leven circa 14.000 schapen, ongeveer evenveel als er mensen op het eiland wonen.

Door zijn hoge bespierungsgraad biedt de Texelaar een uitstekend perspectief als slachtlamvaderdier voor kruisingen. Ten opzichte van andere rassen onderscheidt de Texelaar zich door zijn geringe aanleg tot vetaanzet op het lichaam.

In de lidstaten waarin de Texelaar geselecteerd werd, zijn er verschillende types ontstaan. Zo is er een Nederlandse, Belgische en Franse Texelaar.

2.1.2 Suffolk

Het Suffolkschaap ('Suffolk') is een Engels schapenras. Het is ontstaan in het zuid-oosten van Engeland in het graafschap Suffolk. Het ras is gefokt door het kruisen van Norfolk Horn oaien met Southdown rammen. De Engelse stamboek vereniging The Suffolk Sheep Society werd al gesticht in 1886.

Kenmerken

Het Suffolkschaap is een vleesras met een goede bespierung en een hoge groeisnelheid. Typische kenmerken zijn de zwarte en onbewolde kop en poten met een roomkleurige fijne bewolde romp.

Volwassen Suffolk rammen hebben een levend gewicht tot 140kg en oaien tot circa 90kg. Andere kenmerken zijn de stevige bouw, de vroegrijpheid en de lange zwarte hangoren. Bij hogere gewichten worden de dieren snel te vet. Ook kenmerkend voor de Suffolk is zijn rustig aard.

Foto 2. Suffolk

Voortplanting

De lange bronstperiode start al in augustus, waardoor vroege (paas)lammeren mogelijk zijn. De Suffolk heeft goede moedereigenschappen en het lammeren verloopt meestal vlot. Moeilijkheden bij het werpen komen voor bij oaien met te veel conditie.

Ze werpen één maal per jaar en hebben een gemiddeld worpgrootte van 1,7.

De lammeren wegen bij de geboorte 4,5 tot 5,5kg en hebben een zeer snelle groei.

Weetjes

Lammeren uit een kruising met een Suffolkschaap kennen een zeer hoge groei, waardoor ze op 10 tot 14 weken al een levend gewicht van meer dan 40kg halen en ze dus snel slachtrijp zijn. Het ras is in Engeland van grote economische betekenis als leverancier van slachtlamvaderdieren. Meer dan de helft van de Engelse slachtlammeren hebben een Suffolkschaap als vaderdier.

De wol is van hoge kwaliteit en wordt gebruikt voor de fabricage van onder meer de beroemde tweedstoffen.

2.1.3 Hampshire Down

De Hampshire Down is ontstaan rond 1850 in het Zuid-Engelse Hampshire. Het graafschap is gekenmerkt door heuvelachtig, open grasland gevormd op een kalkrijke bodem. Dit zijn de 'downs'. Men selecteerde er een hard en sober schapenras dat het winderige en koude klimaat op de heuvels kon verdragen en daarnaast ook kwaliteitsvlees kon leveren. Dit resulteerde in het ontstaan van de Hampshire Down.

Uit de Wiltshire Horn, een wit grof en laatrijp schaap en de Berkshire Knot, een vroegrijp dier met zwarte kop en poten ontstond de Hampshire West Country of kortweg West Down. Deze succesvolle kruising was destijds zo populair dat veel lokale schapenrassen verdwenen. Nadien kruiste men het ras met de robuuste South Down, gekend om zijn weerstand en zijn vleesproductie. Dankzij een strenge selectie werd het ras alsmaar beter, de Hampshire Down was geboren. In 1861 erkende de Royal Agricultural Society het ras officieel en sinds 1889 is er een Hampshire Down stamboek. Deze dieren werden voor het eerst in België ingevoerd in 1948.

Kenmerken

Foto 3. Hampshire Down

De kop van de Hampshire Down is zwart en helemaal bewold tot rond de ogen. Alleen de neus en de oren zijn niet van wol voorzien. Ook de poten zijn zwart voor zover ze niet met wol bedekt zijn. De wol van de lammeren is bij geboorte grijs maar verandert naar wit. De wol is fijn van structuur en heel dicht ingeplant. De wol wordt gebruikt als breiwool om flanellen stoffen en vilt van te maken. De Hampshire Down is een iets vroegrijper ras dan de Texelaar. Het heeft een hoge groei en is een robuust en sober schapenras.

Voortplanting

Het ras heeft een vroege en lange bronstperiode van juni tot eind februari. Het aflammeren gaat vrij makkelijk. Bij de geboorte zijn de lammeren relatief klein, daarna groeien ze snel. De groei van de lammeren bedraagt tot 450gr per dag zodat ze al op de leeftijd van elf weken slachtrijp zijn. Deze groeisnelheid, het goede slachtrendement, het sappige vlees met bijzondere smaak zijn de betere eigenschappen van het Hampshire Down schaap. De gemiddelde worpgrootte bedraagt 1,5 tot 1,7. Hulp bij de geboorte is aangewezen.

Weetjes

Professionele schapenhouders gebruiken Hampshire Down-rammen in kruisingen met andere vleesrassen zodat ze zeer vroegrijpe lammeren krijgen.

Net als de Suffolk is het ras bijzonder geschikt voor de productie van paaslammeren.

2.1.4 Bleu du Maine

De Bleu du Maine, oorspronkelijk Mouton Bleu genaamd, is aan het eind van de vorige eeuw ontstaan uit een kruising tussen de Chotelais en de Blueface Leicester of de Chotelais en de Wensleydale. Het is een uitstekend weideras en een groot schaap met veel volume. Een uiterst strenge selectie heeft er voor gezorgd dat het één van de productiefste rassen ter wereld is geworden.

De eerste Mouton Bleu-fokkersvereniging werd opgericht in Frankrijk aan het eind van de jaren 20 van vorig eeuw. Het stamboek dat in 1938 werd opgericht, werd pas in 1948 erkend.

Kenmerken

De Bleu du Maine zijn vlees-wolshapen bij uitstek met een lange levensduur. De ongehoorde kop en poten zijn donker blauw en niet bewold. De kop van de rammen vertoont veel rimpels. Het hele lichaam, behalve de kop en de poten zijn bedekt met witte wol. De Bleu du Maine is een ruim ontwikkeld schaap met een sterk groeivermogen. De bespiering, vooral van de hammen, is eerder matig. Het gewicht van de rammen bedraagt 110 tot 150kg en van de oaien 70 tot 90kg.

Foto 4. Bleu du Maine

Voortplanting

Jaarlingen die gedekt worden, zijn voor 90% drachtig. Dit toont de vroegrijpheid van het ras aan. Het geboorteprocés verloopt in het algemeen zeer gemakkelijk en de oaien hebben goede moedereigenschappen. De Bleu du Maine heeft een gemiddelde worpgrootte van 2,2 lammeren per ooi. Ze geven voldoende melk zodat de lammeren tussen de 10e en 30e levensdag een dagelijkse groei van 280gr hebben. Tweelinglammeren wegen op 4 maand gemiddeld 35kg.

In Frankrijk richt het huidige fokprogramma ter verbetering van de genetische eigenschappen zich vooral op de vruchtbaarheid van de oaien. Ook de variatie in vruchtbaarheid krijgt veel aandacht.

Weetjes

Dit ras is geschikt voor de productie van gekruiste lammeren. In combinatie met een sterk beveesd ram bekomt men veel rijk beveesde slachtlammeren.

Vaak wordt de Bleu du Maine gekruist met de Texelaar. De nakomelingen hiervan worden BleuTex genoemd wat niet mag verward worden met de Blauwe Texelaar. Er bestaat geen stamboek BleuTex, maar er zijn schapenhouders die kruisingen van de Bleu du Maine en de Texelaar houden om de uitstekende eigenschappen van beide rassen te combineren. Ooien uit dergelijke kruising zijn goede moeders met een hoge melkproductie die ook in het eerste jaar zonder problemen tweelingen kunnen grootbrengen en bovendien probleemloos werpen.

Het Bleu du Maine-ras heeft ten opzichte van andere rassen meer nood aan hokbeschutting.

2.1.5 Île-de-France

De Île-de-France werd ontwikkeld omstreeks 1840 in de nationale veterinaire school Alfort nabij Parijs. Het is een kruising van Merino de Rambouillet-ooien en uit Engeland geïmporteerde Dishley (Leicester) rammen.

De naam Île-de-France verscheen pas in 1922 en werd ontleend aan het zgn. Bekken van Parijs of Île-de-France, waar ze destijds talrijk voorkwamen.

De Île-de-France is ondertussen verspreid over heel Frankrijk en is nog steeds het belangrijkste ras binnen de regio rondom Parijs. Het ras is erkend in 32 landen verspreid over de hele wereld.

Kenmerken

De Île-de-France is een vleesras met goede slachteigenschappen. De oaien geven voldoende melk. Dankzij de invloed van de Merino is de wol van hoge kwaliteit. Ze is fijn, zacht, romig en boterkleurig.

De kop en de poten zijn wit.

De rammen halen een gewicht van 110 tot 150kg, oaien 70 tot 90kg. De rammlammers hebben tussen 30 en 70 dagen een dagelijkse groei van ongeveer 360g.

Foto 5. Île-de-France

Voortplanting

Het ras is matig vruchtbaar.

De oaien kennen een zeer lange bronstperiode waardoor drie worpen in twee jaar mogelijk zijn en de geboorten gespreid over het ganse jaar kunnen gepland worden. Zo kunnen arbeidspieken vermeden worden. Ook is het ras hierdoor uitstekend geschikt voor de productie van lammeren buiten het seizoen.

De oaien beschikken over goede moedereigenschappen en zijn melkrijk.

Weetjes

Ze kunnen zich makkelijk aanpassen aan diverse bedrijfsvoeringen. Ze zijn geschikt voor zowel permanent opstallen (zero-grazing), deeltijds opstallen als permanent buitenbeloop. In tegenstelling tot andere vleesrassen stellen zij zeer weinig eisen aan voeding.

2.1.6 Zwartbles

De Zwartbles is een schapenras dat waarschijnlijk afstamt van het bonte Schoonebeker Heideschaap, dat vroeger vooral gehouden werd in het Nederlandse Drenthe en Friesland. Onder de Schoonebeekers zijn er exemplaren met de voor de Zwartbles zo karakteristieke witte bles. Door verdere selectie is waarschijnlijk de Zwartbles ontstaan. Invloeden van melkschape en van de Texelaar zijn zeer waarschijnlijk.

In 1975 waren er nog slechts 500 Zwartblessen waarvan velen niet raszuiver waren. Sindsdien is er veel aandacht besteed aan de raszuiverheid en is men het ras gaan waarderen om de uitstekende gebruikseigenschappen en het fraaie uiterlijk.

Kenmerken

Foto 6. Zwartbles

Ondanks zijn naam heeft de Zwartbles bruine wol. Alleen als lam is hij zwart. Het is een bruin schaap met een witte bles, vier witte sokjes en een witte punt aan de staart. De wol is van een redelijke kwaliteit en geschikt om te spinnen tot breigaren. Het is een ras dat zowel voor vruchtbaarheid als voor vleesproductie geselecteerd is. De Zwartbles is een groot, goed bespied en stevig schaap. Het staat hoog op de poten, heeft een lange, bewolde staart en is ongehoornd.

Voortplanting

Het ras is vrij vruchtbaar en werpt meestal een twee- of drieling. Volwassen oeien hebben een gemiddelde worpgrootte van 2,3. De oeien lammeren heel gemakkelijk. De Zwartbles geeft overvloedig melk en de lammeren groeien zeer snel. Er zouden groeisnelheden van meer dan 600g per dag aangetoond zijn. Zijn vrij hoge vruchtbaarheid en goede moedereigenschappen maken het geschikt voor de productie van slachtlammers.

Weetjes

De Zwartbles is vriendelijk en heel goed handelbaar. De oeien lammeren vrijwel altijd gemakkelijk en zelfstandig. Daarenboven is de vitaliteit van de lammeren hoog waardoor het ook voor de hobbykweker een ideaal ras is.

2.1.7 Swifter

De Swifter is een relatief nieuw schapenras dat in de jaren 70 speciaal werd ontwikkeld door de Landbouwfaculteit van Wageningen om de productiviteit van de Nederlandse schapenstapel te verbeteren en om de noodzakelijke eigenschappen voor een productief schaap in één ras te verenigen. Zijn naam heeft hij te danken aan het plaatsje waar de boerderij stond waar de eerste Swifters gehouden werden, namelijk Swifterbant in het Nederlandse Flevoland. Het Swifter-schaap is ontstaan uit een kruising tussen de Texelaar en de Vlaming (Vlaams Schaap).

Kenmerken

Swifters zijn witte hoornloze schapen met vaak een zwarte neusspiegel en hoeven. Vooral op de oren maar ook op de rest van het lichaam kunnen al eens zwarte vlekken voorkomen. De staart is meestal zonder wol. Het zijn grote maar vooral lange dieren. Ooien wegen vaak meer dan 70kg en rammen kunnen 130kg bereiken. Ze hebben een lange gemiddelde levensduur waardoor men minder vaak nieuwe ooilammeren moet inzetten.

Foto 7. Swifter

Voortplanting

De Swifters met hun rustig karakter hebben een lang bronstseizoen en een hoge vruchtbaarheid. Samen met hun hoge melkgifte en prima moedereigenschappen, maakt dit ze uiterst geschikt om lammeren met goede slachtkwaliteit te leveren. Swifters worden vaak gebruikt als vleeslammoederdier. Voor zeer goede, snelgroeiende vleeslammeren wordt de Swifterooi gedekt door een vleeslamvaderdier zoals de Charollais, de Suffolk of de Texelaar.

De in het stamboek ingeschreven Swifters werpen gemiddeld 2,5 lammeren per worp. Nagenoeg alle ooien werpen op eenjarige leeftijd (80% van de éénjarigen werpt 2 of meer lammeren). Het geboorteprocés verloopt gewoonlijk probleemloos.

Weetjes

Swifters zijn zeer gemakkelijk in de omgang. Het zijn rustige, vriendelijke dieren met een goed karakter.

2.1.8 Blauwe Texelaar

Waarschijnlijk zijn er altijd spontaan kleurvarianten ontstaan uit de Texelaar. Pas in 1977 werd er aandacht aan besteed en zijn enkele fokkers deze kleurslag zuiver gaan fokken. Omdat er behoefte was om het fokmateriaal goed te registreren, werd er in 1983 in Nederland de vereniging Blauwe Texelaars opgericht. De naam ontleent zich aan het feit dat bij het opendrukken van de wol een staalblauwe kleur zichtbaar wordt. Sinds 2005 is de Blauwe Texelaar ook erkend in Vlaanderen.

Kenmerken

De Blauwe Texelaars zijn hoornloze schapen met een zwarte kop. Ze hebben witte stippen onder de ogen, witte aftekening op de oorranden en op de zijkant van de bovenbenen zijn er ook witte haren aanwezig. Bij keuring moet aan twee van deze drie eisen voldaan zijn. Ook moeten er voldoende witte haren in de gesloten en fijne vacht aanwezig te zijn.

De Blauwe Texelaar is een zwaar vleesschaap met een zeer goede bespiering over het hele lichaam. De uitbundige bespiering, met name in de rug en achterhand zijn kenmerkend voor dit ras. Er wordt door het stamboek gestreefd naar rammen met op volwassen leeftijd 100kg levend gewicht en met een schofthoogte van 72cm. Voor de oaien gaat men naar een levend gewicht van 80kg en een schofthoogte van 68cm. De Blauwe Texelaar heeft een mannelijke uitstraling: massaal, balkvormig, en ruim van bouw. Ze hebben een zeer goede slachtkwaliteit.

Foto 8. Blauwe Texelaar

Bron: rassenfiche KHV

Voortplanting

De Blauwe Texelaar-ram kan vanaf een leeftijd van zes maanden vlot dekken en bevruchten. De Blauwe Texelaar-ooi, met haar goede moedereigenschappen, heeft het vermogen vanaf 1-jarige leeftijd jaarlijks te lammeren. De eenjarige oaien hebben een productie van gemiddeld 1,4 lammeren en de oudere oaien hebben gemiddeld 2 lammeren. De lammeren hebben een prima vlees-vetverhouding en een hoge groeisnelheid.

Weetjes

De Blauwe Texelaar komt voort uit witte Texelaars die drager zijn van de 'blauwfactor'. Dit is een recessief gen dat de blauwe kleur veroorzaakt. Witte Texelaars met de blauwfactor zijn zeldzaam. Uit een paring van twee witte Texelaars allebei drager van de blauwfactor, is er 25% kans op blauwe lammeren. Deze blauwe dieren zijn fokzuiver voor de kleur blauw. Een paring van twee blauwe dieren geeft altijd blauwe nakomelingen.

2.1.9 Rouge de l'Ouest

In de 19e eeuw zijn lokale rassen in het westen van Frankrijk - departementen Mayenne, Sarthe, Maine en Loire - gekruist met de Engelse Bluefaced Leicester en de Wensleydale. Uit deze kruising is de Bleu du Maine (blauwe kop) en de Rouge de l'Ouest (rode kop) ontstaan. Het ras vertoont hierdoor ook veel overeenkomsten met de Bleu du Maine en wordt dan ook beschouwd als directe familie. Met ondersteuning van de Franse overheid is de Rouge de l'Ouest zeer populair geworden. Vanwege de rijke melkgifte en het hoog vetgehalte van de melk werd dit ras oorspronkelijk als melkschaap gebruikt.

Kenmerken

De Rouge de l'Ouest heeft een markante rode, leerachtige kop bedekt met dunne bruine of witte haartjes. Het beenwerk heeft dezelfde rode kleur als de kop. De wol is roomkleurig, fijn, kort en goed gesloten. Het is een fors schaap met een goede bespiering. Het gewicht van de rammen kan oplopen tot 130kg en voor oien tot 90kg.

Foto 9. Rouge de l'Ouest

Bron: rassenfiche KHV

Voortplanting

De Rouge de l'Ouest heeft een zeer lange bronstperiode met 3 worpen op 2 jaar. Bij natuurlijke dekking worden de eerste lammeren al eind december geboren. De lammeren worden klein en fijn geboren maar hebben een zeer snelle jeugdgroei. De ooilammeren zijn vroegrijp en kunnen al het eerste jaar gedekt worden. De volwassen Rouge de l'Ouest heeft een gemiddelde worpgrootte van 2,2 en de jaarlingooien werpen gemiddeld 1,7 lammeren. De ooiën werpen gemakkelijk. De lammeren hebben een geboortegewicht van 3 tot 5kg en halen een groeisnelheid van 330 tot 360 gram per dag. De ooiën zijn zeer zorgzaam en melkrijk en voeren probleemloos drielingen.

Weetjes

De laatste jaren is de populariteit van dit ras toegenomen in Ierland en Groot-Brittannië. Dit is te merken aan de toegenomen export naar deze landen.

De Rouge de l'Ouest is erg gevraagd als rasverbeteraar en vader voor slachtlammeren vanwege de vlotte geboortes en snelle jeugdgroei.

De melk werd gebruikt voor de productie van Camembert kaas.

2.1.10 Wiltshire Horn

De Wiltshire Horn is één van de oudste cultuurrassen van Europa, maar de herkomst is onduidelijk. Opgravingen hebben uitgewezen dat het ras al voor de Romeinse tijd bestond. Waarschijnlijk is het in de bronstijd naar Engeland gebracht als ruilmiddel voor koper en tin. De eerste rasbeschrijvingen dateren uit 1794 door de schrijver Luccock. De naam is een referentie naar het Engelse graafschap Wiltshire. Hier zullen dan ook naar alle waarschijnlijkheid de wortels liggen van dit ras. Men vermoedt dat de Wiltshire Horn oorspronkelijk uit het Middellandse Zeegebied stamt en van daaruit terecht gekomen is in Groot-Brittannië. Het Britse stamboek, The Wiltshire Horn Breed Society, werd in 1923 opgericht.

Kenmerken

Het meest opvallende kenmerk van de Wiltshire Horns is dat ze zelfruiend zijn. In het voorjaar beginnen ze plukjes wol te verliezen. Na enkele weken blijft er alleen de zeer korte zomervacht over. Dit gaat heel geleidelijk en het tijdstip kan nogal verschillen van schaap tot schaap. Na de zomer begint de vacht opnieuw te groeien tot die zo'n 2 à 3 centimeter dik is, wat genoeg is om de winter door te komen.

De Wiltshire Horn is volkomen winterhard en heeft opvallend sterke klauwen.

Hij heeft een breed voorhoofd, een gemiddelde lengte en is geheel wit van kleur. De rammen hebben symmetrische horens met een ruime krul. De horens van de oaien zijn elegant zijwaarts en achterwaarts gebogen.

De buik, poten en kop zijn onbewold. De rug is zeer breed en sterk bespied.

Het vlees van de Wiltshire Horn heeft een zachte smaak. Het karkas is lang en niet vet. Het is een typisch dubbeldoelschaap: goed bespied en ook voldoende vruchtbaar. Het is een groot schaap met een gemiddeld gewicht voor de rammen van ongeveer 130kg en oaien van 80kg.

De Wiltshire Horns staan bekend als sterke en vitale dieren.

De rammen hebben het hele jaar deklust, wat een pluspunt is als vaderdier.

Foto 10. Wiltshire Horn

Bron: www.schapendries.be

Voortplanting

De ooi lammert zelfstandig af en heeft goede moedereigenschappen. Dankzij alle positieve eigenschappen wordt de Wiltshire Horn ook wel een gemakschaap genoemd. Bovendien geven ze volop melk waardoor de lammeren snel opgroeien. De lammeren zijn bij de geboorte opvallend vitaal. Gemiddeld brengen de oaien 1,9 lammeren groot met een groei van ongeveer 400gr per dag op gras. Pasgeboren lammeren hebben een wollige vacht, maar raken die na enkele maanden al kwijt. Wiltshire Hornlammeren wegen 4 à 5 kilogram bij geboorte en groeien vlot uit tot goede vleeslammeren.

Weetjes

Het ras wordt veel gebruikt in kruisingsprogramma's met als doel de productie van kortwollige, zelfruiende moederdieren of het leveren van goede slachtlammeren. Zo stond de Wiltshire Horn aan de basis van het Duitse Nolana-project en het Britse Easy-Care-schaap, twee synthetische zelfruiende rassen.

Het natuurlijk ruien is gunstig, zeker in perioden dat het scheren van schapen meer kost dan de wol kan opbrengen. Bij andere schapenrassen is deze eigenschap verloren gegaan.

Doordat het ras extreem kortwollig is, komt myiasis en verwentelen bijna niet voor.

2.1.11 Kerry-Hill

Vlak bij het plaatsje Kerry in de buurt van Newtown, Montgomeryshire, zijn deze Hills of Kerry bezaaid met opvallende schapen. Het Agricultural Survey of Wales uit 1809 meldde al: "Er is een karakteristiek ras in de Kerry Hills dat waarschijnlijk het enige is in Noord Wales dat een perfecte wol produceert." Sinds 1899 bestaat er al een officiële stamboekregistratie, het zogenaamde Kerry-Hill Flockbook. Geregistreerde schapen zijn nu op alle Britse Eilanden en Ierland te vinden.

Kenmerken

Het is een middelzwaar schaap met witte wol. De niet-bewolde kop en poten hebben witte en zwarte aftekeningen. Ze hebben een zwarte neus en bek. Zowel de ooi als de ram zijn hoornloos. Ze hebben een lange staart. De romp en vooral de achterhand zijn goed gespierd. Het gewicht van volwassen dieren varieert voor ooiën van 65 tot 80kg en voor rammen van 75 tot 90kg. Het vlees is van goede kwaliteit met een beetje wildsmaak. In normale omstandigheden is er weinig vetbedekking. De witte wol is van uitstekende kwaliteit en is gegeerd voor het spinnen.

Foto 11. Kerry-Hill

Bron: Driessen Eric, Riemst

Voortplanting

De ooiën zijn vruchtbaar (aflammerpercentage van 97%) en kunnen in principe al in december of januari aflammeren. Ze hebben goede moedereigenschappen en de gemiddelde worpgrootte ligt rond 1,7.

Ze kennen weinig problemen bij de geboorte. De melkgift volstaat ruimschoots om twee lammeren groot te brengen.

De rammen hebben een krachtige viriele uitstraling, een goede dekdrift en ze zijn zeer vruchtbaar. De wol moet geheel wit zijn. Alleen bij jonge lammeren mogen er bruine vlekken in de wol voorkomen. Deze moeten echter na de eerste scheerbeurt verdwenen zijn.

Weetjes

Kerry-Hill is een uitstekend weideschaap dat zich goed aanpast aan wisselende weersomstandigheden.

Het schaap dat afkomstig is uit de Hills of Mountains in Wales kan vrij goed springen. Een hogere afrastering van ongeveer 1,4m is dus aangewezen.

Het ras is minder makkelijk in omgang.

2.1.12 Clun Forest

Clun Forest ontstond in het midden van de 19e eeuw rond de stad Clun in het graafschap Zuid Shropshire uit kruisingen van de Shropshire Down en het Welsh Mountain schaap.

Van 1850 tot 1890 was het ras slechts lokaal bekend. Vanaf 1900 kreeg het steeds grotere bekendheid vanwege zijn grote aanpassingsvermogen aan bodem en klimaat en heeft het zich snel verspreid over Engeland, Wales en Schotland. In 1925 werd het Clun Forest stamboek in Groot-Brittannië opgericht. Vanwege de vele goede eigenschappen kreeg het ook buiten het land van herkomst meer betekenis.

Kenmerken

Dit is een typisch dubbeldoel schaap dat tamelijk lang gebouwd is. De witte hoogwaardige wol van prima kwaliteit is zeer elastisch, en dus zeer goed geschikt als breiwool. De kop, de oren en poten hebben een donkere kleur. De witte wol tussen de rechtopstaande oren loopt uit in een kuif. Het zijn zeer attente dieren met een goed beenwerk. De korte oren zijn voortdurend in beweging zoals bij een paard.

Foto 12. Clun Forest

Bron: Rassenfiche KHV

Voortplanting

De Clun Forest schapen zijn zeer goede moeders met ruim voldoende melkgifte. Het fokgemiddelde ligt boven de 1,7 lammeren/ooi. Er is nauwelijks assistentie nodig bij de geboortes die meestal tussen maart en mei plaatsvinden. Ze bereiken gemakkelijk een hoge leeftijd. Lammeren na 10-jarige leeftijd is geen uitzondering.

Weetjes

De dieren zijn goed bestand tegen regen en wind.

Het is het geschikt schaap voor de hobbyfokkers.

2.1.13 Romanov

Het Romanov-schaap vindt zijn oorsprong in Rusland. Ten noordwesten van Moskou, aan de Wolga, ligt een gebied dat vroeger Romanov heette. Het schaap werd vooral gefokt en geselecteerd om zijn pels en vruchtbaarheid. Veel lammeren geven immers veel pelzen. Het ras is rond de 17e eeuw gefokt uit de daar aanwezige kortstaartschape. De Romanov is een bijzonder taai en sober ras aangepast aan de ruwe omgeving waarin het geselecteerd werd. Dit ras kent een sterk kuddegedrag en gedraagt zich wat wilder dan de meeste andere rassen.

Kenmerken

De kleur is meestal een schakering van zwart-grijs. De meeste Romanovs hebben witte aftekeningen aan de kop, soms in de vorm van een bles. De vacht bevat ook veel haren en is van een matige kwaliteit. Om te looien en als pels te gebruiken is ze echter zeer goed geschikt. Het dier heeft een ranke lichaamsbouw met een fijn maar sterk beenwerk. Het gewicht van een ram bedraagt 60 tot 80 kilo en dat van een ooi 45 tot 55 kilo. Zowel de ooiën als de rammen zijn ongehoornd. De rammen hebben vaak enorme manen. De Romanov heeft van nature een korte onbewolde staart.

Foto 13. Romanov

Bron: Michotte Pieter, Hasselt

Voortplanting

Een groot voordeel van de Romanov is dat de bronst niet seizoensgebonden is. Zelfs tijdens de zoogperiode kan de ooi al opnieuw gedekt worden. Met een gemiddelde van drie lammeren per worp is de Romanov één van de vruchtbaarste schapenrassen ter wereld. Zelfs worpen van zes lammeren zijn bekend. De Romanov-ooi heeft naast een grote lammerproductie ook zeer goede moedereigenschappen. Ze geven veel melk en mee door de wilskracht van de lammeren blijven veel meerlingen gemakkelijk in leven. De ooi kan vlot een vierling zelf verzorgen. De lammetjes worden zwart geboren.

Weetjes

Doordat de Romanov heel makkelijk 3-,4-,5- en zelfs 6-lingen ter wereld brengt, is het dier in de jaren 80 naar Nederland gehaald om een vruchtbare moederlijn op te zetten. De Romanov werd gekruist met de Duitse Witkop waaruit de A-lijn of Rijnlam kwam. Inmiddels is de Romanov zelf meer vervangen door de A-lijn-ooien waardoor er niet zo heel veel zuivere Romanov-kuddes meer zijn in Nederland.

In Frankrijk worden Romanovs gekruist met o.a. de Suffolk en de Charollais en in Nederland vinden, naast het Rijnlam, kruisingen plaats met de Suffolk (Saeftingher) en de Swifter (Swifnov).

In de kracht van dit ras schuilt tegelijkertijd zijn zwakte. Terwijl deze schapen jarenlang wereldwijd een grote populariteit genoten als kruisingsras, verkleint de populatie zuivere Romanovs.

2.1.14 Herdwick

Het Herdwickschaap is afkomstig uit het Lake District in het noordwesten van Engeland. In dit schrale en ruwe klimaat evolueerde de Herdwick tot een sterk zelfredzaam ras.

Kenmerken

In tegenstelling tot de hardheid en zelfredzaamheid van het ras heeft de Herdwick een vriendelijk karakter. Het is een van nature rustig schaap en daardoor zeer handelbaar. Het dier is geblokt met een witte kop en witte dikke poten die in contrast staan met het donkere lijf en dikke lange staart. De vacht is zwaar en bevat veel haar. De kleur kan variëren van zwart naar bruin over blauw- tot zilvergrijs. Meestal hebben de rammen mooi gekrulde horens terwijl de oaien ongehorend zijn. Het is een robuust ras met hoge levensverwachting (18 tot 20 jaar) en langdurige vruchtbaarheid (\pm 15 jaar). Het gewicht van een volwassen ram bedraagt ongeveer 82 kilo en dat van een ooi 58 kilo.

Foto 14. Herdwick

Bron: Sylvere Dufromont, www.herdwick.be

Voortplanting

De bronstperiode is vrij kort van oktober tot december waardoor de ram het jaar rond bij de oaien kan blijven. Het aflammeren verloopt geheel zelfstandig wat maakt dat het een geschikt ras is voor landschapsbeheer of voor de hobbyfokker. De gemiddelde worpgrootte is 1,5 lammeren. De lammeren groeien traag uit en hebben na 6 maanden een slachtgewicht van 16kg. Lammeren worden zwart geboren. Tijdens hun eerste levensjaar verkleuren hun kop en poten wit. Het lichaam verkleurt tijdens hun gehele verdere leven, maar is steeds donker en gevlekt.

Weetjes

De Herdwick groeit traag en is niet vlug te vet. Het smakelijke lamsvlees heeft een wildtoets en behoort in Engeland tot de culinaire top.

Het is een zeer rustig en aaibaar schaap, dus zeer handzaam en gemakkelijk in het onderhoud.

2.1.15 Ouessantschaap

Het Ouessantschaap ontleent zijn naam aan het gelijknamige voor de westkust van Bretagne, in de Atlantische oceaan gelegen eiland Ouessant. Het Ouessantschaap is een van de kleinste schapenrassen ter wereld. Waarschijnlijk hebben de Scandinavische kortstaatschapen een invloed gehad op het ontstaan van het Ouessantschaap.

Het Ouessantschaap is een typisch voorbeeld van Insular Dwarfism, een verschijnsel waarbij dieren die generaties lang op een eiland of een sterk afgesloten gebied en onder zeer karige omstandigheden leefden, zich hebben aangepast door steeds kleiner te worden.

Het oorspronkelijke Ouessantschaap zou zijn uitgestorven indien een aantal particulieren op het vaste land, onder andere kasteelheren uit de departementen Morbihan, Loire Atlantique en Vendée, het ras niet voor een algehele verdwijning hadden behoeft.

Kenmerken

Het Ouessantschaap is klein, rechthoekig en relatief hoogbenig gebouwd. Ze komen voor in de kleuren zwart, wit, bruin, of zwart- en bruinschimmel. Volgens de raskenmerken moet de kleur zo uniform mogelijk zijn. Voor volwassen oeien mag de schofthoogte niet hoger zijn dan 46 cm. Voor volwassen rammen is dit 49cm. Op de kop van de rammen ziet men vaak mooie fijne en regelmatige horens. De hoorns zijn zwart van kleur voor de zwarte en bruine dieren en wit met

soms een zwarte lijn voor de witte dieren. De hoorns zijn driehoekig van doorsnede en ze zijn mooi gekruld in een spiraal. De oren zijn kort, fijn, zeer beweeglijk met de neiging om rechtop te staan. Volwassen rammen wegen 20kg en volwassen oeien 15kg. De wol is lang en heeft een zeer dichte ondervacht die bescherming biedt aan een ruw zeeklimaat. Het gewicht van de vacht varieert bij de rammen van 1,2 tot 1,8kg en bij de oeien van 1,0 tot 1,5kg. Het gewicht van de vacht is ongeveer 10% van het levend gewicht.

Foto 15. Ouessantschaap

Voortplanting

Het bronstseizoen is kort, van oktober tot in januari. De oeien werpen meestal al in hun eerste levensjaar. Ze werpen overwegend 1, uitzonderlijk twee lammeren. Geboorteproblemen komen weinig voor en de lammeren zijn zeer vitaal. De oeien hebben zeer goede moedereigenschappen. Ouessantschapen zijn zeer sober, hebben een groot weerstandsvermogen tegen ziekten en stellen geen hoge eisen aan voeding en verzorging.

Weetjes

Het Ouessantschaap heeft volgens zijn levend gewicht een zeer hoge wolopbrengst.

Ouessantschapen vragen weinig verzorging. Ze hebben voldoende aan een stukje grasland en een eenvoudig onderkomen. Hierdoor is het een zeer geschikt ras voor de hobbykweker.

2.1.16 Castlemilk Moorit

Het schapenras Castlemilk Moorit ontstond omstreeks 1930 uit een kruising van Shetland, de wilde Moeflon en de Manx Loghtan. Op het domein van de Castlemilk Estate van de Sir John Buchanan-Jardine in de buurt van Lockerbie, Dumfriesshire, leefde de kudde gedurende meer dan veertig jaar in afzondering, zodat de specifieke raskenmerken zich konden verankeren. In 1949 vormde men een kudde die uit een zestigtal ooiën en twee of drie rammen bestond. Door nauwkeurige selectie werd een homogeen ras gevormd. Na het overlijden van Sir John in 1970 werd de kudde verkocht. Een koper kocht zes ooiën en een ram, een andere kocht vier ooiën. De rest van de kudde werd geslacht, zodat de hele Castlemilk Moorit stapel uit nog slecht elf dieren bestond. Alle Castlemilk Mooritschappen stammen vandaag dus af van één ram en een handvol ooiën en dat zonder duidelijke gebreken door inteelt. Volgens een telling in 2003 zouden er in Groot-Brittannië 688 fokooiën geregistreerd zijn. Ondertussen treft men ook op het vasteland al enkele kwekers aan.

Kenmerken

Castlemilk Moorits zijn middelgrote, bruine (moorit) dieren van het primitieve type met een duidelijke Moeflon-tekening. Bij de geboorte en als ze geschoren worden zijn de dieren diep roodbruin. Door het zonlicht bleekt de wol aan de puntjes echter af tot een warm mokka-beige. Er

zitten witte markeringen rond de ogen, de onderkin, de buik, de knieën, de achterkant van de poten en het stuk rond de staart. Beide seksen dragen wijde horens. De ooiën hebben twee lange, elegante halve maantjes; de rammen robuuste spiralen. De ooiën wegen ongeveer 40kg; de mannelijke dieren tot 55kg. De wol van de Castlemilk Moorit is vrij kort, maar van hoge kwaliteit. Met hun ranke poten, smalle voetjes, kort staartje en elegante hals worden de Castlemilk Moorits wel eens 'blatende hertjes' genoemd. Hoewel ze erg snel kunnen rennen en altijd waakzaam zijn, kunnen ze gemakkelijk handzaam gemaakt worden.

Foto 16. Castlemilk Moorits

Bron: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/>

Voortplanting

In het najaar worden de ooiën bronstig (oktober tot december). Gemiddeld bestaat een worp uit 1,4 lammeren. De Castlemilk Moorit lammert gemakkelijk af en bovendien zijn de ooiën goede moeders die tot op hoge leeftijd vruchtbaar blijven (er zijn ooiën bekend die op veertienjarige leeftijd nog voor de fok werden ingezet). Jonge ooiën hebben meestal 1 lam, oudere kunnen ook een tweeling en soms een drieling hebben. Vanaf vier maanden kunnen de jonge rammetjes reeds dekrijp worden.

Weetjes

In 2002 kwamen de eerste Castlemilk Moorit-schappen naar België. Intussen groeide de populatie verder aan verspreid over gans Vlaanderen. In 2008 waren er 9 liefhebbers in Vlaanderen met in totaal een veertigtal volwassen stamboekdieren en een 35-tal lammeren.

2.2 In België erkende met uitsterven bedreigde rassen

2.2.1 Belgisch Melkschaap

De melkschappen kwamen oorspronkelijk voor in de kuststreek. Ze komen voort uit de melkschappenrassen die in de middeleeuwen werden gehouden in de gebieden langs de Noordzee, van Normandië tot Denemarken.

Vermoedelijk werden sinds de 19e eeuw uit het Vlaamse Schaaap dieren geselecteerd met een hogere melkproductie. Toen na de Tweede Wereldoorlog de interesse voor melkschappen verminderde, werden alle inlandse melkschappen binnen het Stamboek verenigd onder de naam het Belgisch Melkschaap.

Hoewel de Belgische Melkschappen tegenwoordig vooral worden gehouden voor de melk is het toch eerder te beschouwen als dubbeldoelschaap (melk en wol).

Kenmerken

Het Belgisch Melkschaap is een fijn gebouwd, groot schaap dat hoog op de poten staat. Het lichaam is wigvormig, wat net als bij rundvee wijst op melkrijke dieren. De kop is bedekt met fijne witte haren. De rug en flanken zijn bewold. De buik van een volwassen schaap daarentegen is licht behaard. Volwassen oaien en rammen hebben een gestalte van respectievelijk 75cm en 85cm. Een typisch kenmerk voor het Belgisch Melkschaap is de onbewolde zogenaamde rattenstaart die spits uitloopt. De uier is goed ontwikkeld en de dieren geven veel melk met een romige smaak. Het Belgisch Melkschaap is sterk verwant aan het Zeeuws en het Fries Melkschaap.

Foto 17. Belgisch Melkschaap

Voortplanting

Deze melkschappen hebben goede moedereigenschappen en zijn zeer vruchtbaar met gemiddeld meer dan twee lammeren per worp. Worpen van vier lammeren en meer komen soms voor. Door de hoge melkproductie zijn de oaien in staat om de lammeren zelf groot te brengen.

Weetjes

Voor begrazing van open terreinen komt het ras niet in aanmerking. Het Belgisch Melkschaap is helemaal geen kuddedier en daarom ook niet geschikt om mee rond te trekken. Het gedrag van deze dieren doet eerder denken aan dat van geiten dan aan dat van schapen.

Het (Belgisch) Melkschaap had van oudsher een dubbel doel: melk en wol. De lange effen wolharen bleken uiterst geschikt voor het maken van stevige draden voor bovenkleding en voor tapijten. Eeuwenlang waren de Vlaamse Melkschappen de leveranciers van de grondstof voor de beroemde Vlaamse wandtapijten. Elk koninklijk hof in Europa, en in navolging de hoge adel en geestelijkheid, was het aan zijn status verplicht te pronken met deze reusachtige gobelins.

Dankzij zijn hoge vruchtbaarheid en het vlot lammeren wordt dit ras wel eens in kruisingsprogramma's met bijvoorbeeld de Lovenaar ingezet.

Het Belgische Melkschaap is zeer productief. De melk heeft een hoog drogestofgehalte waardoor ze geschikt is voor de kaasproductie.

2.2.2 Ardense Voskop

Het ontstaan van deze schapen gaat terug tot de schapen die eeuwenlang de Ardense weiden bevolkten. De Ardense Voskop van vandaag stamt af van de Ardense schapen die vroeger door kooplui werden meegebracht om op de betere Vlaamse weiden te worden vetgemest. Lokale herders uit de streek rond Bornem hebben dit Ardense schaap aangehouden voor het fokken van paaslammeren. Uit restpopulaties van deze kuddes, die voornamelijk op de Kempense heide overleefden, werd de Ardense Voskop opnieuw gefokt en uitgeselecteerd. Het is een schaap dat aangepast is aan ruige omstandigheden en verdraagt zowel droogte, vocht en koude. Ze kunnen perfect buiten overwinteren onder de beschutting van bomen en struiken.

Kenmerken

De Ardense Voskop is een schaap van gemiddelde grootte. Het heeft een vinnig karakter en is wantrouwend tegenover vreemden. De kop en de poten zijn vos-bruin, de wol is lichtbruin zonder vlekken. De rammen zijn uitzonderlijk wel eens gehoornd. Deze schapen hebben een goed slachtrendement en ze produceren vlees van uitstekende kwaliteit en smaak. Het volwassen gewicht van de ram ligt tussen de 70 en 80kg en van de ooi tussen de 55 en 70kg.

Foto 18. Ardense Voskop

Voortplanting

Dit ras komt vroeg in bronst. De oaien lammeren probleemloos af en worden daarbij liefst niet gestoord. Het aantal gespeende lammeren ligt rond 1,7 per worp. De oaien hebben voldoende melk voor twee lammeren. De lammeren hebben bij hun geboorte een zeer donkerbruin haarkleed waar de lichtere wol geleidelijk aan doorheen groeit.

Weetjes

Intussen is de Ardense Voskop opnieuw goed verspreid, ook in Wallonië waar het in 2010 het meest gehouden ras was.

2.2.3 Houtlandschaap

Het Houtlandschaap is een middelgroot kuddeschaap dat waarschijnlijk ontstaan is uit Ardense schapen die werden verbeterd met vooral Vlaamse schapen en mogelijk ook Entre-Sambre-et-Meuse schapen.

Er wordt aangenomen dat het Houtlandschaap afkomstig is uit Zuid-Oost-Vlaanderen en Henegouwen. De herkomst van de naam Houtland is niet duidelijk.

Kenmerken

Het zijn zeer sterke middelgrote dieren die het hele jaar rond buiten kunnen blijven. De huid, kop en poten bezitten een typisch rosbruin vlekkenpatroon. De vacht is egaal romig gekleurd. Verder is de kop smal met een duidelijk gewelfde neusrug, ook bij de ooiën. Houtlandschaaapen zijn meestal ongehoord maar heel soms komen gehoornde exemplaren voor. Indien horens voorkomen, zijn ze gekruld bij de rammen en sikkelvormig bij de ooiën. De staart is goed bewold en reikt tot op de hakken. Het volwassen gewicht van de ram bedraagt tussen de 80 en 95kg en van de ooi tussen de 55 en 65kg.

Foto 19. Houtlandschaap

Voortplanting

Het is een ras met een vrij vroege bronst vanaf augustus. Het zou vroeger dan ook vooral gebruikt zijn voor de productie van paaslammeren. Het is een zeer vruchtbaar schaap dat veelal tweelingen en regelmatig drielingen ter wereld brengt. De ooi lammert zelfstandig af.

Weetjes

Het typisch rosbruin vlekkenpatroon van de kop en poten is bij de geboorte ook aanwezig in de vacht. Bij volwassen dieren blijft het behouden in de ondervacht, maar is het niet zichtbaar doorheen de witte wol.

De dieren zijn zeer gehard en leveren een beperkte hoeveelheid vlees van goede kwaliteit.

2.2.4 Entre-Sambre-et-Meuse

De Entre-Sambre-et-Meuse is ontstaan uit kruisingen tussen Ardense schapen en het Merino schaap en is afkomstig van de streek rond de Sambre en de Maas. De Merino's werden rond 1800 ingevoerd om de kwaliteit van de wol bij de Ardense schapen te verbeteren. Later werden nog verschillende Engelse rassen ingekruist en kwam men tot de huidige Entre-Sambre-et-Meuse. Het is momenteel een zeer zeldzaam ras.

Kenmerken

De kop en de poten zijn bruin tot blauwachtig grijs gevlekt, een duidelijke invloed van de Engelse rassen. Het is een tamelijk groot ras met een redelijk gespierde, diepe borst en met dikke, onbewolde poten. De vorm van de kop van de Entre-Sambre-et-Meuse is langgerekt en fijn. De oaien hebben een vlakke neuslijn, mannelijke dieren hebben een ramskop (een kop met een gebogen neuslijn). Het volwassen gewicht van de ram bedraagt 110 tot 120kg, dat van de oaien 90 tot 100kg.

Foto 20. Entre-Sambre-et-Meuse

Voortplanting

De oaien worden meestal na midden oktober gedekt en geven in de lente doorgaans twee lammeren. De lammeren worden geboren met een kroezelige vacht dat later uitgroeit tot een weelderige wollen vacht.

Weetjes

Het Entre-Sambre-et-Meuse ras is een van de vier oudste Belgische schapenrassen.

Na de Tweede Wereldoorlog, verdween dit ras geleidelijk. In 1998, werd de stamboekwerking hervat zoals dat ook al gebeurde voor andere bedreigde schapenrassen. Tijdens veldonderzoek in 2007 werden er nog 626 dieren op 17 bedrijven teruggevonden.

2.2.5 Kempens schaap

Eeuwenlang heeft het Kempens schaap met duizenden de Kempense heide bevolkt. Het werd al rond 1800 als een apart ras besproken. Begin 19e eeuw werden door Napoleon en later door Willem I van Nederland, Spaanse Merino's naar de Kempen gehaald om de wol van het lokale ras te verbeteren.

Kenmerken

Het Kempens schaap is een middelgroot schaap dat hoog op de poten staat. Het dier is egaal wit of zeer lichtbruin. De ooiën zijn altijd ongehoord, de rammen doorgaans ook. De kop is lang, smal, onbewold en net als de poten geheel wit van kleur. Door de inbreng van Merinobloed in het begin van de 19e eeuw bezit dit schaap een betere wolkwaliteit dan andere heideschapeerassen. De wolopbrengst is gemiddeld 3kg. De buik en de lange staart zijn onbewold. De slachtopbrengst is niet zo hoog maar het vlees heeft een goede kwaliteit. Het volwassen gewicht van de ram bedraagt tussen de 50 en 60kg en van de ooi tussen de 45 en 50kg. De wol van het Kempens Schaap is bijna helemaal wit en tamelijk fijn.

Foto 21. Kempens schaap

Voortplanting

De vruchtbaarheid is matig en bedraagt ongeveer 1,5 lammeren per worp. Dit wordt gecompenseerd door hun goede moedereigenschappen. Eenjarige ooiën worden doorgaans niet bij de ram gelaten.

Weetjes

Voor de komst van kunstmest waren deze dieren een levensnoodzakelijk onderdeel van het leven in de Kempen. Zij zorgden voor de mest die de akkers vruchtbaar moest maken. Met de komst van de kunstmest, het herbebossen van de heide en het in cultuur brengen van de arme Kempense heidegronden werd het Kempens schaap overbodig en leek het gedoemd om uit sterven. Gelukkig hebben enkele enthousiastelingen uit de Nederlandse Kempen dit dier van de verdwijning weten redden.

Het ras is zeer geschikt voor begrazing van arme grond en dus ook voor het beheer van heideachtige vegetaties en schrale graslanden.

2.2.6 Lakens schaap

Het ontstaan van het Lakens schaap is onduidelijk. Waarschijnlijk liggen inlandse rassen aan de basis en werden die ingekruist met Engelse South-Downschapen om de slachtkwaliteit te verbeteren.

Toch is er een mooi verhaal over het ontstaan over dit rustieke dier. Het ras zou rond 1890 zijn gecreëerd door herder Jansens, de toenmalige herder van de kudde van het Kasteel van Laken. Op deze plek zou ook de Lakense herdershond zijn ontstaan. Door selectie en gericht fokken zou Jansens de kudde hebben laten evolueren naar een dubbeldoelras voor vlees en wol. Via de markt van Anderlecht zouden enkele dieren vervolgens bij fokkers in Vlaanderen zijn terechtgekomen. Helaas is er vandaag geen enkel geschreven bewijs dat deze adelbrieven ook echt kan bevestigen.

Kenmerken

Het Lakens schaap staat laag op de poten, met een zware buik en heeft een levendig uitzicht. Kop en poten hebben een heel typische beige glanskleur, de vacht is bleekbeige tot crèmekleurig en de wol is van goede kwaliteit. Zowel de ooi als de ram zijn hoornloos. Zeer typisch voor dit ras is het plukje wol op het voorhoofd (een erfenis van Engelse voorouders) dat zeker aanwezig moet zijn bij de lammeren. Het volwassen gewicht van de ram is ongeveer 80kg en dat van de ooi ongeveer 65kg, al worden vandaag ook zwaardere dieren aangetroffen. Het is een echt kuddeschaap met veel oorspronkelijk kuddegedrag.

Foto 22. Lakens schaap

Voortplanting

Het is een vrij vruchtbaar ras dat meestal tweelingen ter wereld brengt maar drie- en zelfs vierlingen komen ook voor. De lammeren worden voskleurig geboren.

Weetjes

Momenteel is dit een zeer zeldzaam ras.

2.2.7 Mergellandschaap

Het Mergellandschaap dankt zijn naam aan de grondsoort mergel. Deze kalkachtige ondergrond treft men aan in de mergelstreek in het oosten van Belgisch Limburg, het noorden van Luik en in zuiden van Nederlands Limburg. Op deze schrale kalkgraslanden kwam de Mergellander begin deze eeuw nog veel voor. De schapen voorzagen de boeren van wol, vlees en vooral van mest om de schrale gronden te bemesten.

Kenmerken

Het Mergellandschaap is een middelgroot schaap met opgeheven kop en heeft een fiere uitstraling. De kop is lang en smal. Zowel oien als rammen zijn hoornloos. De romp is lang en smal maar wel stevig gespierd. De uier is niet bewold. De staart is lang. Hij reikt tot aan de hak of lager en is geheel bewold. De dieren hebben een vacht van lange, golvende, roomwitte tot geelachtige wol. De huid van kop en poten is vuilwit overgoten met een meestal zwart-bruin vlekkenpatroon. Ook volledig zwarte Mergellanders komen voor.

Foto 23. Mergellandschaap

Voortplanting

De oien lammeren in regel zonder problemen af en werpen gemiddeld twee lammeren. De lammeren hebben smalle kopjes en het geboortegewicht ligt tussen 3,5 tot 5kg. Een volwassen Mergelland-ooi kan 2 lammeren zonder extra zorgen grootbrengen. Om meer lammeren groot te brengen heeft ze in het algemeen te weinig melk. Bij Mergellanders kan bij vroeg gespeende oien, de bronst al vanaf augustus optreden. De lammeren hebben een gemiddelde groeisnelheid. Vroeg geboren oilammeren kunnen in hun eerste levensjaar al gedekt worden. Jonge rammen dekken in het najaar meestal vanaf oktober. De oien zijn zeer geschikt om gedekt te worden door een vleesrasram voor de productie van slachtlammeren.

De lammeren hebben bij de geboorte vaak een nekvlek en een vlek op het puntje van de staart. Deze vlekken verdwijnen bij het ouder worden.

Weetjes

Het ras werd in de eerste plaats verdrongen door het gebruik van kunstmest. Hierdoor werden ze overbodig als mestleverancier en ze verdwenen van het toneel om plaats te maken voor meer productieve rassen. Dat de Mergellander nu nog bestaat is vooral te danken aan de Nederlandse vereniging 'Oos Mergeland Sjaop'. Er zijn ca. 1500 dieren geregistreerd bij deze vereniging.

Een eigenaardigheid is dat de wol van een Mergellander niet krimpt bij het wassen.

Het Mergelland-schaap vertoont een goed kudgedrag en kan leven van een relatief sober rantsoen. Mergelland schapen doen het goed op kalkgraslanden. Ze worden daarom vaak ingezet bij het beheer van natuurgebieden.

2.2.8 Vlaams Kuddeschaap

Herder Tuur Rijckaert had in de zeventiger jaren een kudde schapen in het Waasland met bloed van diverse inlandse schapenrassen. De basis van de kudde ging terug op Vlaamse schapen maar er was ontegensprekelijk ook invloed van Ardense, Kempense en Entre-Sambre-et-Meuse schapen aanwezig. Belangrijk was dat er nog geen buitenlandse rassen werden ingekruist. Door middel van selectie werd uit deze kudde het Vlaams Kuddeschaap ontwikkeld. Er werd bewust gekozen voor een robuust en economisch schaap, dat zich uitstekend leende voor extensieve begrazing.

Kenmerken

Het Vlaams Kuddeschaap is een matig groot schaap met een lang lichaam. Er zijn veel voskleurige types maar ook gevlekte gezichten van bruin tot zwart komen voor. De wol is lang en beige van kleur. De staart is bewold. Het slachtrendement ligt net boven de 50%. Het volwassen gewicht van de ram bedraagt 90 tot 100kg, van de oaien 65 tot 70kg.

Foto 24. Vlaams Kuddeschaap

Voortplanting

De oaien met goede moedereigenschappen brengen gemiddeld 1,7 lammeren groot.

Weetjes

Omdat het basismateriaal voor het creëren van dit vrij recente schapenras uit Vlaanderen kwam en omdat deze dieren in kuddes gehouden werden, koos men voor de naam Vlaams Kuddeschaap.

2.2.9 Vlaams Schaap

Het Vlaams Schaap kwam al in de late middeleeuwen in onze contreien voor. Het behoort tot de groep van kust- en polderschappen die eeuwenlang de drassige weiden begraaften in de lagere gebieden gelegen aan de Noordzee. Dit schaap leverde in de beginperiode de wol voor de bloeiende Vlaamse lakenindustrie. Na een lange succesvolle periode daalde hun aantal fors.

Na de Tweede Wereldoorlog werden alle inlandse melkschape-rassen samengevoegd tot het Belgisch Melkschaap. Hierdoor verdween het Vlaams Schaap in een grote populatie.

Uit wat overbleef en enkele andere restpopulaties werd het ras van het Vlaams Schaap later opnieuw opgebouwd.

Kenmerken

Foto 25. Vlaams schaap

Het Vlaams Schaap is een groot schaap dat hoog op de poten staat. Kop, ledematen en wol zijn wit gekleurd. De romp, buik en staart zijn volledig bewold. De slachtopbrengst is eerder matig, de wolopbrengst daarentegen is overvloedig. De niet gewassen vacht kan 5 tot 7kg wegen. De witte wol is lang, golvend, zijdeachtig en licht krullend aan de uiteinden. De huid is eenkleurig rozig en soepel. Een volwassen ram kan tot 100kg wegen, een volwassen ooi tot 80kg.

Voortplanting

Het Vlaams Schaap is een melkrijk en zeer vruchtbaar dier. De oaien brengen zelf makkelijk drie lammeren groot. De worpgrootte bedraagt gemiddeld 2 bij de jonge oaien en 3 bij de oudere oaien. Maar ook vierlingen zijn geen uitzondering

Weetjes

Het Vlaams Schaap is zeer geschikt in kruisingen om de vruchtbaarheid op te voeren.

Het ras is zeer goed handelbaar.

In België was het ras zo goed als uitgestorven, maar in Nederland werd de Vlaming, een bepaald type Vlaams Schaap, gebruikt in het kruisingsprogramma voor de creatie van de Swifter.

2.3 Artificiële rassen

Naast de zuivere rassen en de gebruikskruisingen (die in punt 3.3. besproken zullen worden) zijn er vooral met het oog op de verhoging van de productiviteit zogenaamde artificiële rassen ontwikkeld vanuit kruisingen. De belangrijkste zijn de Lovenaar (ontwikkeld in België), de Swifter, de Noord-Hollander en de Flevolander (alle drie ontwikkeld in Nederland) en de Cambridge uit Groot-Brittannië.

2.3.1 De Lovenaar

De Lovenaar of K.U.Lovenaar is ontwikkeld in het Zoötechnisch Centrum, de proefhoeve, van de Katholieke Universiteit Leuven. Vanaf 1979 tot 1998 gebeurde daar onderzoek ter optimalisatie van de schapenhouderij. Er werd een kruisingsprogramma opgestart om enerzijds de vruchtbaarheid van Belgische schapenrassen op te drijven en om anderzijds toch zeer goede slachtlammers te produceren. Hierbij werd geopteerd voor de vorming van een vruchtbare moederlijn, de K.U.Lovenaar genoemd, via een dubbele kruising tussen het Suffolkras en het Belgisch Melkschaap.

Kenmerken

De Lovenaar is een fors schaap dat de vruchtbaarheid van het Belgisch Melkschaap combineert met de groei- en karkaskwaliteit van de Suffolk. Een volwassen ooi weegt gemakkelijk 80 tot 100kg. De genetische basis van de Lovenaar is breed en er kan altijd terug gegrepen worden naar de basis, namelijk het Belgisch Melkschaap en de Suffolk.

Foto 26. Lovenaar

Voortplanting

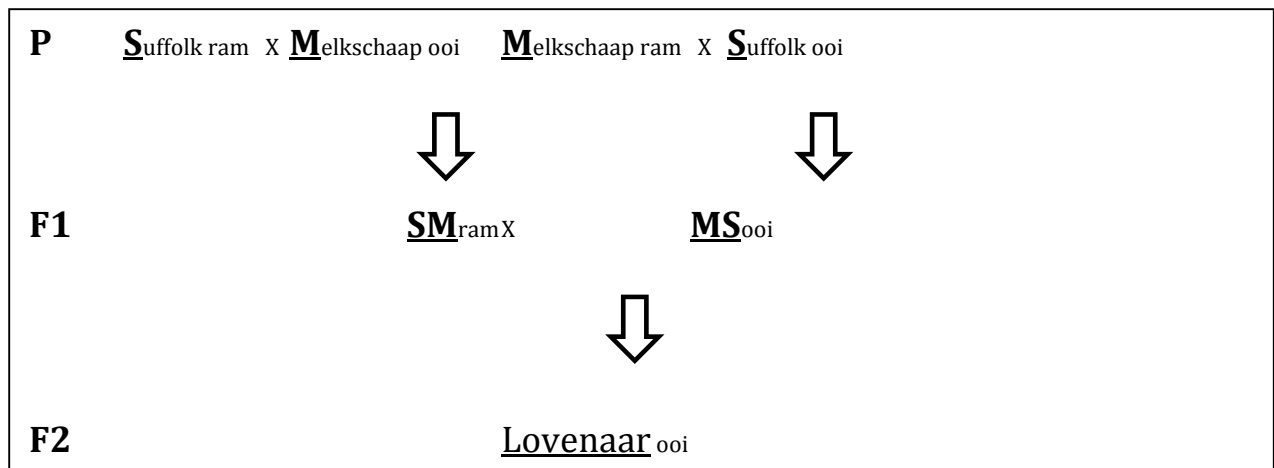
De Lovenaar kent een lang bronstseizoen, een hoog drachtpercentage (ruim 95%) en een hoge vruchtbaarheid met een gemiddelde worpgrootte van 2,25. Bovendien zijn ze melkrijk en hebben hun lammeren een hoge groeisnelheid, zowel voor als na het spenen en zowel op de weide als in de stal.

Weetjes

In combinatie met goed bespierde rammen produceert de Lovenaar prima slachtlammers.

Hun goede conformatie als slachtlam, hun zelfredzaamheid bij het lammeren en het stevig pootwerk maakt dat de Lovenaar ook succesvol in begrazingsprojecten kan worden ingezet.

Tabel 11. Kruisingsschema van de Lovenaar

Bron: Zoötechnisch centrum - Lovenjoel

2.3.2 De Noordhollander

De Noordhollander is eigenlijk bij toeval ontstaan. In 1975 kochten enkele fokkers uit Noord-Holland, Finse rammen op van het Instituut voor Veeteeltkundig Onderzoek in Zeist. Het Instituut gebruikte Finse rammen voor de ontwikkeling van de huidige Flevolander, een kruising tussen Ile de France en Fins Landschaap. De Noordhollandse fokkers lieten hun Texelse ooiën paren met die Finse rammen. Ook werden de gekruiste nakomelingen onderling gepaard. De Noordhollander bestaat dus voor 50% uit Fins en voor 50% uit Texels bloed. Vandaar dat een zuivere Noordhollander nu nog steeds een 50%-er wordt genoemd. Ook al is er een gelijke verdeling van Finse en Texelse afkomst, toch zijn er soms lammeren die teveel op de Fin leken qua bevelesheid. Daarom gingen er verschillende fokkers fokken met Noordhollanders met 56,25% of 62,5% Texels bloed. De vruchtbaarheid bleef goed en de bevelesheid nam toe. Tot 75% Texels bloed worden de dieren beschouwd als Noordhollanders.

Kenmerken

De Noordhollander is een sterk dier met een gemiddelde levensduur van 8 jaar. Het zijn ruime, goed ontwikkelde dieren met het exterieur van een productieschaap. Ze hebben sterke benen en de ooiën hebben een goede uier. Bijna alle Noordhollanders zijn wit, maar ook zwarte en gespikkelde dieren komen voor. Ze hebben meestal een zwarte maar soms ook een witte neus.

Voortplanting

De Noordhollander is ontwikkeld met als doel betere slachtlammoederdieren te fokken. De hoge vruchtbaarheid is dan ook één van de belangrijkste eigenschappen van dit ras. De ooiën lammeren gemakkelijk af. Ze hebben goede moedereigenschappen en geven veel melk, genoeg voor drielingen. Drie- en vierlingen komen geregeld voor.

Weetjes

In Nederland heeft ieder schapenras een eigen afkorting of rascodes. Zo heeft een Noordhollander de code NH en een Texelaar code TE. Bij het NH-stamboek wordt de rascodes verdeeld in 8 delen. Een zuivere Noordhollander krijgt de code NH8. Een kruising tussen een Noordhollander en een Texelaar wordt NH4TE4: de helft Noordhollander en de helft Texelaar.

Tabel 12. Rascodes tabel Noordhollander

Rascodes	Mogelijkheid	% Texelsbloed
NH8	zuivere Noordhollander	50%
NH7TE1	Noordhollander x Texelaar en daarna 2x terug gekruist met een Noordhollander	56,25%
NH6TE2	Noordhollander x Texelaar en daarna 1x terug gekruist met een Noordhollander	62,5%
NH5TE3	Noordhollander 62,5% x Noordhollander 75% (NH6TE2 x NH4TE4)	68,75%
NH4TE4	Noordhollander x Texelaar	75%

Bron: www.Noordhollanderschapen.nl

2.3.3 De Flevolander

De basis van de Flevolander ligt bij het schapenonderzoek dat het Instituut voor Veeteeltkundig Onderzoek deed in het begin van de jaren 70. Doel was het ontwikkelen van een vruchtbaar vleeslammoederdier met een tussenlamtijd van 8 maanden.

Het ras is een kruising van het Fins Landschaap met de Ile de France en is één van de vruchtbaarste schapenrassen in Nederland. Het Fins Landschaap is een zeer productief schaap, vijfelingen zijn heel gewoon, dat vooral werd gehouden voor zijn pels. De Île de France is een vleesschaap met een lange bronst als opvallende eigenschap. Maar het ras is minder vruchtbaar dan de Fin.

Kenmerken

Het uiterlijk van de Flevolander speelt geen grote rol, de gebruikseigenschappen des te meer. Een opvallend punt van de Flevolander is de vitaliteit. Ondanks de hoge lammerproductie met een gemiddelde van 26 lammeren, blijven de ooien lang leven en worden ze 8,5 jaar oud.

Minpunten bij dit ras zijn de minder goede karkaseigenschappen en de vroege vetaanzet.

Voortplanting

De Flevolander kan door de zeer lange bronst 3 keer per 2 jaar lammeren. Door de kudde in groepen te splitsen, zijn er meerdere aflammerperiodes per jaar mogelijk. Bij de 1e worp zijn 2 lammeren normaal. Oudere ooien hebben gemiddeld 3 lammeren per worp.

De melkproductie van de Flevolander is goed. Ze kunnen zonder problemen 2 à 3 lammeren per worp zelf zogen. Bij Flevolandse komen zelden geboorteproblemen voor. Door hun ruime bouw kunnen ze veel voeder opnemen zonder dat de ongebooren lammeren benadeeld worden. De optimale groei van de lammeren ligt bij 56 dagen minstens rond 225 gram per dag en dit bij zogen van 3 lammeren. Bij zogen van 2 lammeren loopt dit op tot minimaal 300 gram groei per dag.

Weetjes

Het doel van deze kruising was het bekomen van drie worpen op twee jaar om zo een jaarrondproductie met grote worpen mogelijk te maken. De Flevolander voldoet aan deze eisen en maakt een modern, bedrijfseconomische schapenhouderij, afgestemd op de vraag van de markt, mogelijk.

Vaak worden de Flevolander schapen gedekt door vleesrammen zoals de Texelaar.

Opvallend bij dit ras is dat ze niet gevoelig zijn voor concentraties koper waarbij andere rassen al vergiftigingsverschijnselen vertonen.

De witte klauwen groeien snel en vragen extra zorg.

Verder is de Flevolander minder resistent tegen maagdarmwormen in vergelijking met bijvoorbeeld de Texelaar.

2.3.4 Cambridge

In 1964 zijn Prof. John Owen en Alun Davies van de Universiteit van Cambridge samen met plaatselijke boeren gestart met een fokprogramma met ooiën uit 12 vruchtbare rassen en kruisingen. Door een strikt fokbeleid is de Cambridge ontstaan, een sterk en hard schaap met uitstekende vruchtbaarheid en moedereigenschappen. Drie- en vierlingen zijn normaal. Het eerste jaar zijn er gemiddeld 1,6 lammeren per ooi, het tweede jaar 2,7 en vanaf het derde jaar zijn er gemiddeld 2,9 lammeren per ooi. De ooiën zijn ook in staat om deze allemaal te voeden. De lammeren worden gemakkelijk geboren, groeien goed en zijn zeer vitaal. Een lam van een drieling gezoogd door de ooi groeit 290 gram per dag. Dit ras heeft zich inmiddels bewezen voor de kruisingsfokkerij en voor de kleine schapenhouder en hobbyist.

Foto 27. Cambridge

Bron: eigen archief

2.4 Andere rassen

Buiten de voornoemde rassen komen in Vlaanderen nog tal van andere rassen voor. Er zijn ook rassen die een belangrijke invloed hebben gehad op de huidige Vlaamse rassen. Daarnaast worden er bepaalde rassen aangehouden omwille van hun bijzonder voorkomen of eigenschappen zonder dat deze een economische betekenis hebben. Enkele van deze rassen worden hier kort besproken.

2.4.1 Merino

De Merino is vanuit Perzië, via het Middellandse Zeegebied en Noord-Afrika, in Spanje terechtgekomen. In de 13e eeuw nam de Spaanse koninklijke familie de leiding over de kudde schapen. Nergens ter wereld waren er schapen met zo'n goede en fijne kwaliteitwol.

De Spaanse koningen wilden dit monopolie behouden. Er stond zelfs doodstraf op het illegaal exporteren van Merino's! Om de betrekkingen met verschillende landen te verbeteren, werden af en toe Merinoschapen geschonken. Zo kreeg Frankrijk van de Spaanse koning 359 zorgvuldig

geselecteerde rammers en oaien die naar Rambouillet nabij Parijs gingen. Hieruit ontstond in 1801 de Rambouillet, de Franse Merino.

De Merino is vervolgens buiten Europa verspreid. Eerst naar Zuid-Afrika en daarna over de hele wereld, o.a. Australië en Nieuw-Zeeland.

Het Merinoschaap is ondertussen het belangrijkste schapenras ter wereld omdat het meest verspreid is en zeer belangrijk is voor de wolproductie.

Het is een sober ras, dat relatief weinig onderhoud vraagt. De Merino staat niet alleen bekend om zijn superfijne wol, maar ook om zijn kudde-instinct. Meestal krijgen ze een eenling. Er is slechts 30 tot 50% kans op een tweeling.

Foto 28. Merino

Bron: (<http://www.glenwoodmerinos.com.au>)

2.4.2 Dorset Horn

De Dorset Horn is een van de oudste Britse rassen. Het eerste stamboek dateert van 1891. Vanaf begin 1900 is het ras over Groot-Brittannië verspreid en recenter in heel Europa. Het is een rustig ras dat uitstekende melk met een hoog vetgehalte geeft. De Dorset Horn heeft geen seizoensgebonden bronst en heeft dus een lammerperiode gespreid over het ganse jaar. Gemiddeld zijn er 1,25 à 1,70 lammeren per ooi. Oilammeren kunnen al gedekt worden. De Dorset Horn is uitermate geschikt voor de productie van lammeren die op een licht gewicht geslacht worden.

Foto 29. Dorset Horn

Bron: (<http://www.goodfuneralguide.co.uk/2009/06/best-in-show-2/>)

2.4.3 Charollais

Charollais-schape zijn een Frans ras afkomstig uit de regio van Charollais. Het is ontstaan in 19e eeuw uit een kruising van enkele lokale schapenrassen (Morvan, Merino) met Leicester-rammen afkomstig uit het Groot-Brittannië. Sindsdien is het ras verder geselecteerd op vleeskwaliteit, beveesdheid en het laag vetgehalte. De Charollais is een schaap met korte witte wol. De poten, de kop en de oren zijn min of meer roze van kleur met soms wat kleine grijze stippen. De gemiddelde Charollais ram weegt 135kg en de ooi 90kg. Het is een van de meest productieve vleeschapenrassen met een gemiddelde van 1,9 lammeren per worp. Ze hebben een zeer hoge melkproductie en zijn goede moeders. Hierdoor halen tweelinglammeren een groei van 250 gram per dag en eenlingen tot 300 gram. De schapen zijn vroegrijp en kunnen al vanaf 7 maanden gedekt worden. Het ras wordt vaak gebruikt in combinatie met andere vleesrassen om lammeren te verkrijgen met meer groei en betere conformatie. Het wordt vooral gebruikt als slachtlamvaderdier voor dekkingen in de zomer. Door de kruising bekomt men lichte lammeren die toch zeer vitaal zijn dankzij het heterosis-effect.

Foto 30. Charollais

Bron: eigen archief

2.4.4 Jacobs schaap

Zoals bij veel oude rassen is de herkomst van het Jacobs-schaap onduidelijk. Gevlekte schapen zijn al bekend van vóór onze jaartelling. Het Jacobs-schaap ontleent zijn naam aan het Bijbelse verhaal over Jacob die als beloning alle gevlekte schapen uit de kudde van Laban mocht afzonderen en behouden. Het Jacobs-schaap is een sober dier dat tevreden is met matig goede grassoorten. Ze zijn weinig gevoelig voor parasieten en ziektes. Opvallend is de fiere houding en alerte oogopslag, de meerhoornigheid en de vlekken (bont). Ze kunnen 2, 4 of zelfs 6 horens dragen. De voorkeur gaat uit naar twee rechtopstaande en twee naar achter gebogen horens. Ook de ooiën dragen horens, al zijn ze minder ontwikkeld dan bij de rammen. De ooi is zeer vruchtbaar. Ze lammert gemakkelijk af en heeft goede moedereigenschappen. De bronst is seizoensgebonden en tweelingen zijn normaal.

Foto 31. Jacobs schaap

Bron: (<http://www.freewebs.com/dustyacres2>)

2.4.5 Gotland Pels

Het Gotland Pels schaap of Gotlander is afkomstig uit Zweden en wordt er vooral gehouden voor zijn grijsblauwe pels. De afstamming van het Gotland Pels-schaap is niet duidelijk. Wat vast staat is dat er kenmerken terug te vinden zijn van diverse rassen, zoals het Zweedse Gute Får schaap, de Leicester en de Karakul.

Het is een typisch kortstaartlandras: sterk, beweeglijk en hinde-achtig. De ontwikkeling van de Gotlander is rond 1920 in Zweden begonnen. De oeien zijn vruchtbaar en lammeren gemakkelijk af. De worpgrootte bedraagt gemiddeld 1,8, waarbij 1-jarige oeien zijn meegerekend. De oeien zijn goede moeders en hun productieperiode duurt circa 7 jaar. Het lam is bij de geboorte meestal zwart maar dit verandert spoedig in grijs. De kop en poten blijven echter zwart, soms met witte vlekken. Een lam is pels- en slachtrijp op een leeftijd van ongeveer 5 maanden. Het vlees van een Gotlander is van bijzondere kwaliteit. Het is zeer fijn met een lichte wildsmaak, goed gestructureerd en niet vet. Het slachtgewicht ligt tussen de 17 en 22 kilo op een leeftijd van 5 maanden. Omdat de lammeren erg beweeglijk zijn, is het vlees mager en sappig. De Gotlander levert een zachte, zijdeachtige wol, variërend van licht- tot donkergrijs. De wol is zeer geschikt om te vilten en het laat zich goed verven. De pelzen zijn ook uitermate geschikt om te looien. De vachten kan men laten scheren, verven en waxen met een leer- of suèdekant. De kwaliteit van het haar, zoals de dichtheid, de krul en de kleur bepaalt de waarde van de pels. De bewerkte pelzen worden gebruikt voor het vervaardigen van allerlei kledingstukken.

Foto 32. Gotland Pels

Bron: (http://nl.wikipedia.org/wiki/Gotland_pelsschaap)

2.4.6 Racka

De Racka is een zeer oud ras en behoort tot de familie van Zackalschappen. Al meer dan 8.000 jaar geleden werden schapen op Egyptische muurschilderingen afgebeeld met schroefvormige horens en een lange staart. Waarschijnlijk is de Hongaarse Racka een nazaat van de afgebeelde dieren. De Racka staat nog dicht bij de natuur en is alert, gehard en sober. Het is een echt kuddedier. Er zijn 2 kleurvariëteiten: zwart en wit (tankleurig hoofd en poten). Kenmerkend zijn de gedraaide hoorns die V-vormig staan en wel 50cm lang kunnen worden. Jonge oeien zijn geslachtsrijp vanaf 6 maanden. Ze lammeren gemakkelijk af en hebben goede moedereigenschappen. De bronst is seizoensgebonden, het lammerpercentage bedraagt 115%. De lammeren zijn bij de geboorte zeer vitaal en groeien snel. Het gewicht van de oeien varieert tussen de 35 en 45kg en van de rammen tussen 55 en 60kg.

Foto 33. Racka

Bron:(<http://upload.wikimedia.org>)

2.4.7 Moeflon

De Moeflon komt voornamelijk voor in hellingbossen en op bergweiden. Hij is de stamvader van het tamme schaap. In de 17e eeuw kwam de Moeflon nog slechts in zeer kleine aantallen voor op Corsica en Sardinië. In de eeuw daarop is een klein aantal als jachtwild uitgezet in diverse delen van Europa.

Moeflons hebben voldoende met een karig dieet. Ze eten voornamelijk grassen, twijgen, knoppen, jonge bladeren en 's winters boomschors. Het zijn van nature schuwe dieren die enkel 's nachts en in de schemering actief zijn. Ze hebben een seizoensgebonden bronst. De draagtijd duurt 150 tot 170 dagen. De oaien zijn na anderhalf tot drie jaar geslachtsrijp en hebben gemiddeld 1,2 lammeren per worp. De kop is bruinwit van kleur en wordt bij het verouderen steeds witter. Beide geslachten hebben horens. Vooral bij oude rammen zijn de horens indrukwekkend, ze krullen om achter de oren en kunnen 85 centimeter lang worden. Ooien op Sardinië hebben geen horens, ooien op Corsica en het Europese vasteland hebben korte stompjes. Het zijn zelfruiende haarschape. De voorhand is overwegend zwart, doorweven met bruin. Dit wordt naar achter toe opgevolgd door een grote witte zadelvlek. De achterhand is bruinzwart van kleur en eindigt op een witte spiegel. Reeën hebben dat ook met dit verschil dat de staartjes van de Moeflons bruinzwart van kleur zijn. De onderbenen en buik zijn wit van kleur met aan de voorzijde van de voorste bovenbenen nog wat zwart. De buik wordt naar de zijkanten afgescheiden door een zwart randje. De rammen hebben een schofthoogte van 75 centimeter en een gewicht van 35 tot 50 kilogram, terwijl de ooien een gemiddelde schofthoogte van 65 centimeter en een gewicht van 30 tot 40 kilogram hebben.

Foto 34. Moeflon

Bron: (<http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c8/Mouflon-03.jpg>)

2.4.8 Scottish Blackface

De Scottish Blackface is een zeer oud ras dat oorspronkelijk uit Schotland komt, maar nu in grote delen van Groot-Brittannië voorkomt. Momenteel zijn er in Groot-Brittannië ca 3 miljoen ooien of 16% van de Britse schapenpopulatie. De Scottish Blackface is hiermee één van de meest voorkomende rassen in Groot-Brittannië. Het is een zeer sterk ras, dat goed kan overleven in de ruige Schotse bergen. Van oorsprong werd dit ras voornamelijk gehouden voor de wol, die door zijn vezellengte, veerkracht en slijtvastheid uitermate geschikt is voor de tapijtindustrie en voor de originele Schotse en Ierse tweeds en kilts.

Foto 35. Scottish Blackface

Bron: (<http://www.scottish-blackface.co.uk/>)

Binnen het ras zijn er verschillende types te onderscheiden, genaamd naar de gebieden van oorsprong:

- Het Perth type is een ruim schaap met medium tot zware wol dat vooral voorkomt in Noordoost Schotland, Zuidwest Engeland en Noord-Ierland.
- Het Lanark type is medium van lengte met dichte, kortere wol dan het Perth type. De laatste dertig jaar is er een sterke invloed van het Newton Stewart type en dit heeft geleid tot een meer uniform, hard schaap met een hoge melkproductie. Dit type overheerst in de meeste delen van Schotland en Ierland.
- In het Noorden van Engeland komt de Northumberland Blackface voor. Een ruim schaap met zachte wol dat invloed heeft gehad op de fokkerij van verschillende kruisingen.

De omstandigheden waarin de Blackface schapen in Schotland worden gehouden, zijn niet ideaal waardoor er meestal maar 1 of maximaal 2 lammeren geboren worden. Men heeft liever een éénling, die een grotere kans op overleving heeft dan een tweeling. Wanneer de dieren onder betere omstandigheden leven, zoals in België en Nederland, kunnen ze met gemak een tweeling groot brengen. Zowel rammen als oaien hebben horens, waarbij die van de rammen fors en ruim ontwikkeld zijn. De poten zijn zwart of zwart-wit gevlekt.

2.5 Enkele karakteristieken en cijfers van de rassen op een rij

Tabel 13. Karakteristieken van de rassen

In België erkende zuivere rassen	Dekseizoen	Karkaskwaliteit	Vruchtbaarheid
Texel	september - januari	uitstekend	matig
Suffolk	juli - augustus	goed tot 25-30 kg nadien snel vervetting	matig
Hampshire down	juli - augustus	goed tot 25-30 kg nadien snel vervetting	matig
Bleu du Maine	september - januari	gemiddeld tot matig	zeer goed
Île-de-France	gans het jaar	matig tot goed	matig
Zwartbles	september - april	matig tot goed	goed
Swifter	september - maart	matig goed	zeer goed
Blauwe Texelaar	september - januari	uitstekend	matig
Rouge de l'Ouest	augustus december	goed	goed
Belgisch Melkschaap	augustus - januari	zeer matig	uitstekend
Ardense Voskop	-	goed	goed
Houtlandschaap	augustus - januari	goed	zeer goed
Entre-Sambre-et-Meuse	oktober - november	-	-
Kempens Schaap	-	matig tot goed	matig
Lakens Schaap	-	matig	goed
Mergellandschaap	-	matig	goed
Vlaams Kuddeschaap	-	goed	goed
Vlaams Schaap	-	matig neiging tot vervetting	zeer goed
Wiltshire Horn	september - januari	goed	matig
Kerry-Hill	september - januari	goed	matig
Clun Forest	september - maart	goed	matig
Romanov	vanaf 4 weken na het lammeren	matig	uitstekend
Herdwick	-	matig tot goed	matig
Ouessantschaap	-	-	-
Castlemilk Moorit	-	-	-
Artificiële rassen	Dekseizoen	Karkaskwaliteit	Vruchtbaarheid
Lovenaar	juli - december	matig tot goed	zeer goed
Noordhollander	september - maart	-	-
Flevolander	augustus - mei	-	-

Tabel 13 geeft een overzicht van de gemiddelde raskenmerken en de voornaamste karakteristieken van erkende rassen en van enkele andere. Er zijn uiteraard ook sterke individuele verschillen tussen afzonderlijke dieren.

Tabel 14. Gemiddeld aantal lammeren per jaar, geboortegewicht, dagelijkse groei, volwassengewicht, schofthoogte, wolopbrengst en het voorkomen van horens bij de voornaamste schapenrassen

In België erkende zuivere rassen	Lammeren per jaar	Geboortegewicht (kg) ooi /ram	Groei (gr/dag)	Gewicht (kg) ooi/ram	Schoft (cm) ooi/ram	Wol (kg)	Horens ooi/ram
Texel	1,6	4/5	262	80/95	60/63	4/5	nee/nee
Suffolk	1,7	4,5/5,5	319	90/140	62/68	1,8/3,6	nee/nee
Hampshire down	1,5/1,7	3/6	302	90/136	58/60	2,7/4,5	nee/nee
Bleu du Maine	2,2	3,5/4	281	90/150	67/72	-	nee/nee
Île-de-France	1,7	-	304	80/120	70/78	3/4	nee/nee
Zwartbles	2,3	-	tot 600	80/120	80/90	1,6/2,3	nee/nee
Swifter	2,5	3,8/4	277	70/130	70/68	-	nee/nee
Blauwe Texelaar	1,4/2	4/5	-	80/100	72/68	4/5	nee/nee
Rouge de l'Ouest	2,2	3/5	360	80/130	65/70	4	nee/nee
Belgisch Melkschaap	2/+4	-	-	75/100	75/85	4-6	nee/nee
Ardense Voskop	1,7	-	-	70/80	65/75	+2	nee/soms
Houtlandschaap	2,3	-	-	65/95	70/85	2/3	soms/soms
Entre-Sambre-et-Meuse	2	-	-	100/120	75/85	-	nee/nee
Kempens Schaap	1,5	-	-	50/60	66/72	2/3	nee/soms
Lakens Schaap	2/4	-	-	65/80	58/ -	3	nee/nee
Mergellandschaap	2/3	3,5/5	-	65/85	-	4/4	nee/nee
Vlaams Kuddeschaap	1,7	-	-	70/100	65/74	3	nee/nee
Vlaams Schaap	2/3	-	-	80/100	90/100	5/7	nee/nee
Wiltshire Horn	1,9	4/5	300/340	80/130	-	zelfruiend	ja/ja
Kerry-Hill	1,7	-	-	65/75	60/65	3	nee/nee
Clun Forest	1,7	-	-	60/+65	-	2,5/3	nee/nee
Romanov	3,2	-	230	55/80	-	4/5	nee/nee
Herdwick	2/3	0,7/1	-	55/80	61/71	2	nee/meestal
Ouessantschaap	1	-	-	15/20	43/48	1/1,8	ja/ja
Castlemilk Moorit	1,4	-	-	40/55	-	1	ja/ja
Artificiële rassen	Lammeren per jaar	Geboortegewicht (kg) ooi /ram	Groei (gr/dag)	Gewicht (kg) ooi/ram	Schoft (cm) ooi/ram	Wol (kg)	Horens ooi/ram
Lovenaar	2,25	-	-	100/ -	-	-	nee/nee
Noordhollander	2,28	-	-	-	-	-	nee/nee
Flevolander	2/3	3,2/3,6	225-300	-	-	-	nee/nee
Andere rassen	Lammeren per jaar	Geboortegewicht (kg) ooi /ram	Groei (gr/dag)	Gewicht (kg) ooi/ram	Schoft (cm) ooi/ram	Wol (kg)	Horens ooi/ram
Merino	1/1,5	4,8/4,8	240	60/100	-	2,6/9,7	nee/soms
Cambridge	3,2	-	300	75/100	-	2,5	nee/nee
Dorset Horn	2/2,5	4 / 4	tot 500	85/120	-	2-4	ja/ja
Charollais	1,6 /2,3	3,5/3,5	250-300	90/135	-	1,5	nee/nee
Jacobs schaap	1,3/1,8	3,5	-	60/100	70/80	2/3	meerhoornig
Gotland Pels	1,8	-	-	60/80	-	2,5/4	nee/nee
Racka	1,5	-	-	50/70	65/70	3,5	ja/ja
Moeflon	1	2,8/2,8	100	40/50	65/75	zelfruiend	soms/ja
Scottish Blackface	1,3	3,5/4,5	-	60/70	65/70	2/3,5	ja/ja

-: geen gegevens

Bron: www.vssschapen.nl, www.sle.be, www.schapennet.nl, www.vfc.be, www.vhgs.be en de stamboekverenigingen in België, Nederland, Frankrijk, Verenigd Koninkrijk, Ierland, Zweden, Canada, VS, Zuid-Afrika, Australië en Nieuw-Zeeland (zie literatuurlijst)

Tabel 14 geeft de gemiddelde worpgrootte, geboortegewicht, de dagelijkse groei, het volwassengewicht, de schofthoogte, de wolopbrengst en het al dan niet gehoord zijn van de voornaamste rassen. Maar het is moeilijk om deze gegevens te vergelijken omdat ze vaak in andere omstandigheden zijn gemeten. Bovendien zijn de meeste gegevens afkomstig van verenigingen van houders van een specifiek ras waardoor het vaak geoptimaliseerde cijfers betreft. In figuur 18 is de in de praktijk voorkomende karkaskwaliteit, uitgedrukt in SEUROP, en vruchtbaarheid, uitgedrukt in aantal lammeren per worp, schematisch weergegeven voor enkele rassen.

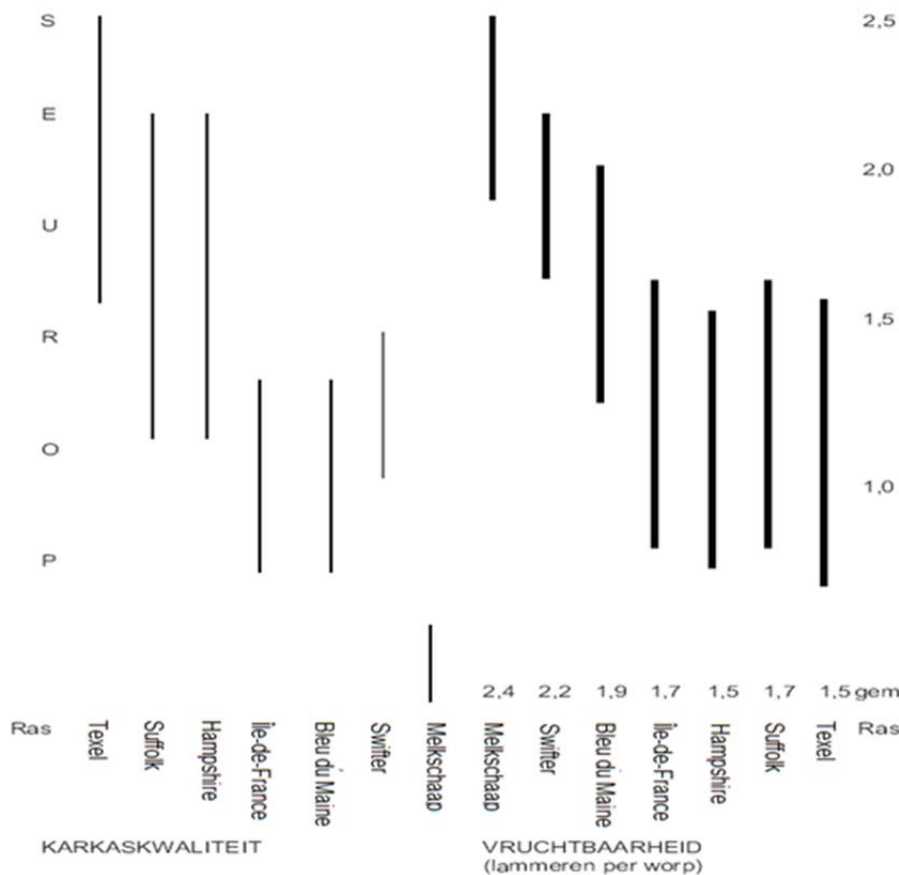
De SEUROP klassering is een standaard van beoordeling van een karkas op basis van bevelesdheid, ingesteld door de Europese Unie, waarbij S staat voor de best mogelijke bevelesdheid en P voor een zeer matige bevelesdheid.

De vruchtbaarheid is weergegeven door de gemiddelde worpgrootte voor elk ras.

Zowel de positie als de lengte van de lijn die de karkaskwaliteit weergeeft zijn van belang omdat hierdoor wordt aangegeven binnen welk bereik de karkaskwaliteit zich normaliter bevindt.

Uit deze figuur kan onder meer afgeleid worden dat:

- er een zeer grote variatie is. Gemiddeld is de karkaskwaliteit van Texel beter dan van Suffolk. Toch toont deze figuur aan dat het best mogelijk is dat de karkaskwaliteit van een individueel Suffolk beter is dan van een Texel;
- er een negatieve correlatie is tussen karkaskwaliteit en vruchtbaarheid. De rassen met de hoogste vruchtbaarheid hebben gemiddeld de laagste karkaskwaliteit en omgekeerd.

Tabel 15. Schematische voorstelling van de relatie tussen karkaskwaliteit en vruchtbaarheid van enkele erkende rassen

2.6 Productie van lammeren

2.6.1 Erfelijkheid

De erfelijkheidsleer bestudeert de manier waarop bepaalde eigenschappen van ouders op nakomelingen overgaan (overerven). Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen kwalitatieve (bijvoorbeeld wolleur) en kwantitatieve (bijvoorbeeld melkproductie) eigenschappen. Iedere lichaamcel bevat een celkern waarin de chromosomen liggen met de erfelijke genen. De chromosomen komen paarsgewijs voor. Ieder diersoort heeft een vast aantal chromosomenparen, bij schapen zijn het 27 paar.

De geslachtsorganen van de ram produceren zaadcellen, die van de ooien eicellen. Deze ontstaan door een reductiedeling waarbij per cel wel het normale aantal chromosomen blijft bestaan, maar niet paarsgewijs. Na de bevruchting ontstaan weer het normale aantal chromosomen paarsgewijs. De ene helft van de chromosomen is dus afkomstig van de moeder, de andere helft van de vader.

De grondslag voor de erfelijke aanleg ligt in de genen. Deze hebben een vaste plaats in de chromosomen (paarsgewijze). Per zaadcel en per eicel komt één gen per genenpaar voor. Een eigenschap kan bepaald worden door één gen of meerdere genen.

2.6.2 Fokmethoden

In de natuur paren dieren in een populatie volgens toeval met elkaar. Door de mens doelbewust vastgestelde paringen noemt men fokmethoden. Hierbij wordt onderscheid gemaakt in zuivere teelt, inteelt en kruisingen.

2.6.2.1 Zuivere teelt

De paringen vinden plaats binnen één ras zodat een zuivere lijn wordt behouden.

2.6.2.2 Inteelt

Inteelt is het kruisen binnen een soort, ondersoort of ras van nauw aan elkaar verwante individuen. Hierdoor ontstaan meer homozygote dieren, dieren die genetisch meer op elkaar lijken. Inteelt kan leiden tot degeneratie, vooral op het gebied van reproductie (voortplanting, moedereigenschappen) en vitaliteit.

In de fokkerij wordt soms inteelt toegepast voor het verkrijgen van zuivere lijnen. Men tracht hierbij de negatieve effecten van inteelt te voorkomen. Dit wordt dan aangeduid als lijnenteelt.

2.6.2.3 Kruising

Paring van dieren van verschillende rassen en lijnen noemt men kruising of ook wel eens uitteelt. Bij kruising nemen vitaliteit en vruchtbaarheid toe door het heterosis- of bastaardeffect. Heterosis is het grootst bij kruising van zuivere lijnen.

Er zijn verschillende kruisingsmethoden:

- Gebruikskruising: twee of meer rassen (lijnen) worden gekruist om door het heterosiseffect een beter gebruiksdier te krijgen. Er zijn enkelvoudige, drieweg-, vierweg en rotatiekruisingen.
- Verdringingskruising: ras A wordt gekruist met ras B, de kruising weer met ras B enz. Ras A verdwijnt en ras B komt er voor in de plaats met één of enkele eigenschappen van A.
- Veredelingskruising: een ras wordt door een eenmalige paring met een ander ras verbeterd; ras A wordt eenmaal gekruist met ras B en de nakomelingen worden weer teruggekruist met ras A. Het doel is meestal om een of enkele eigenschappen van het vreemde ras B in ras A in te brengen.
- Nieuwvormingskruising: verschillende rassen worden gekruist om een nieuw ras te krijgen. De nieuwe vleeslammoederdieren Lovenaar, Swifter, Flevolander en Noordhollander zijn hier voorbeelden van.

2.6.3 Fokdoel

Het hoofddoel in de schapenfokkerij is het tot stand brengen van erfelijke verbeteringen om tot een verhoging van het rendement van de schapenhouderij te komen. Het fokdoel is in het algemeen het fokken van schapen die onder de toekomstige productieomstandigheden in economisch opzicht zo efficiënt mogelijk lamsvlees en melk of wol produceren.

In België zijn naar productiedoel vier typen schapen te onderscheiden. Dit zijn:

- schapen voor lamsvleesproductie
- schapen voor melkproductie
- schapen voor onderhoud van natuurgebieden en landschapsbeheer
- schapen voor instandhouding en (opnieuw) ontwikkelen van oude cultuurrassen

Per type komen meerdere rassen voor.

In het fokdoel wordt aandacht geschonken aan één of meerdere algemene kenmerken en kenmerken afhankelijk van het productiedoel:

- Algemeen (ongeacht het productiedoel)
 - Lammerenproductie: aantal levensvatbare lammeren per jaar
 - Moedereigenschappen: lammerenzorg, melkproductie, uiergezondheid
 - Geboorteverloop: de wijze van lammeren
 - Levensduur: aantal jaren dat een ooi kan produceren
 - Functioneel exterieur: lichaamsbouw
 - Volwassen gewicht ooiën: het benodigde onderhoudsvoer, hanteerbaarheid
 - Lengte bronstseizoen: periode tussen de eerste en laatste bronst in een jaar/seizoen

- Doel lamsvleesproductie
 - Groeisnelheid: groei van de lammeren
 - Beveelsdheid en vetbedekking: slachtkwaliteit van het slachtlam

- Doel melkproductie
 - Melkproductie: hoeveelheid melk, gehalten, lactatielengte
 - Uier: kwaliteit, speenplaatsing, speenvorm, ophangband
 - Melkbaarheid: melksnelheid, gedrag tijdens melken

- Doel onderhoud van natuurgebieden en landschapsbeheer
 - Voeropname capaciteit: graasuren
 - Gebruikseigenschappen: zelfredzaamheid / behoefte aan verzorging
 - Benutting vegetatie: vermogen om voldoende energie te halen uit beschikbaar voedsel

- Doel instandhouding: opnieuw ontwikkelen van oude cultuurrassen
 - Raskenmerken: kleur, woltype, horens
 - Gebruikseigenschappen: verzorgingsbehoefte

- De aandacht voor schapen voor de lamsvleesproductie is mee afhankelijk van:
 - Het productiedoel: paaslammeren, weidelammeren of slachtlammeren
 - Het productiesysteem: jaarrondproductie of eenmaal per jaar lammeren
 - Het bedrijfssysteem: intensief of extensief op gras (hoge of lage bezetting per hectare)

Een fokdoel voor een ras wordt doorgaans door een stamboek vastgesteld. Voor schapenfokkers en -houders verdient het aanbeveling om ook op bedrijfsniveau een fokdoel te bepalen. De belangrijkste vraag daarbij is, welk productiesysteem het best bij het bedrijf en de bedrijfsvoering past.

2.6.4 Selectiekenmerken

Een vrij groot aantal kenmerken is van economisch belang in de schapenhouderij (zie ook fokdoel). De economische waarde van een kenmerk is sterk afhankelijk van het productiesysteem en de marktomstandigheden. Het belang van kenmerken in de fokkerij hangt ook af van genetische parameters zoals erfelijkheidsgraad en de genetische spreiding.

- De erfelijkheidsgraad, met een waarde tussen 0 en 1, geeft aan in hoeverre verschillen tussen dieren het gevolg zijn van verschillen in erfelijke aanleg. Het relatieve economische belang van een kenmerk is afhankelijk van het productiesysteem en of het gaat om een vleeslammoeder- of vleeslamvaderras.
- Het kenmerk groei per dag is van minder belang in een extensief systeem dan in een intensief systeem waar de kosten per dag voor voer en huisvesting hoger zijn.
- Het kenmerk lengte bronstseizoen is zeer belangrijk voor systemen met een jaarrondproductie (driemaal in de 2 jaar lammeren).

Erfelijkheidsgraden voor vleesproductiekenmerken zoals groei en beveleedheid zijn vrij hoog, die voor vruchtbaarheidskenmerken (worp grootte en tussenworttijd) vrij laag. De genetische spreiding van het kenmerk beveleedheid is vrij laag, in tegenstelling tot bijvoorbeeld het kenmerk groei, dat een vrij hoge genetische spreiding vertoont. Een voldoende genetische spreiding heeft als voordeel dat er ruimte is voor selectie.

2.6.5 Voortplanting en vruchtbaarheid

Het aantal gezonde gespeende lammeren per toegelaten/gedekte ooi bepaalt voor een belangrijk deel de rentabiliteit in de schapenhouderij. Het aantal gespeende lammeren is afhankelijk van genetische aanleg, leeftijd en de conditie van de schapen in de verschillende fasen van de productiecyclus.

2.6.5.1 Keuze dekram

Bij de keuze van de dekram moet een schapenhouder zich laten leiden door zijn bedrijfsopzet: de afzet van de lammeren (licht/zwaar), het seizoen van de afzet (bijvoorbeeld paaslammeren) en de bestemming van de lammeren (fokkerij / vermeerdering / slacht). Voor een gunstige opbrengst is het aantal afgeleverde lammeren per ooi per jaar en de slachtkwaliteit van de lammeren van belang. Deze eigenschappen laten zich moeilijk in een ras combineren. Door een juiste combinatie van vleeslamvaderdieren en vleeslammoederdieren is een optimale opbrengst te verwachten. Als vleeslamvaderdieren wordt er in praktijk meestal de keuze gemaakt tussen de Texelaar, de Suffolk en de Charollais. Op stamboekbedrijven is veel informatie bekend over afstamming, prestaties op gebied van lammerenproductie, groeisnelheid en exterieur van dekrammen. Deze cijfers vergemakkelijken de juiste keus voor een bepaalde ram. Bovendien nemen stamboekbedrijven meestal deel aan diergezondheidsprogramma's zoals zwoegerziektebestrijding. De ram zelf moet vrij zijn van erfelijke gebreken (zoals varkensbek/snoekbek), beschikken over goed beenwerk en gezonde geslachtsdelen. De testikels van de ram moeten ingedaald zijn en goed ontwikkeld. Ze mogen niet te hard aanvoelen, moeten vrij kunnen bewegen in de balzak en even groot zijn. De bijballen zijn zo groot als een walnoot. De penis mag niet ontstoken zijn en vrij kunnen bewegen in de schacht.

Bij aanvoer op het bedrijf moet men, ter voorkoming van ziekte insleep, voorzorgsmaatregelen nemen. Idealiter gaat de ram eerst 14 dagen in quarantaine en krijgt hij een behandeling tegen in- en uitwendige parasieten, alsook een klauwverzorging. De ram mag tijdens het dekseizoen niet te vet zijn.

Op een leeftijd van 3 maanden begint de spermaproductie. Rond de 4-5 maanden is een ram geslachtsrijp. Een oudere ram kan een kudde van 50-60 ooiën dekken; voor een jonge ram ligt het aantal op 25-30 ooiën. Een dekram heeft een voorkeur voor oudere ooiën. Bij een groot koppel is het verstandig om de jonge ooiën in een aparte groep bij een dekram te houden. Bovendien is het gunstig om tijdens het dekseizoen de ooiën op kleinere percelen te laten grazen, zodat er een intensief contact mogelijk is. Wanneer men bij een grote groep ooiën (meer dan 150 bijvoorbeeld) meerdere rammen tegelijk inzet, heeft het de voorkeur om alleen volwassen rammen of alleen ramlammeren in te zetten. Door de voorkeur van de ram voor ooiën van het eigen ras, is het niet aan te bevelen om een ram bij een koppel ooiën van verschillend ras te zetten.

In het voorjaar en de zomer hebben de rammen minder geslachtsactiviteit: de deklust en de spermakwaliteit zijn dan minder. Het dekseizoen van de ram loopt min of meer parallel met het bronstseizoen van de ooi. Een ram kan niet of verminderd vruchtbaar zijn omdat hij niet dekt, niet normaal dekt of omdat zijn sperma van onvoldoende kwaliteit is. Dagelijkse controle tijdens het dekseizoen is zeer gewenst om snel in te kunnen grijpen bij onregelmatigheden zoals ziekte of kreupelheid van de ram. Voor een goede controle is het belangrijk om de ram te voorzien van een dektuig met dekblok die elke 17 dagen verwisseld wordt van kleur. Op deze manier kan herdekking opgemerkt worden. Normaal wordt 15% van de ooiën in de tweede 17 dagen herdekt. Voor een goede bedrijfsvoering is het belangrijk om de gedekte ooiën te noteren met dekdatum zodat een idee wordt gekregen van de geboortedatum van de lammeren.

De ram heeft geen directe invloed op het aantal lammeren, maar wel op het percentage drachtige ooiën en op de worpgrootte van zijn zonen en dochters. Het aantal geboren lammeren wordt beïnvloed door erfelijke aanleg, leeftijd en conditie van de ooiën aan het begin van het dekseizoen. Afhankelijk van het productiesysteem wordt de ram meestal in de eerste week van oktober tot de ooiën toegelaten.

2.6.5.2 De ooiën

De periode waarin de ooiën gedekt kunnen worden is de bronst. Het is het begin van de vruchtbaarheidscyclus van de ooi (de bronst, de bevruchting, de dracht, de geboorte, het zogen, de volgende bronst). De periode tussen begin en einde bronst wordt bronstseizoen genoemd. Begin- en eindpunt van het bronstseizoen zijn genetisch bepaald en kunnen dus sterk variëren van ras tot ras. Tijdens de bronst vinden tal van processen plaats zowel inwendig (het vrijkomen van eicellen of de eisprong) als uitwendig (het bronstgedrag). Het geheel wordt geleid door voortplantingshormonen. Vaak begint het bronstseizoen met een zogenaamde stille bronst, waarin alleen een eisprong plaatsvindt en uitwendige bronstverschijnselen niet waarneembaar zijn. Voor een grotere kans op drachtigheid wordt aanbevolen de ooiën te laten dekken in de tweede of derde bronst. Ooiën hebben een bronstperiode die seizoensgebonden is en per ras verschilt. Ook binnen het ras kan de lengte van het bronstperioden variëren, waardoor geselecteerd kan worden. Enkele voorbeelden van rassen staan in tabel 16.

Oilammeren worden meestal bronstig op een leeftijd van 6 maand en kunnen gedekt worden als ze 60% van het volwassen gewicht hebben bereikt. De duur van de bronst is erg verschillend; volwassen ooiën zijn gemiddeld 24 uur in bronst, met een variatie van 18-30 uur. Zeer vruchtbare rassen kunnen nog langer bronstig zijn. De bronst van oilammeren is korter, gemiddeld 12 uur, met een variatie van 8-18 uur. In het bronstseizoen besnuffelen de rammen de staart en kling van ooiën. De ram ruikt aan de urine en vertoont het zogenaamde flemen, het omkrullen van de bovenlip. Hierdoor is de ram in staat vluchtige stoffen uit de urine op te vangen en daarmee de bronststatus van de ooi af te lezen. Als de ooi daadwerkelijk gedekt wil worden, blijft ze staan.

Een ram paart bij voorkeur met een ooi van hetzelfde ras als zijn moeder of stiefmoeder. De aantrekkelijkheid van een ooi voor de ram wordt bepaald door geurstoffen in de wol. Dit heeft een individueel karakter. Door de ram naast het perceel van de ooiën te weiden, wordt de bronst gestimuleerd. Bij ooiën die in een juiste conditie zijn, komen meer eicellen vrij. Te magere of te vette ooiën hebben een verminderde vruchtbaarheid. Een goede voedingstoestand heeft een positieve invloed op de worpgrootte. Handelingen die stress kunnen veroorzaken bij de ooiën, worden best vermeden vlak voor of tijdens het dekseizoen. Rust tijdens deze periode heeft een positieve invloed op een succesvol lamseizoen.

Bronstsynchronisatie

Bronstsynchronisatie is het reguleren van de bronst zodat bij alle oaien gelijktijdig bronst optreedt. Dit kan interessant zijn als men de oaien in een korte tijd wil laten lammeren, bij gebruik van kunstmatige inseminatie (KI) of van een gehuurde ram. De oaien mogen dan niet melkgevend zijn. Men moet er wel rekening mee houden dat de ram slechts acht oaien per dag dekt. Er zullen dus meer dekrammen beschikbaar moeten zijn.

Er zijn verschillende methoden om de bronst te synchroniseren zoals de ram 14 dagen voor het begin van het dekseizoen naast de oaien laten lopen. Tegenwoordig wordt echter vooral de sponsmethode toegepast. De oaien krijgen een sponsje of tampon gedrenkt in het drachtigheidshormoon progesteron in de schede. Op de 11e tot de 13e dag wordt het sponsje verwijderd. De oaien krijgen dan het PMSG-hormoon (Pregnant Mare Serum Gonadotrofine) toegediend. De dosis van dit hormoon is afhankelijk van het ras, de leeftijd en het seizoen. De ram wordt 2 dagen later toegelaten. Resultaten van deze methode zijn, indien toegepast in juli/augustus, 80% tot 90% drachtigheid.

Bronstinductie

Bronstinductie is het opwekken van de bronst buiten het bronstseizoen. Gezien de lengte van de draagtijd van een ooi kan ze elke 7 à 8 maanden lammeren. In het midden van de zomer vertonen de oaien echter geen bronst. Voor bronstinductie (dus buiten de normale bronst) is naast het genoemde sponsje een veel hogere dosis PMS nodig. De resultaten toegepast in februari/maart zijn: 65%-75% drachtigheid.

Kunstmatige inseminatie en embryotransplantatie

In de Belgische schapenhouderij wordt KI en embryotransplantatie alleen toegepast bij zeer waardevolle fokrammen en dan nog op zeer kleine schaal. De redenen waarom KI in de schapenhouderij niet veel wordt toegepast zijn de grote hoeveelheid sperma die nodig is per inseminatie, de geringe spermaproductie van de ram en de geringe verdunningsmogelijkheden. Bovendien is KI duur en arbeidsintensief. Op zeer, zeer kleine schaal wordt embryotransplantatie bij zeer hoogwaardig fokmateriaal toegepast, maar dit is zeer duur.

Draagtijd en drachtigheidsonderzoek

De draagtijd van een ooi is gemiddeld 145 dagen met een spreiding van 3 dagen. Via echoscopie kan op drachtigheid en de te verwachten worpgrootte getest worden. Dit kan op 40 dagen na dekking, maar beter is na 65 dagen. Financieel gezien is het onderzoek voor de meeste bedrijven niet interessant.

2.7 Voor- en nadelen van zuivere rassen en kruisingen

Tabel 16. Voor- en nadelen van zuivere rassen en kruisingen

Zuiver ras: voordelen	Kruisingen: voordelen
<p>Beter aangepast aan bepaalde omstandigheden.</p> <p>Verkoop van fokmateriaal aan betere prijzen - voor fokkerij in zuiver ras - voor gebruik in kruisingen.</p> <p>Meer typische en gelijkvormige producten.</p> <p>Een blijvende en cumulatieve vooruitgang.</p> <p>De selectie en de fokschema's zijn relatief eenvoudig.</p>	<p>Snelle verhoging van de productiviteit (in 1 tot 2 generaties).</p> <p>Heterosis-effect (gekruiste dieren presteren 5% tot 10% beter dan het gemiddelde van de ouderassen)</p> <ul style="list-style-type: none"> - direct (groei van het lam) - materneel (betere groei van de ooi) - paterneel (betere groei van de ram) - vooral vruchtbaarheid, vitaliteit. <p>Gekruiste dieren passen zich beter aan.</p> <p>Synthetische lijnen kunnen gecreëerd worden.</p>
Zuiver ras: nadelen	Kruisingen: nadelen
<p>Langzame vooruitgang in de productie (1% tot 2% per jaar).</p> <p>Negatieve correlaties tussen bv. karkaskwaliteit en vruchtbaarheid vertragen de genetische vooruitgang.</p> <p>Het vóórkomen van niet-gewenste kenmerken (vb. geboorteproblemen).</p>	<p>Een kruisingsschema is complex en moet perfect uitgevoerd worden om van de voordelen te genieten en om uniforme producten te bekomen.</p> <p>De zuivere rassen moeten steeds beschikbaar blijven en bij voorkeur de meest extreme exemplaren.</p> <p>De selectie in de uitgangsrassen blijft noodzakelijk.</p>

Bron: ir. S. Janssens, Journée d'étude 'Elevage du mouton en Wallonie' - Ath - 11/11/97

3 SELECTIE

3.1 Wettelijke basis

De tussenkomst van de overheid is vastgelegd in meerdere EU-richtlijnen en is in hoofdzaak gericht op het bieden van kwaliteitsgaranties inzake afstamming en prestaties van stamboekdieren.

Door de Commissie van de Europese Gemeenschappen werden volgende richtlijnen en beschikkingen uitgevaardigd:

- Richtlijn 89/361/EEG van de Raad van 30/5/89 betreffende de raszuivere fokschapen- en geiten;
- Beschikking van de Commissie van 10/5/90 (90/254/EEG) tot vaststelling van de criteria voor erkenning van organisaties en verenigingen van fokkers die stamboeken voor raszuivere fokschapen- en geiten bijhouden of instellen;
- Beschikking van de Commissie van 10/5/90 (90/255/EEG) tot vaststelling van de criteria voor de inschrijving van raszuivere fokschapen en -geiten in de stamboeken;
- Beschikking van de Commissie van 10/5/1990 (90/256/EEG) houdende vaststelling en methoden inzake prestatieonderzoek en beoordeling van de genetische waarde van raszuivere fokschapen en fokgeiten;
- Beschikking van de Commissie van 10/5/90 (90/257/EEG) tot vaststelling van criteria voor de toelating van raszuivere fokschapen en fokgeiten tot de fokkerij en voor het gebruiken van sperma, eicellen en embryo's;
- Beschikking van de Commissie van 10/5/90 (90/258/EEG) tot vaststelling van de zoötechnische certificaten voor raszuivere fokschapen en fokgeiten en voor sperma, eicellen en embryo's.

Deze richtlijnen en beschikkingen bakenen het kader af waarbinnen de verschillende lidstaten hun reglementering voor de verbetering van de zuivere rassen kunnen opstellen. In België gebeurt dit door middel van:

- Koninklijk Besluit van 20/10/92 betreffende de verbetering van de schapen- en geitenrassen - gewijzigd bij KB van 9/1/95;
- Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van de fokkerij van de voor de landbouw nuttige huisdieren; Dit besluit wordt het Fokkerijbesluit genoemd.

Deze Vlaamse, Belgische en Europese regelgevingen bepalen dat schapen, geiten, sperma en embryo's binnen het grondgebied van de Europese Unie vrij kunnen circuleren, mits ze vergezeld zijn van een zoötechnisch certificaat. Dit certificaat geeft bepaalde garanties voor de kwaliteit van de aangeboden producten. De garanties hebben betrekking op afstamming van de fokdieren enerzijds en op hun prestaties anderzijds.

De afstamming wordt gegarandeerd door de procedures vastgesteld voor registratie bij de geboorte. De prestaties en de daaruit berekende fokwaardeschattingen worden gegarandeerd door ze te laten uitvoeren door daartoe erkende fokkersverenigingen.

Deze garanties hebben vanzelfsprekend betrekking op de erkende rassen, maar ook op gebruikskruisingen, geboren uit voornoemde erkende rassen, die als fokproducten gecommmercialiseerd worden. De controle op hoger vermelde wetgeving en de verleende garanties wordt nu uitgevoerd door de afdeling Duurzame Landbouwwontwikkeling van het Departement Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid zoals beschreven wordt in volgend hoofdstuk.

3.2 Instrumenten van de Vlaamse overheid

Het Besluit van de Vlaamse Regering (Fokkerijbesluit) van 19 maart 2010 trad in werking op 1 januari 2011. Dit besluit vervangt alle besluiten die vóór deze datum in Vlaanderen de fokkerij regelden voor rundvee, paardachtigen, varkens, schapen, geiten, pluimvee, konijnen, loopvogels en hertachtigen.

In uitvoering van het Fokkerijbesluit zijn drie ministeriële besluiten genomen. Deze drie besluiten traden eveneens in werking op 1 januari 2011.

- Ministerieel besluit van 11 januari 2011 tot uitvoering van artikel 8, 36 en 42 van het besluit van de Vlaamse Regering van 19 maart 2010 betreffende de organisatie van de fokkerij van voor de landbouw nuttige huisdieren neemt onder meer bijkomende maatregelen in verband met de afstammingscontrole opgelegd aan de erkende fokkersverenigingen,
- Ministerieel besluit van 18 november 2010 tot erkenning van verenigingen, organisaties en ondernemingen in uitvoering van artikel 59, §1 van het Besluit van de Vlaamse Regering van 19 maart 2010 betreffende de organisatie van de fokkerij van voor de landbouw nuttige huisdieren.
- Ministerieel besluit van 18 november 2010 tot erkenning van centra in uitvoering van het besluit van de Vlaamse Regering betreffende de organisatie van de fokkerij van voor de landbouw nuttige huisdieren.

3.2.1 De erkenning van de fokkersvereniging

Aan de erkenning zijn voorwaarden verbonden. Zo mag er niet gediscrimineerd worden tussen de leden en moeten er goede technische reglementen voorhanden zijn en toegepast worden. De erkende verenigingen moeten immers permanent kunnen aantonen dat zij op doeltreffende wijze aan rasverbetering kunnen doen.

In het Fokkerijbesluit worden de vzw Kleine Herkauwer Vlaanderen, afgekort KHV, en de vzw Steunpunt Levend Erfgoed, afgekort SLE beiden erkend.

De KHV krijgt in het Besluit als opdrachten:

- het bijhouden van de stamboeken van de rassen Texel, Suffolk, Hampshire Down, Île-de-France, Blue du Maine, Belgisch Melkschaap, Zwartbles, Swifter, Blauwe Texelaar, Rouge de l'Ouest, Clun Forest, Kerry Hill, Romanov, Wiltshire Horn, Herdwick en tevens 6 geitenrassen;
- het verzamelen, vastleggen en aanwenden van de zoötechnische gegevens die de beoordeling van de genetische waarde van schapen en geiten mogelijk maakt;
- de uitwerking en de uitvoering van programma's voor genetische verbetering die de verbetering van de economische rendabiliteit in de schapen- en geitenfokkerij op het oog hebben;
- de aanmoediging van de teelt van eliteschapen of -geiten.

De SLE krijgt als opdrachten:

- het bijhouden van de stamboeken van de rassen Ardense Voskop, Houtlandschaap, Entre-Sambre-Et-Meuse, Kempens Schaap, Lakens Schaap, Mergellandschaap, Vlaams Kuddeschaap, Vlaams Schaap en de Ouessant.
- het verzamelen, vastleggen en gebruiken van de zoötechnische gegevens die de beoordeling van de genetische waarde van schapen en geiten mogelijk maakt;
- de uitwerking en de uitvoering van programma's voor genetische verbetering die de verbetering van de economische rentabiliteit in de schapen- en geitenfokkerij op het oog hebben;
- de aanmoediging van de teelt van eliteschapen of -geiten;
- de organisatie en de uitvoering van programma's voor het beheer en de instandhouding van de schapenrassen die hierboven vermeld zijn;

3.2.2 De voorwaarden voor inschrijving in het stamboek

De verenigingen KHV en SLE bepalen de voorwaarden waaraan dieren moeten voldoen om ingeschreven te kunnen worden in het stamboek. Ze kunnen zich hiervoor adviseren door een rassencommissie en/of een genetische commissie.

3.2.3 De prestatiecontroles

Naast de garanties over de afstamming, is de kennis van de productiekenmerken noodzakelijk om een beoordeling van fokschapen te kunnen maken. De verzamelde basisinformatie kan verwerkt worden tot fokwaardeschattingen, dit zijn beoordelingen van de erfelijke aanleg van het dier voor elk kenmerk.

Economische kenmerken die aan een volgende generatie kunnen overgedragen worden zijn hier van belang zoals de vruchtbaarheid, de groei (weegprogramma), de lichaamsbouw (lineaire beoordeling) en de beoordeling van het karkas.

Momenteel wordt de vruchtbaarheid van de schapen bijgehouden en wordt aan de hand hiervan een vruchtbaarheidsindex berekend. De schapen worden lineair gekeurd en de lammeren worden gewogen op een leeftijd van 30, 70 en 130 dagen.

3.2.4 Toelating tot de fokkerij

Alle raszuivere schapen die goedgekeurd zijn, worden opgenomen in het stamboek en zijn dus toegelaten tot de fokkerij. Deze keuring kent een zekere kwaliteitsgarantie toe aan dieren die stamboekwaardig zijn. Anderzijds moeten rammen, die ingezet worden via KI, getest worden op hun fokwaarde.

3.2.5 De rassen waarvoor stamboeken kunnen bijgehouden worden

Alleen voor die rassen waarvoor de nodige technische reglementen bestaan en correct uitgevoerd worden, kan de toelating gegeven worden om stamboeken bij te houden. Voor de schapensector gaat het om de rassen vermeld in het punt 3.2.1.

3.2.6 De aflevering van zoötechnische certificaten

De zoötechnische certificaten zijn documenten die raszuivere fokschapen of hun sperma, embryo's en eicellen moeten vergezellen. Het zijn de officiële garantiedocumenten die de afstamming en de prestaties die er op vermeld staan garanderen.

3.2.7 De aanmoediging van de schapenfokkerij

Financiële ondersteuning kan toegekend worden voor die schapenrassen waarvan de omvang of het veeteeltkundige belang de selectie in het kader van een fokkersvereniging verantwoordt.

3.2.8 De inrichting van de kunstmatige inseminatie

De kunstmatige inseminatie, waarbij de ram toebehoort aan derden, is aan wettelijke bepalingen, opgelegd en gecontroleerd door de afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling, onderworpen.

Zo kunnen uitsluitend erkende KI-centra sperma verhandelen en moeten alle ingezette rammen op hun fokwaarde getest worden.

3.3 Structuur en organisatie

3.3.1 Vlaamse overheid

Buiten haar in punt 3.2 beschreven opdracht heeft de overheid zich tot taak gesteld het geven van technische begeleiding in de veehouderij en het ondersteunen van en eventueel zelf organiseren van voorlichting bestemd voor de veehouders en de voorlichters. Wat de schapensector betreft kan hiervoor samengewerkt worden met een aantal verenigingen en organisaties.

In 1993 is gestart met drie nationale activiteitenprogramma's voor de beoordeling van de prestaties van vleeschapen, namelijk:

- de meting en lineaire beoordeling van de uitwendige kenmerken van vleeschapen;
- de weging (groeiconrole) van lammeren;
- de meting en beoordeling van karkassen van slachtlammeren.

Dit laatste programma werd ondertussen gestopt. De eerste 2 programma's werden toevertrouwd aan de vzw KHV.

Elk van deze activiteitenprogramma's worden verderop uitgebreid besproken en de resultaten eruit kunnen later eventueel gebruikt worden voor de berekening van een fokwaardeschatting.

Vanaf 1 januari 1995 wordt in een onderzoeksprogramma, uitgevoerd door het Centrum voor Huisdierengenetica en -Selectie van de KU-Leuven en betoelaagd door het Departement Landbouw en Visserij, een fokwaardeschatting voor de worpgrootte berekend.

3.3.2 De stamboeken

De stamboeken van de verschillende rassen worden bijgehouden door de KHV en de SLE respectievelijk voor de rassen zoals vermeld in punt 3.2.1.

Tabel 17. Aantal in het stamboek geregistreerde lammeren in Vlaanderen in 2012

Ras	Aantal lammeren	Ras	Aantal lammeren
Blauwe Texelaar	110	Rouge de l'Ouest	261
Bleu du Maine	508	Suffolk	604
Clun Forest	51	Swifter	579
Hampshire Down	242	Texelaar	4140
Herdwick	175	Wiltshire Horn	89
Ile de France	27	Zwartbles	366
Kerry Hill	73	Belgisch Melkschaap	359
Romanov	51	Totaal	7635

Bron: Vzw KHV

Uit tabel 17 blijkt dat van de in 2012 ingeschreven lammeren meer dan de helft tot de Texelaar behoort.

De opdracht van het stamboek is het verbeteren en in standhouden van typische eigenschappen van het ras. De werking omvat het identificeren en registreren van goedgekeurde dieren. Daarnaast worden ook jaarlijkse prijskampen georganiseerd.

In tabel 18 wordt per ras het aantal ingeschreven ooien en het gemiddelde aantal lammeren per ooi weergegeven

Tabel 18. Aantal ingeschreven ooien en worpgrootte per ras in 2011

Ras	Aantal ooien	Worp-grootte	Ras	Aantal ooien	Worp-grootte
Blauwe Texelaar	61	1.66	Rouge de l'Ouest	121	1.97
Bleu du Maine	340	1.76	Suffolk	407	1.68
Clun Forest	15	1.93	Swifter	241	2.41
Hampshire Down	159	1.50	Texel	2881	1.60
Herdwick	116	1.62	Wiltshire Horn	41	1.56
Ile de France	16	2.00	Zwartbles	177	1.80
Kerry Hill	51	1.65	Belgisch Melkschaap	180	1.92
Romanov	21	2.76	Totaal	4827	1.69

Bron: Vzw KHV

Bij SLE melden de kwekers niet steeds wanneer schapen uit de fokkerij verdwijnen. Bovendien worden deze zeldzame rassen vaak ingezet voor andere doeleinden dan het kweken. Daarom is het niet mogelijk cijfers van het aantal actieve ooien te geven of de gemiddelde vruchtbaarheid te berekenen.

Tabel 19 geeft het aantal kwekers per ras en het aantal ingeschreven dieren sinds 1 oktober 2004.

Tabel 19. Het aantal geregistreerde schapen en bedrijven met zeldzame rassen

Ras	Aantal kwekers	Geregistreerde ooien	Geregistreerde rammen	Totaal
Ardense voskop	108	1879	338	2217
Entre-Sambre-et-Meuse	14	590	41	631
Houtland	78	980	156	1136
Kempens	20	1318	91	1409
Lakens schaap	27	495	67	562
Mergeland schaap	19	229	55	284
Vlaams kuddeschaap	18	1093	207	1300
Vlaams schaap	63	866	114	980
Totaal	347	7450	1069	8519

Geregistreerde ooien: geboren tussen 1/10/2004 en 30/09/2012. Geregistreerde rammen: geboren tussen 01/10/2004 en 30/09/2011 (uitsluiting ramlammeren).

Bron: SLE

Zoals ook de totale schapenpopulatie is ook het aantal in het stamboek geregistreerde dieren gedaald. Tabel 20 geeft de evolutie weer van enkele rassen in de periode 1998, 2004 en 2011.

Tabel 20. Evolutie van het aantal werpende oeien van enkele rassen in 1998, 2004 en 2011 in Vlaanderen

Ras	Aantal in 1998	% in 1998	Aantal in 2004	% in 2004	Aantal in 2011	% in 2011
Texel	3981	78.34	4066	80.1	2881	75.75
Suffolk	604	11.89	557	10.9	407	10.70
Bleu du Maine	141	2.77	280	5.5	340	8.94
Hampshire Down	346	6.8	172	3.4	159	4.18
Île du France	10	0.2	7	0.1	16	0.42
Totaal	5082	100	5102	100	3803	100

Bron: Landbouw en Visserij – Vzw KHV

3.3.3 Vlaamse Schapenhouderij

De vzw Vlaamse Schapenhouderij (VSH) is een koepel van Vlaamse verenigingen die de belangen van de schapenhouders behartigt.

Tot haar activiteiten behoren:

- de organisatie van de (promotie)campagne Pastorale, in samenwerking met VLAM
- de eigen werking:
 - het organiseren en geven van voorlichting;
 - het wekelijks opmaken van de marktprijzen volgens het SEUROP-systeem, om tot een betere prijszetting te komen;
 - het opvolgen van technische boekhoudingen;
 - optreden als spreekbuis van de sector naar de federale, gewestelijke en provinciale overheden.

4 FOKPROGRAMMA'S

4.1 Fokwaardeschatting voor worpgrootte

In het kader van een door de Vlaamse overheid betaald onderzoeksproject dat uitgevoerd wordt door de faculteit Bio-ingenieurswetenschappen Leuven, afdeling Gentechnologie, zijn voor de schapenhouderij aangepaste fokwaardeschattingen ontwikkeld sinds 1 januari 1995.

Op dit moment is een vruchtbaarheidsindex beschikbaar. Er zullen ook groei-indexen ontwikkeld worden die dan als afzonderlijke index of als gecombineerde index samen met de vruchtbaarheidsindex gepubliceerd zullen worden.

De afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling staat garant voor de betrouwbaarheid van de genetische informatie die hierover gepubliceerd wordt.

4.1.1 Basisgegevens

Voor de berekening van de vruchtbaarheidsindex wordt de informatie gebruikt die door de leden van de vzw KHV ingevuld wordt op de dekbewijzen en geboorteverklaringen. Het betreft hier dus alleen gegevens van stamboekdieren van de erkende rassen.

Op dit ogenblik loopt de berekening voor volgende rassen: Bleu du Maine, Hampshire Down, Ile de France, Rouge de l'Ouest, Suffolk, Swifter, Texel en Zwartbles.

De recent erkende rassen zijn nog niet in de berekening betrokken.

Per worp wordt volgende informatie gebruikt:

- het ras;
- het werpseizoen;
- de fokker;
- de identiteit van de ooi, de ram en de nakomelingen (afstamming);
- het type bronst (natuurlijk of met sponsen en PMSG);
- de datum van het werpen;
- het aantal geboren lammeren.

Bij de berekening van de fokwaardeschattingen wordt gebruik gemaakt van alle bekende gegevens, beschikbaar op informatiedrager. Op deze wijze kon informatie vanaf 1991 in de berekening opgenomen worden.

4.1.2 Milieu-invloeden

Vruchtbaarheid is een kenmerk met een zeer lage erfelijkheidsgraad (in grootte-orde van 0,05 tot 0,10) wat betekent dat externe factoren zoals weersomstandigheden, bedrijfsvoering, leeftijd van de ooi, ... er een zeer belangrijke invloed op hebben. Om zo goed mogelijk de genetische waarde te schatten is het noodzakelijk de waarnemingen (fenotype) te corrigeren voor de milieu-invloeden waarin de prestaties plaats vonden.

In die zin wordt bij de berekening van de fokwaarde voor vruchtbaarheid rekening gehouden met:

- de leeftijd van de ooi bij het werpen;
- het werpseizoen;
- de fokkerij- en seizoensinvloed;
- de dekwijze ingeval van Suffolk en Texel (het al of niet gebruik maken van PMSG voor bronstinductie).

4.1.3 Invloed van het gebruik van PMSG

PMSG heeft een positieve invloed op de worpgrootte. Bij het berekenen van een vruchtbaarheidsindex moet men dan ook rekening houden met het al dan niet gebruik van PMSG.

Behalve bij Texel of Suffolk is het gebruik ervan eerder uitzonderlijk. Voor de andere rassen worden PMSG-worpen dan ook niet opgenomen in de berekening. Daarentegen is het bij de Texel en de Suffolk vrij gebruikelijk om een PMSG-behandeling toe te passen (respectievelijk 24% en 17% van alle worpen). De gegevens van dergelijk behandelde dieren buiten de berekeningen laten, zou echter teveel informatieverlies betekenen. Vandaar dat men de natuurlijke en de PMSG-worpen afzonderlijk verwerkt. Omdat pas vanaf 1994 de dekwijze werd geregistreerd wordt de index bij Texel en Suffolk berekend op basis van de worpen vanaf 1994.

Na uitzuivering van alle niet-buikbare gegevens zijn de berekeningen gebaseerd op het aantal worpen vermeld in tabel 21.

Tabel 21. Aantal worpen waarop de berekening van de fokwaarde voor vruchtbaarheid is gesteund (2012)

Ras	Totaal aantal worpen	Worpen met PMSG	Worpen zonder PMSG
Texel	94.727	23.082	71.645
Suffolk	19.140	3.167	15.973
Hampshire	5.252	-	5.252
Bleu du Maine	10.377	-	10.377
Île-de-France	1.255	-	1.255
Rouge de l'Ouest	702	-	702
Swifter	2.155	-	2.155
Zwartbles	898	-	898

Bron: Onderzoeksgroep Huisdierengenetica, Dep. Biosystemen - KU Leuven

4.1.4 Berekenen van de resultaten

Het gebruikte rekenprogramma werkt met het diemodel dat niet alleen rekening houdt met de eigen prestaties van het dier, maar ook met deze van zijn verwanten. Op deze wijze kan de vruchtbaarheidsindex berekend worden van een ram op basis van de prestaties van zijn moeder, zijn zusters en vooral van zijn dochters.

De schattingen van de erfelijke aanleg zijn afwijkingen ten opzichte van het gemiddelde van het ras (vb -0,23 of +0,10 lammeren/worp). Deze cijfers worden omgerekend naar een index die gemiddeld 100 bedraagt. Een index boven 100 betekent een positieve erfelijke aanleg voor worpgrootte, beneden 100 een negatieve aanleg voor worpgrootte.

VOORBEELD: een ooi heeft op basis van haar eigen worpen en van de worpen van verwanten een fokwaarde van +0,10. Deze index wordt dan:

$100 + 10 \times (+0,10/0,06) = 117$, waarbij:

- 100 = de gemiddelde index van het ras,
- 10 = de standaardafwijking van de index,
- 0,06 = de genetische standaardafwijking en
- 0,10 = de genetische waarde van het dier is.

Er werd geopteerd voor een standaardafwijking van 10: dit betekent dat voor ieder ras ongeveer 68% van de dieren een index krijgt tussen 90 en 110, 95% van de dieren bevindt zich in het interval tussen 80 en 120 bevindt en 99% van de dieren tussen 70 en 130.

In de toekomst zullen de prestaties als groeiconrole van de lammeren (zie 4.2.1) en metingen en lineaire beoordeling (zie 4.2.2) ook in de index verwerkt worden.

4.1.5 Nauwkeurigheid en betrouwbaarheid van de resultaten

De juistheid van de genetische evaluatie en dus de betrouwbaarheid van de bekomen resultaten stijgt met het aantal waarnemingen (eigen en verwanten) die bij de berekeningen betrokken worden en ook met het aantal verbanden tussen de bedrijven.

De bijzondere structuur van de Belgische schapenhouderij is een belemmering om een hoge betrouwbaarheid te bekomen. Het groot aantal kleine bedrijven met weinig onderlinge verwantschappen (weinig gebruik van KI waarbij 1 ram op veel bedrijven gebruikt wordt) evenals het kleine aantal worpen per ooi en het beperkt aantal afstammelingen per ooi en per ram laten niet toe een hoge betrouwbaarheid te bekomen.

De betrouwbaarheid wordt uitgedrukt in een cijfer van 0 tot 1; 1 is de maximale betrouwbaarheid en kan in de praktijk nooit bereikt worden.

In de Belgische omstandigheden varieert de gemiddelde betrouwbaarheid van de fokwaarde voor worpgrootte, afhankelijk van het ras, van 0,35 tot 0,40. Voor sommige dieren met zeer veel nakomelingen zoals KI-rammen wordt een betrouwbaarheid van 0,80 bereikt.

Men moet hierbij evenwel bedenken dat bij kenmerken met een lage erfelijkheidsgraad zoals vruchtbaarheid, steeds lage betrouwbaarheden worden bekomen. Speciaal voor deze kenmerken is een selectie met een index waardevoller dan een fenotypische selectie (op basis van observatie).

4.1.6 Publicatie van de resultaten en interpretatie

Indexen zullen worden gepubliceerd op het zoötechnisch certificaat.

Een andere vorm voor publicatie van de resultaten van de fokwaardeschatting is momenteel nog niet vastgesteld.

De geïnteresseerde fokkers kunnen over volgende gegevens beschikken:

- de index van het dier (t.o.v. het gemiddelde van het ras);
- de betrouwbaarheid van de index;
- de datum van de berekening.

De datum van de berekening is hierbij belangrijk. Immers bij een latere berekening kunnen meer gegevens voorhanden zijn (eigen prestaties en deze van verwanten) waardoor ook de berekende index zal evolueren.

4.2 Activiteitenprogramma's

Deze programma's worden onder toezicht van de overheid uitgevoerd.

Deelnemers aan deze programma's moeten een financiële bijdrage leveren.

4.2.1 Groeiconrole van lammeren

Om de fokwaardeschatting voor gewichtstoename te kunnen opstellen, worden de lammeren op de bedrijven gewogen. Alle lammeren op de deelnemende bedrijven worden minstens 2 keer gewogen en dit zo dicht mogelijk bij een leeftijd van 30 dagen, 70 dagen voor paaslammeren en een derde maal op 135 dagen voor weidelammeren.

Ook ter gelegenheid van prijskampen worden de lammeren gewogen.

Bij het wegen wordt de datum, het oornummer en het gewicht genoteerd. Daarnaast worden van elk lam de geboortedatum, het geslacht, de worpgrootte, de wijze van opfok en de afstamming opgenomen.

Er wordt een onderscheid gemaakt tussen stamboekbedrijven en niet-stamboek bedrijven en tussen geregistreeerde en niet-geregistreeerde lammeren. Enkel de geregistreeerde lammeren worden als zuiver ras beschouwd en hun resultaten worden voor verdere berekening overgemaakt aan de KULeuven.

Op de aldus bekomen ruwe gegevens worden een aantal berekeningen uitgevoerd om ze te herleiden tot het gewicht op standaardleeftijd. Dit is het berekende gewicht op respectievelijk 30, 70 en 135 dagen dat berekend wordt aan de hand van de twee wegingen die het dichtst bij de gewenste standaard leeftijd liggen. Hierbij wordt verondersteld dat tussen deze twee gewichten in, het gewicht van het lam lineair toeneemt. Alleen gewichten die gemeten worden 15 dagen vóór tot 15 dagen ná de standaardleeftijd worden gebruikt.

Door het inbouwen van bepaalde controles in de berekeningen worden sterk afwijkende (lees foutieve) waarden opgespoord en uit de berekeningen verwijderd.

De uiteindelijk bekomen (theoretische) gewichten op standaardleeftijd kunnen nu gebruikt worden voor selecties binnen een bedrijf, voor het vergelijken van de gemiddelde resultaten van bedrijven onderling en voor het bepalen van een globale fokwaardeschatting.

4.2.2 Metingen en lineaire beoordeling van vleeschapen

Het programma voor metingen en lineaire beoordeling van de vleeschapen is een systeem voor de beoordeling van vleeschapen op uitwendige lichaamskenmerken. Dit systeem beoordeelt de lichaamskenmerken die van die aard zijn dat zij de vleeschapenhouderij op economisch vlak verbeteren. Het programma geldt voor alle vleeschapen die minstens één jaar oud zijn, zowel raszuivere schapen als kruisingen, en staat open voor alle schapenhouders die lid zijn van KHV.

De niet-meetbare kenmerken worden beoordeeld volgens het principe van de lineaire beoordeling. Deze methode bestaat erin dat elk dier voor elk kenmerk dat in aanmerking wordt genomen, wordt gesitueerd op een cijferschaal waarvan de minimum- en maximumwaarde overeenstemmen met de waargenomen biologische uitersten. Bij deze beoordeling mag de persoonlijke mening geen enkele rol spelen.

Aan de hand van de gedane metingen en lineaire beoordelingen kunnen de dieren onderling of ten opzichte van het gemiddelde van de andere onderzochte dieren worden vergeleken en kunnen fokdieren worden geselecteerd op grond van criteria, vastgesteld in functie van de nagestreefde doelstellingen.

De gemeten of beoordeelde kenmerken worden uitgekozen op grond van hun economische betekenis en op grond van de mogelijkheid om ze nauwkeurig te kunnen meten of beoordelen.

Volgende kenmerken worden gemeten:

- het gewicht (nauwkeurigheid 0,5kg);
- de schofthoogte: de verticale stand van de grond tot de schoft (nauwkeurigheid 0,5cm);
- de lengte van het dier: de met de meetpasser gemeten afstand tussen de schouderpunt en het zitbeen (nauwkeurigheid 0,5cm);
- de kopbreedte: de met de meetpasser gemeten afstand tussen de twee oogholte bogen (nauwkeurigheid 0,1cm);
- de zadelbreedte: de met de meetpasser gemeten dwarsafstand vóór de heuppunten (nauwkeurigheid 0,1cm);
- de borstdiepte: de met de meetpasser gemeten verticale afstand tussen de schoft en de borstbeenbasis (nauwkeurigheid 0,5cm);
- de borstomtrek: de met een lintmeter vlak achter de voorpoten gemeten omtrek van de borst (nauwkeurigheid 0,5cm);
- de pijpbeenomtrek: de met een lintmeter op de dunste plaats gemeten omtrek van het voorpijpbeen (nauwkeurigheid 0,1cm);

Volgende kenmerken worden beoordeeld volgens het principe van de lineaire beoordeling (scores van 1 tot 9 met gebruik van ½):

- fijnheid van het vel: beoordeeld door knijpen aan de bil (van zeer fijn tot zeer dik);
- vetheidsgraad: beoordeeld door betasten van de beenuitsteeksels van de derde lendenwervel (van zeer mager tot zeer vet);
- fijnheid van de staart: beoordeeld door knijpen aan de staartaanzet (van zeer fijn tot zeer dik);
- staartinplanting (van erg verzonken tot erg verheven); de staartinplanting wordt momenteel niet meer beoordeeld
- staartheogte: beoordeeld in zijaanzicht (van zeer laag tot zeer hoog);
- de kruisligging: beoordeeld in zijaanzicht (van horizontaal tot zeer hellend);
- rondheid en diepte van de bout: beoordeeld in achteraanzicht en in zijaanzicht (van zeer plat tot zeer rond);
- ruglijn: beoordeeld in zijaanzicht (van erge zadelrug tot zeer gebocheld);
- de standen:
 - voorbenen in vooraanzicht (van zeer X-benig tot zeer O-benig);
 - voorbenen in zijaanzicht (van zeer onderstandig tot zeer steil);
 - achterbenen in achteraanzicht (van zeer X-benig tot zeer O-benig);
 - achterbenen in zijaanzicht (van zeer onderstandig tot zeer steil).

Ten slotte worden eventuele zoötechnische gebreken vermeld aan de hand van de volgende indeling:

- 1 Varkensbek;
- 2 Snoeksbek;
- 3 Groenkauwer;
- 4 Ongelijke teelballen;
- 5 Ontbreken van een teelbal;
- 6 Lijfbieden;
- 7 Keizersnede;
- 8 Onregelmatige gangen;
- 9 Ander zoötechnisch gebrek.

De beoordeling wordt uitgevoerd door een beoordelaar, erkend door de afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling.

Tabel 22. Fiche voor metingen en lineaire beoordeling van vleeschapen

VLAAMSE OVERHEID Koning Albert II-Laan 35, bus 40, 1030 BRUSSEL In samenwerking met afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling en de Vlaamse Schapenhouderij vzw								FICHE VOOR METINGEN EN LINEAIRE BEOORDELINGEN VLEESSCHAPEN <u>KWEKER:</u> - Bedrijfsnummer:										RAS:		blz.:			
																		DATUM:		BEOORDELAARS:			
ADMINISTRATIEGEGEVENS				METINGEN						LINEAIRE BEOORDELINGEN												nische gebreke	
identificatienummer	geslacht	Geboortedatum	gelammerd	gewicht	schofhoogte	lengte	zadelbreedte	borst		Ontrek pijpbeen	vefijnheid-	vetheidsgraad	staart		bout		ruglijn		standen		nische gebreke		
								diepte	omtrek				fijnheid	inplanting	hoogte	helling kruis	In profiel	achter	diepte	voor- benen	profiel	achter- benen	

Tabel 23. Toelichting bij de fiche voor metingen en lineaire beoordeling van vleeschapen

FICHE VOOR METINGEN EN LINEAIRE BEOORDELINGEN - VLEESCHAPEN : GEBRUIKSAANWIJZING										
ADMINISTRATIEVE GEGEVENS Identificatienummer: stamboeknummer van het dier (tatoeage / oormerk) Geslacht: V = vrouwelijk dier; M = mannelijk dier Geboortedatum: facultatief indien het dier in de databank al gekend is Gelammerd: X voor een gelammerde ooi op de dag van evaluatie; O voor een niet-gelammerde ooi					zoötechnische gebreken : code 1. varkensbek 2. snoekbek 3. groenkauwer 4. ongelijke teelballen 5. ontbreken van een teelbal 6. lijfbieden 7. keizersnede 8A. lichte onregelmatige gang 8B. zware onregelmatige gang 8C. zeer zware onregelmatige gang 9. ander zoötechnisch gebrek					
METINGEN Gewicht: het dier wordt met een minimum nauwkeurigheid van 1 kilo gewogen Schofthoogte: verticale afstand tussen de grond (vloer) en de schoft, in cm Lengte: horizontale afstand tussen de schouderpunt en de zetbeenpunt, in cm Zadelbreedte: gemeten dwarsafstand voor de heuppunten, in cm Borstdiepte: verticale afstand tussen de schoft en de borstbeenbasis, in cm Borstomtrek: gemeten omtrek net achter de voorpoten, in cm Pijpbeentrek: gemeten omtrek op de dunste plaats van het voorpijbeen, in cm										
LINEAIRE BEOORDELINGEN										
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	
Velfijnheid (aan de bil)	zeer fijn		fijn		gemiddeld		dik		zeer dik	
Vetheidsgraad	zeer mager		mager		gemiddeld		vet		zeer vet	
- fijnheid (aan aanzet)	zeer fijn		fijn		gemiddeld		dik		zeer dik	
Staart	erg verzonken		verzonken		gemiddeld		verheven		erg verheven	
	- inplanting									
	- hoogte	zeer laag		laag		gemiddeld		hoog		zeer hoog
Kruisligging	horizontaal		licht hellend		gemidd. hellend		hellend		zeer hellend	
										
Bout (*)	- ronding, in profiel	zeer plat		plat		gemiddeld		rond		zeer rond
	- ronding in achteraanzicht	zeer plat		plat		gemiddeld		rond		zeer rond
	- diepte	zeer diep uitgesneden		diep uitgesneden		gemiddeld uitgesneden		bijna vol		vol
(*) voor de beoordelingen van de bout wordt met 1/2 punten gewerkt										
Ruglijn	erge zadelrug		zadelrug		horizontaal		gebocheld		zeer gebocheld	
Standen	- vooraanzicht	zeer X-benig		X-benig		correct		O-benig		zeer O-benig
	- voorbenen	zeer onderstandig		onderstandig		correct		steil		zeer steil
	- profiel									
	- vooraanzicht	zeer X-benig		X-benig		correct		O-benig		zeer O-benig
	- achterbenen	zeer onderstandig		onderstandig		correct		steil		zeer steil
	- profiel									

4.2.3 Meten en beoordelen van karkassen van slachtlammeren

Het programma voor het beoordelen van geslachte lammeren biedt de mogelijkheid de kwaliteit van de geleverde karkassen te becijferen door objectieve metingen uit te voeren en niet-meetbare criteria te beoordelen volgens het beginsel van de lineaire beoordeling.

Volgende kenmerken worden gemeten:

- levend gewicht: het gewicht van het levende dier binnen 24 uur voor het slachten;
- het geslacht gewicht: indien mogelijk warm, zonder kop, vel of testikels;
- karkaslengte: volgens een rechte lijn gemeten van de staartbasis tot aan de elastiek met behulp van een strak gehouden lintmeter;
- boutbreedte: met een schuifpasser gemeten ter hoogte van de grootste breedte;
- de zadelbreedte: met een schuifpasser gemeten op de plaats waar het zadel het breedst is, onder de bouten;
- borstbreedte: met de schuifpasser gemeten ter hoogte van de schouderbladen;
- borstdiepte: met een schuifpasser gemeten op de plaats waar de diepte het grootst is.

Volgende kenmerken worden beoordeeld:

- beveelsheid: indeling volgens het SEUROP-indelingsschema met gebruik van drie onderklassen (+,0,-);
- de vetheidsgraad: indeling volgens het Europese indelingsschema 1, 2, 3, 4, 5 met gebruik van drie onderklassen (+,0,-);
- vleeskleur: op zicht beoordeeld aan de buitenkant van de buikwand, op basis van de volgende scores: 1= bleekroze, 2 = roze, 3 = rood;
- vetkleur: op zicht beoordeeld rond de staart op basis van de volgende scores: 1 = wit, 2 = roomwit, 3 = geel;
- vetvastheid: door betasten, beoordeeld op basis van de volgende scores:
 - 1 = vast, 2 = licht zacht, 3 = zacht .

Dit programma werd intussen afgesloten.

5 VERGUNNINGEN EN MESTDECREET

5.1 Bouwvergunning

De organisatie van de ruimtelijke ordening en van de stedenbouw wordt in België geregeld door de wet van 29 maart 1962. Deze wet werd in de daaropvolgende jaren herhaaldelijk aangepast en gewijzigd. In 1972 volgde het KB van 27 december 1972 betreffende de inrichting en de toepassing van de ontwerp-gewestplannen en de gewestplannen.

Deze wet van 1962 en het KB van 1972 vormen samen de wettelijke grondslag van onze ruimtelijke ordening. Hierin wordt de ruimte ingedeeld in plannen. Men onderscheidt gewestplannen, gemeentelijke plannen, algemene plannen van aanleg (APA) en bijzondere plannen van aanleg (BPA). Het decreet op de Ruimtelijke Ordening (18 mei 1999) bepaalt dat het vroegere systeem van gewestplanwijzigingen (APA's en BPA's) vervangen wordt door ruimtelijke uitvoeringsplannen (RUP's). Gemeentelijke Ruimtelijke Uitvoeringsplannen (RUP's), Provinciaal Ruimtelijk Uitvoeringsplannen (PRUP's) en Gewestelijke Ruimtelijk Uitvoeringsplannen (GRUP's) afhankelijk van de initiatiefnemer. Deze ruimtelijk uitvoeringsplannen vertrekken altijd vanuit de visie van een ruimtelijk structuurplan. De bestaande APA's en BPA's blijven geldig tot ze worden vervangen door een RUP. Afhankelijk van de bestemmingen die in deze plannen worden aangegeven kan het college van Burgemeester en Schepenen, na al dan niet bindend advies van betrokken Vlaamse overheidsdiensten, een bouwvergunning verlenen.

Een belangrijk naslagwerk voor bouwvergunningen is de Vlaamse Codex. De Codex is geen volledig nieuw wetgevend werk. Het is de veruiterlijking van het decreet van 18 mei 1999 op de ruimtelijke ordening. Bovendien zijn de zeer aanzienlijke wijzigingen door het decreet van 27 maart 2009 met de aanpassing en aanvulling van het ruimtelijk plannings-, vergunningen- en handhavingsbeleid in deze codex verwerkt.

Deze codex bevat dus alle wijzigingen en meest recente informatie over ruimtelijke ordening en wordt als naslag werk door juristen en vergunningsverleners gebruikt.

Waarvoor is een bouwvergunning nodig?

In verband met gebouwen zegt artikel 44 van de wet van 1962 dat "Niemand mag zonder voorafgaande en uitdrukkelijke toestemming van het college van burgemeester en schepenen: bouwen, een grond gebruiken voor het plaatsen van een of meer vaste inrichtingen, afbreken, herbouwen, verbouwen van een bestaand gebouw, instandhoudings- of onderhoudswerken uitgezonderd."

Onder bouwen of plaatsen van een vaste inrichting wordt verstaan het oprichten van een gebouw of een constructie of het plaatsen van een inrichting, zelfs uit niet duurzame materialen, die in de grond is ingebouwd, aan de grond is bevestigd of op de grond steun vindt ten behoeve van de stabiliteit, en bestemd is om ter plaatse te blijven staan, al kan zij ook uit elkaar genomen of verplaatst worden.

Verder zegt de wet dat eveneens een vergunning nodig is voor "het wijzigen van het gebruik van vergunde gebouwen voor zover de wijziging is opgesomd in een door de executieve vast te leggen lijst".

Ingaan op de verschillende voorwaarden waaraan moet voldaan worden om een vergunning te bekomen zou te omslachtig zijn en is ook bijna niet mogelijk omdat iedere situatie complex en verschillend is.

Interessant om te weten is dat een vergunning voor het bouwen van een schuilhok bekomen kan worden ook op plaatsen waar een ander bouwwerk niet toegelaten zou worden.

Voorwaarden om een vergunning voor een schuilhok te bekomen, zijn o.a.:

- het moet gaan om een eenvoudige constructie waarin de dieren tijdelijk kunnen verblijven;
- ze moeten opgericht worden op graasweiden;
- ze moeten alle eigenschappen vertonen van een schuilhok (bv. aan één zijde grotendeels of geheel open zijn).

Onder bepaalde voorwaarden en wanneer het onmogelijk is te bouwen op de huiskavel, mogen in een weide zelfs tijdelijke stallingen opgericht worden als stalling voor weidedieren. Hierbij worden tijdelijke stallingen gedefinieerd als gebouwen bestaande uit eenvoudige en gemakkelijk te verwijderen materialen maar die door haar constructiewijze een vergelijkbaar beschermingsniveau aan de dieren geven als een permanent gebouw.

Als men vooraf sterk twijfelt of men een vergunning zal krijgen, dan is het mogelijk om zonder al te grote uitgaven en zonder de tussenkomst van een architect een stedenbouwkundig attest aan te vragen en zo te vernemen of men al dan niet zal mogen bouwen. Na een positief antwoord op deze aanvraag heeft men een jaar de tijd om de definitieve aanvraag in te dienen.

Sinds 1 januari 1993 is elke bouwvergunning opgeschort zolang de uitbatingsvergunning voor het betreffende gebouw niet is toegekend. D.w.z. dat zolang de uitbatingsvergunning niet is bekomen, men ook de bouwwerken niet mag aanvatten.

Bovendien mag de omvang van het te vergunnen gebouw niet hoger zijn dan het aantal voorziene dieren in de uitbatingsvergunning.

Voor kleine hobbymatige schapenhouders bestaat er een mogelijkheid om een vrijstelling van bouwvergunning onder strikte voorwaarden te verkrijgen. Losstaande bijgebouwen in de tuin zoals een tuinhuis, serre, schuurtje, poolhouse of garage ... komen in vele gevallen in aanmerking voor een vrijstelling van vergunning.

Er geldt een maximum van 40 vierkante meter oppervlakte aan vrijstaande bijgebouwen per woning. Let op: ook reeds bestaande losstaande bijgebouwen worden hierbij gerekend.

De vrijstelling geldt enkel als de losstaande bijgebouwen:

- een hoogte van 3 meter niet overschrijden (dit is de totale hoogte, gemeten tot het hoogste punt van het bijgebouw),
- maximaal 30 meter van de woning opgetrokken worden,
- in de zijtuin 3 meter van de perceelsgrens blijven,
- in de achtertuin 1 meter van de perceelsgrens blijven of tegen een bestaande scheidingsmuur op de perceelsgrens gebouwd worden zonder deze bestaande scheidingsmuur te wijzigen.

De vrijstelling geldt niet als de losstaande bijgebouwen opgetrokken worden:

- in ruimtelijk kwetsbaar gebied;
- in een oeverzone afgebakend in een bekkenbeheersplan of deelbekkenbeheersplan en in de 5 meter brede strook langs waterlopen.

Als men twijfelt of een bouwvergunning nodig is, kan men zich het best wenden tot het gemeentebestuur. Meer informatie en voorbeelden van activiteiten waarvoor al dan niet een vergunning nodig is, staan ook op de website van het Departement Ruimte Vlaanderen (www.ruimtelijkeordering.be).

Voor stedenbouwkundige aanvragen in agrarisch gebied heeft de afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling van het Departement Landbouw en Visserij een beoordelingskader uitgewerkt. U kan dit document raadplegen op de website www.vlaanderen.be/landbouw in de rubriek 'Landbouwbeleid'.

5.2 Vergunningsvoorwaarden VLAREM I en II voor dieren

De bescherming van het leefmilieu is in België een gewestelijke bevoegdheid. Het VLAams REglement betreffende de Milieuvergunning, kortweg VLAREM, is de wettelijke basis voor de bestrijding van milieuverontreiniging door hinderlijke inrichtingen in Vlaanderen. VLAREM I en VLAREM II zijn beide uitvoeringsbesluiten van het Decreet van 28 juni 1985 betreffende de Milieuvergunning. Het Besluit van de Vlaamse Regering betreffende de milieuvergunning zit vervat in VLAREM I en dateert van 6 februari 1991 en werd sindsdien een aantal keer aangepast. VLAREM II bevat de sectorale bepalingen inzake milieuhygiëne. Ook VLAREM II werd reeds verschillende malen aangepast. Recente wijzigingen en aanpassingen zijn te vinden op <http://www.lne.be/themas/vergunningen/regelgeving>.

Volgens de wetgeving zijn activiteiten die in mindere of in meerdere mate milieubelastend zijn meldings- of vergunningsplichtig. Op deze wijze poogt de overheid op preventieve wijze milieuverontreiniging, omgevingshinder en potentiële risico's naar de omgeving aan te pakken.

Afhankelijk van de aard en de omvang van de inrichting zal men spreken van een klasse I, klasse II of klasse III-inrichting. De klasse van de inrichting bepaalt of al dan niet een milieuvergunning nodig is en bij welke overheid deze vergunning moet worden aangevraagd .

Tabel 24. De klassen van de inrichting en de respectievelijke overheid waarbij de vergunning moet worden aangevraagd

Klasse	Vergunning of melding	Bevoegde overheid
Klasse I	vergunning nodig	Bestendige deputatie van het Provinciebestuur.
Klasse II	vergunning nodig	College van Burgemeester en Schepenen van de gemeente.
Klasse III	meldingsplicht	College van Burgemeester en Schepenen of Bestendige deputatie, afhankelijk van het feit of er ook inrichtingen van klasse I of II zijn.

VLAREM I regelt de te volgen procedures en heeft een zeer belangrijke bijlage, nl. de indelingslijst waarin alle vergunnings- of meldingsplichtige activiteiten zijn opgenomen.

VLAREM II legt het accent op het kader en de voorwaarden waarbinnen vergunningsplichtige activiteiten kunnen en mogen worden uitgeoefend.

Bij deze uitbatingsvoorwaarden onderscheidt men:

- Algemene milieuvorwaarden. Deze zijn van toepassing op alle meldings- of vergunningsplichtige inrichtingen zonder onderscheid;
- Sectoriële milieuvergunningen, die slaan op specifieke inrichtingen. Deze kunnen strenger zijn dan de algemene voorwaarden.

Uit de indelingslijst van VLAREM I blijkt dat voor een schapenhouderij geen vergunning klasse I nodig is. Een vergunning klasse II is wel nodig vanaf een bepaald aantal gespeende dieren. Dit aantal is afhankelijk van het gebied waarin de inrichting gelegen is volgens de gewestplannen of ontwerp-gewestplannen.

De milieuvergunning klasse III is niet voorzien voor schapenhouderijen.

Men heeft voor de categorie 'kleine herkauwers' een milieuvergunning klasse II nodig:

- In een gebied anders dan een woongebied met landelijk karakter of agrarisch gebied vanaf meer dan 10 gespeende dieren.
- In een woongebied met landelijk karakter vanaf meer dan 25 gespeende dieren.
- In een agrarisch gebied vanaf meer dan 150 gespeende dieren.

Voor schapenhouderijen met minder dan het hoger aangehaalde aantal dieren is geen vergunning nodig en is ook geen melding verplicht.

Hierbij moet opgemerkt worden dat, wanneer een bedrijf omwille van de aanwezigheid van andere diersoorten reeds een vergunning klasse I nodig heeft dan ook de schapenhouderij onder klasse I zal komen.

Wanneer een bedrijf overgelaten wordt moet men ten laatste 10 dagen voor de overname de betrokken diensten verwittigen opdat de vergunning mee zou worden overgenomen.

5.3 Mestdecreet

De Vlaamse overheid moet de aantasting van de waterkwaliteit door nitraat en fosfaat uit meststoffen beperken en beheersen. Het Mestdecreet bepaalt de verplichtingen waaraan land- en tuinbouwers in Vlaanderen moeten voldoen bij de productie en verwerking van mest, het bemesten van landbouwgrond en het transport en de opslag van meststoffen. De Mestbank helpt landbouwers hun verplichtingen na te komen en begeleidt hen op weg naar een milieuvriendelijkere bedrijfsvoering.

Via de mestbankaangifte wil men de mestproductie, het mestgebruik en de bemestingsruimte in Vlaanderen in kaart brengen. Daarom zijn de landbouwers verplicht om de hoeveelheid mest die ze produceren en gebruiken aan te geven via de Mestbankaangifte in de verzamelaanvraag (zie 6.2). Voor ieder productiejaar moet de landbouwer een aangifte indienen voor de productie, de verwerking, de opslag en/of het gebruik van meststoffen.

Een producent van meststoffen (bv. een landbouwer) mag bepaalde meststoffen transporteren zonder een erkende mestvoerder in te schakelen op voorwaarde dat hij bij de Mestbank geregistreerd is als verzender.

Informatie over het Mestdecreet en de Mestbank kunt u verkrijgen bij de provinciale afdelingen van de Vlaamse Landmaatschappij (VLM) en op de website van VLM (www.vlm.be). Op deze website zijn ook de volgende elektronische loketten van de Mestbank te vinden:

- het Mest Internet Locket (MIL)
- het Mest Transport Internet Locket
- het online aangiftelocket
- het loket voor het raadplegen en verhandelen van mestverwerkingscertificaten.

6 INVESTERINGSSTEUN EN PREMIES

6.1 Investeringssteun - Vlaams Gewest

Het structuur en investeringsbeleid in de landbouw- en tuinbouwsector is sinds 1993 toevertrouwd aan de Gewesten.

Een van de instrumenten van dit beleid is het Vlaams Landbouwinvesteringsfonds (VLIF). Vanuit dit fonds kunnen investeringen gesubsidieerd worden in de vorm van rentesubsidies en/of kapitaalpremies. In bepaalde gevallen kan ook een deel van de aangevane lening gewaarborgd worden.

De algemene voorwaarden om deze steun te bekomen kunnen als volgt samengevat worden:

- De aanvrager is landbouwer (natuurlijke of rechtspersoon) die als bedrijfsleider aan volgende voorwaarden voldoet:
 - De land- of tuinbouwactiviteiten en verbrede activiteiten zijn de voornaamste activiteit;
 - uit die beroepsactiviteit op jaarbasis haalt iedere bedrijfsleider minstens 12.000 euro netto-beroepsinkomen;
 - de andere beroepsactiviteiten van de bedrijfsleider beperken zich in duur en hieruit haalt hij niet meer dan 12.000 euro netto-beroepsinkomen;
 - De aanvrager moet over voldoende vakbekwaamheid beschikken
 - Dit kan aangetoond worden door het voorleggen van getuigschriften van scholing of door het bewijs van voldoende ervaring in de sector.
 - Het bedrijf van de aanvrager moet bovendien een minimale bedrijfsomvang hebben. Deze wordt uitgedrukt in een minimaal brutobedrijfsresultaat per bedrijfsleider. Het minimaal vereist brutobedrijfsresultaat per bedrijfsleider bedraagt momenteel 50.000 euro.

Land- en tuinbouwers kunnen steun krijgen in de vorm van:

- Vestigingssteun: Met de vestigingssteun worden jongeren (tot 40jaar) aangemoedigd zich als zelfstandige land- of tuinbouwer te vestigen op een land- of tuinbouwbedrijf. De steun kan verkregen worden ongeacht de aard van de land- of tuinbouwactiviteit, het bedrijf en de productiemethode.
- Investeringssteun: Het investeringsbeleid wil landbouwers via financiële stimuli aanmoedigen om hun bedrijfsstructuren via investeringen voldoende snel aan te passen aan wijzigende omstandigheden. Investeringssteun wordt verleend voor investeringen die gericht zijn op een:
 - verlaging van de productiekosten;
 - verbetering en omschakeling van de productie;
 - verhoging van de kwaliteit;
 - verbetering van het leefmilieu, de hygiënische omstandigheden en/of de normen op het gebied van dierenwelzijn;
 - bevordering van de diversificatie van de activiteiten.
- Startsteun voor groeperingen en samenwerkingsverbanden
De gemeenschappelijke afzet van land- en tuinbouwproducten wordt nagestreefd. Bijkomende doelstellingen zijn toegelaten.

Meer informatie en voorwaarden: www.vlaanderen.be/vlif

In het kader van de uitwerking van het PDPO 2014-2020 kunnen de voorwaarden aangaande de subsidiëring wijzigen. Meer informatie over eventuele wijzigingen kunt u vinden op www.vlaanderen.be/landbouw.

6.2 Verzamelaanvraag en randvoorwaarden

6.2.1 De verzamelaanvraag

Om de agrarische sector optimaal te ondersteunen, hebben verschillende organisaties binnen de Vlaamse overheid nood aan gegevens van ondernemingen en particulieren met landbouwpercelen en/of landbouwhuisdieren in Vlaanderen of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest.

In 2007 is de Vlaamse overheid gestart met het jaarlijks versturen van de verzamelaanvraag naar alle betrokkenen. Via dit document wordt alle nodige informatie in één pakket aan het Agentschap voor Landbouw en Visserij bezorgd. Het agentschap geeft de relevante gegevens door aan andere betrokken administraties, zoals bijvoorbeeld de Vlaamse Landmaatschappij (VLM).

Een verzamelaanvraag wordt onder meer ingediend in volgende gevallen:

- Voor de activering van toeslagrechten (rechtstreekse inkomenssteun aan de landbouwers)
- Voor de registratie en uitbetalingsaanvraag voor sommige agromilieumaatregelen in het kader van het Vlaamse Programma voor Plattelandsontwikkeling (PDPO). Het gaat om de agromilieumaatregelen waarvoor een vijfjarige verbintenis is aangegaan bij het Agentschap voor Landbouw en Visserij en/of beheerovereenkomsten zijn afgesloten met de VLM.
- Om vergoeding voor natuur, Agroforestry of bebossing van landbouwgronden aan te vragen.
- Als men aangifteplichtig is in het kader van het Mestdecreet. De aangifteplicht geldt:
 - bij een mestproductie vanaf 300 kg P2O5
 - bij 2 ha of meer Vlaamse landbouwgronden in gebruik
 - vanaf 50 are bij een gewas geteeld op een groeimedium in Vlaanderen
- Om een derogatie-aanvraag te vervolledigen in het kader van het mestdecreet
- ...

Alle landbouwpercelen die in Vlaanderen of het Brussels Hoofdstedelijk Gewest in gebruik zijn, moeten aan gegeven zijn, ook al worden er geen toeslagrechten op geactiveerd of subsidies op aangevraagd.

6.2.2 De randvoorwaarden

De hervorming van het gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB) in 2003, ook bekend onder de naam Mid Term Review (MTR), betekende een fundamentele ommezwaai van het gevoerde landbouwbeleid in de Europese Unie. Met de invoering van de bedrijfstoeslagregeling en het opleggen van randvoorwaarden beoogde het nieuwe GLB een duurzame, marktgerichte landbouw te bevorderen die in overeenstemming is met de wensen van de maatschappij.

Sinds 1 januari 2005 is de uitbetaling van de rechtstreekse steun gekoppeld aan de naleving van de randvoorwaarden. Een landbouwer die één of meer randvoorwaarden niet naleeft, moet er rekening mee houden dat hij minder steun uitbetaald kan krijgen.

De randvoorwaarden (of cross compliance) zijn onder te verdelen in drie groepen van maatregelen:

- de beheerseisen die voortvloeien uit 18 Europese richtlijnen en verordeningen die betrekking hebben op volksgezondheid, diergezondheid, gezondheid van planten, milieu en dierenwelzijn;
- de minimumeisen met betrekking tot bodemerosie, organische stof in de bodem, bodemstructuur, minimaal onderhoud en waterbescherming en waterbeheer, met het oog op het in goede landbouw- en milieueconditie houden van alle landbouwgrond;
- de verplichting tot het behoud van de totale oppervlakte blijvend grasland in Vlaanderen.

Enkele voorbeelden van randvoorwaarden die zeer relevant zijn voor de schapenhouder en waaraan zeker de nodige aandacht moet worden besteed .

- Beheereisen voortvloeiend uit 18 verordeningen en richtlijnen
 - Verbod op het wijzigen van vegetatie en landschapselementen
 - Naleven van de nitraatrichtlijn aangaande:
 - Voldoende opslagcapaciteit
 - Voorwaarden voor de opslag van dierlijke mest
 - Een correcte mestbalans
 - Het uitrijverbod voor mest van 1 september tot en met 15 februari.
 - Mestspreiding op drassig, ondergelopen, bevroren of besneeuwd land.
 - Mestspreiding in de nabijheid van een waterloop en op steile hellingen
 - Emissiearme aanwending van mest
 - Verbod op mestlozing
 - Identificatie en registratie van dieren
 - Bijhouden van een correct register
 - Aanwezigheid van voorgeschreven oormerken
 - Gewasbeschermingsmiddelen
 - Verbod op het gebruik en / of aanwezigheid van gewasbeschermingsmiddelen die niet erkend zijn
 - Beschikken over een keuringsbewijs voor spuittoestellen
 - Verbod op het gebruik van bepaalde stoffen (hormonen) respecteren
 - Het naleven van bepaalde regels betreffende de preventie, de bestrijding en de uitroeiing van bepaalde overdraagbare spongiforme encefalopathieën (TSE)
 - Melding van elk verdacht dier aan de bevoegde autoriteit
 - Kennisgeving van ziekten
 - Melding van elk verdacht dier aan de bevoegde autoriteit
 - Naleven van minimumnormen ter bescherming van landbouwhuisdieren
- De goede landbouw- en milieuconditie
 - Minimaal onderhoud om achteruitgang van landbouwgronden en habitats, en in het bijzonder van graslanden, niet gebruikt in het kader van de bedrijfsvoering, alsook van het onbebouwde akkerland, te vermijden
- Behoud blijvend grasland
 - Als uitgangspunt geldt dat het areaal aan blijvend grasland van 2003 behouden moet blijven.

Meer informatie over de verzamelaanvraag en de randvoorwaarden: www.vlaanderen.be/landbouw

6.3 Het e-loket

Iedere aangifteplichtige kan zijn verzamelaanvraag elektronisch voorbereiden en indienen via het e-loket Landbouw en Visserij (www.landbouwvlaanderen.be). Op het e-loket kan men het hele jaar door ook bedrijfsgegevens raadplegen, zoals:

- gegevens met betrekking tot de identificatie bij het Agentschap voor Landbouw en Visserij;
- het zoogkoeienquotum;
- het melkquotum en melkleveringsgegevens
- de toeslagrechten.

De belastingfiche en een overzicht van afrekeningen en uitbetaalde premies zijn eveneens beschikbaar op het e-loket.

De verzamelaanvraag indienen via het e-loket heeft een aantal voordelen tegenover het indienen op papier, zoals:

- Een automatische foutencontrole zorgt voor minder fouten in de aanvraag - het financieel steunverlies bij e-loket dossiers ligt hierdoor bijna 50% lager dan bij klassieke papieren aangiftes.
- Grafische overlappingsen worden onmiddellijk getoond bij het intekenen van percelen.
- Premiesimulatie: men krijgt op voorhand een idee over hoeveel premies men zal ontvangen.
- Meer informatie over eigen en nieuwe percelen: perceelsoppervlakte, teelten in voorgaande jaren, blijvend graslandstatus, ...
- Bemestingsprognose: men krijgt onmiddellijk na indienen een bemestingsprognose op basis van de perceelsaangifte.
- Bij het invullen van een agromilieumaatregel krijgt men gedetailleerde informatie over de verbintenis of het contract.
- Een snelle bevestiging dat de aanvraag is ingediend.
- Interactieve dossierinformatie na indiening van de aanvraag.

Vanaf 2014 zal de verzamelaanvraag volledig elektronisch moeten gebeuren en kan de aangifte dus enkel nog via het e-loket gebeuren.

Het e-loket: www.landbouvwlaanderen.be

Aanvragen voor VLIF-investeringssteun kunnen eveneens gedaan worden langs het e-loket.

In het kader van de uitwerking van het PDPO 2014-2020 kunnen de voorwaarden aangaande de subsidiëring mogelijk wijzigen. Meer informatie over eventuele wijzigingen kunt u vinden op www.vlaanderen.be/landbouw.

6.3 Biologische landbouw

In Vlaanderen is de biologische schapen en geitenhouderij goed voor 6% van de biologische land- en tuinbouw.

6.3.1 Subsidies biologische landbouw

De professionele land- en tuinbouwer kan verschillende vormen van subsidies en VLIF steun genieten. Specifiek voor de biologische landbouw zijn er bijkomende subsidies inzake:

- **bedrijfsadvies** voor zowel de omschakeling als begeleiding van het bedrijf
- **biologische productiemethode** in de vorm van hectaresteen. Voor de biologische productiemethode kan men subsidie aanvragen in de vorm van hectaresteen.
- **VLIF-steun**
- **controlekosten.** Om de kwaliteit van biologische landbouw te garanderen zijn er strikte controle- en certificeringsregels. Elk bedrijf wordt jaarlijks volledig gecontroleerd. Bovenop deze jaarlijkse controle zijn er risicogebaseerde steekproefcontroles en staalnames. Men kan een tussenkomst in deze kosten aanvragen tot een maximumbedrag van 1.000 euro.

Al deze steunmaatregelen moeten in principe de lagere opbrengsten, extra controles en de extra arbeid in vergelijking met de gangbare Belgische landbouw compenseren. Concrete informatie staat op www.vlaanderen.be/landbouw/bio, onder 'subsidies'.

6.3.2 Strategisch Plan Biologische Landbouw 2013-2017

Op 7 februari 2013 ondertekenden minister-president Kris Peeters en vertegenwoordigers van Algemeen Boerensyndicaat, BioForum, Boerenbond en VLAM het nieuw strategisch plan biologische landbouw 2013-2017 om de biologische landbouw in Vlaanderen verder te laten groeien en ontwikkelen. Twee nieuwe partners (Fevia Vlaanderen en Comeos Vlaanderen) ondertekenden een engagementsverklaring om bij te dragen tot het optimaliseren, stimuleren en sturen van de markt- en ketenontwikkeling.

De twee ambities van het nieuw strategisch plan zijn:

- Een duurzame kwalitatieve en kwantitatieve groei van de biologische productie in Vlaanderen en een evenwichtige marktontwikkeling;
- De voorbeeldfunctie van bio voor verduurzaming van landbouw en maatschappij optimaal ontwikkelen.

De betrokken partners willen deze ambities realiseren door middel van een sectorgerichte omschakelingsaanpak, een marktgestuurde ketenaanpak en door bio de ruimte te geven om haar pioniersrol voor verduurzaming en innovatie te kunnen vervullen. Hierbij blijft vraaggedreven kennisontwikkeling en kennisuitwisseling van cruciaal belang. Ook het stimuleren van de vraag bij de consument en sensibilisering van de burger blijft belangrijk om de consumptie van bio te bevorderen om op deze manier een duurzame groei en evenwichtige marktontwikkeling te kunnen realiseren.

Meer informatie omtrent het strategisch plan, starten, omschakelen, begeleiding, studiedagen, demonstraties, netwerking, documenten, premies & subsidies, ... voor de biologische landbouw kunt u vinden via www.vlaanderen.be/landbouw/bio.

In het kader van de uitwerking van het PDPO 2014-2020 kunnen de voorwaarden aangaande de subsidiëring wijzigen. Meer informatie over eventuele wijzigingen kunt u vinden op www.vlaanderen.be/landbouw.

6.4 Premies voor genetische diversiteit

Bepaalde lokale schapenrassen zijn met uitsterven bedreigd doordat het economisch gezien interessanter is om meer productieve rassen te houden. Het behoud van genetische diversiteit van traditionele schapenrassen is nochtans een basis voor het behoud van diversiteit op het platteland. Bovendien is een dergelijke levende genenbank van belang, om specifieke eigenschappen in te kruisen in bestaande rassen. Door deze financiële ondersteuning probeert de Vlaamse overheid de met uitsterven bedreigde lokale schapenrassen in stand te houden. De subsidie wordt toegekend in het kader van een vijfjarige verbintenis.

6.4.1 Welke met uitsterven bedreigde schapenrassen komen in aanmerking?

- Ardense Voskop
- Belgisch melkschaap
- Entre-Sambre-et-Meuse schaap
- Houtlandschaap
- Kempens schaap
- Lakense schaap
- Mergelland schaap
- Vlaams kuddeschaap
- Vlaams schaap

6.4.2 Welke voorwaarden worden er gesteld?

- In een verbintenis wordt het aantal schapen vastgelegd dat moet worden aangehouden gedurende een looptijd van vijf jaar.
- De schapen waarvoor men deze subsidie aanvraagt moeten aan de volgende voorwaarden voldoen:
 - tijdig in- en uitgeschreven zijn in de hoofdafdeling van een stamboek van de met uitsterven bedreigde lokale schapenrassen;
 - geboortes moeten gemeld worden vóór 31 augustus van het geboortjaar en aankomsten en vertrekken moeten binnen de 10 dagen aan de stamboeken gemeld worden;
 - De dieren moeten voldoen aan de originele rasstandaard;
 - Ze moeten minstens één jaar oud zijn op de uiterste indieningsdatum van de verzamelaanvraag of één jaar oud zijn op het moment van vervanging van een ander dier.
- Het aantal dieren dat in de betalingsaanvraag wordt vermeld en in de verbintenis zijn opgenomen, komen in aanmerking voor de subsidie.
- Als de schapenhouder gedurende de looptijd van de verbintenis in zijn betalingsaanvraag het aantal dieren van het betreffende ras vergroot met maximaal 20% van het initiële aantal van de verbintenis, zal het Agentschap voor Landbouw en Visserij de lopende verbintenis voor de resterende looptijd uitbreiden met de extra dieren. In dit geval zal de schapenhouder deze uitbreiding verplicht moeten aanhouden voor de resterende looptijd van de verbintenis. Als de schapenhouder gedurende de looptijd van zijn verbintenis het aantal dieren van het betreffende ras uitbreidt met meer dan 20% t.o.v. het initiële aantal van de verbintenis, zal het agentschap de oorspronkelijke verbintenis vervangen door een nieuwe vijfjarige verbintenis.
- Indien na sterfte door ziekte of ongeval van één of meerdere dieren binnen de drie maanden opnieuw het vereiste aantal subsidiegerechtigde dieren verkregen wordt, behoudt hij toch zijn recht op de subsidie. In dat geval moet een bewijsstuk (attest dierenarts, Rendac, ...) binnen de tien dagen na sterfte opgestuurd worden aan de buitendiensten.
- Per ras moet er een aparte verbintenis afgesloten worden.
- Een verbintenis omvat minstens 5 en maximum 650 dieren. Lopende verbintenissen met minder dan 5 dieren blijven wel behouden.

6.4.3 Subsidiebedrag en hoe aanvragen?

- Per schap 25 euro voor het houden van minimaal 5 en maximaal 650 dieren.
- Verbintenissen kunnen enkel elektronisch aangevraagd worden via het e-loket: www.landbouwwvlaanderen.be.
- Voor controledoeleinden moeten adressen van weiden die niet worden ingetekend in de verzamelaanvraag, maar waarop wel premiegerechtigde schapen zullen worden gehouden, opgegeven worden. Ook indien men deze percelen slechts enkele dagen per jaar beweidt.

In het kader van de uitwerking van het PDPO 2014-2020 kunnen de voorwaarden aangaande de subsidiëring wijzigen. Voor lopende overeenkomsten wijzigt er niets voor zolang de verbintenissen nog lopen. Meer informatie over eventuele wijzigingen kunt u vinden op www.vlaanderen.be/landbouw.

7 IDENTIFICATIE VAN SCHAPEN (SANITEL)

In 1992 werd door de Europese Unie een richtlijn uitgevaardigd betreffende de identificatie van alle dieren. Deze richtlijn moet door de lidstaat worden omgezet in eigen reglementering met praktische uitvoering. In België werd een informaticasysteem uitgewerkt voor het beheer en het bijhouden van een permanente inventaris van de dieren. Dit informaticasysteem wordt SANITEL genoemd. Vooreerst werd het systeem uitgewerkt voor de rundveesector, vervolgens voor varkens en ten slotte voor schapen.

Het KB van 2 juli 1996 betreffende de identificatie en de registratie van schapen - geiten en hertachtigen regelde voor het eerst het identificeren van schapen.

7.1 Doelstellingen van SANITEL

Sanitel stelt zich als doel op een positieve en beslissende wijze bij te dragen tot een verbetering van de diergezondheid, tot het helpen bij de identificatie met betrekking tot de veeverbetering en tot de verbetering van de kwaliteit van het vlees en de dierlijke producten. Bovendien laat Sanitel een volledige retracering van het product tot bij de consument toe.

Diergezondheidszorg

Sanitel moet toelaten snel en doeltreffend op te treden bij een uitbraak van een ziekte (bv. het virus van varkenskoorts of mond- en klauwzeer). Zo kunnen alle contacten die besmette dieren met andere dieren hebben gehad opgespoord worden.

Veeverbetering

Het Sanitel-identificatiesysteem wordt ook gebruikt voor selectiedoeleinden, fokprogramma's enz.

Verbetering van de kwaliteit van vlees en dierlijke producten

Door het identificatiesysteem kan de overheid de herkomst van de dieren opsporen. Indien bv. toxische of ziekteverwekkende stoffen aanwezig zijn kan de herkomst ervan zeer snel achterhaald worden.

7.2 Begrippen

Hierna worden enkele belangrijke begrippen uitgelegd uit de wetgeving inzake de identificatie en registratie van schapen:

Een beslag

Een beslag is het geheel van een aantal schapen en/of geiten, gehouden in een geografisch omschreven entiteit en die een duidelijk omschreven eenheid vormen op basis van epidemiologische banden, vastgesteld door de inspecteur-dierenarts. De locatie van het veebeslag wordt vastgesteld op basis van het adres en de coördinaten van de geografische entiteit.

Een oormerk

Hiermee wordt bedoeld een door de Minister goedgekeurd oormerk.

De verantwoordelijke

Dit is de houder of de eigenaar die gewoonlijk het onmiddellijk beheer en toezicht uitoefent van de dieren. Iedere verantwoordelijke is ertoe gehouden zelf de identificatie en registratie van de dieren uit te voeren. Dit betekent dat alle dieren door de verantwoordelijke zelf geormerkt kunnen worden. Hijzelf maakt ook de inventaris op die bij elke wijziging wordt aangepast.

7.3 Identificatie

7.3.1 Algemeenheden

Ieder dier dat het beslag verlaat en op de openbare weg komt moet geormerkt zijn.

Bewegingen binnen het beslag, zelfs op de openbare weg zijn toegelaten zonder oormerk voor dieren jonger dan 6 maanden.

Dieren die in het beslag blijven en dieren die gespeend zijn, moeten een oormerk dragen vooraleer ze de leeftijd van 6 maanden hebben bereikt.

7.3.2 Identificatiemiddelen

De identificatiemiddelen of oormerken worden verdeeld door de Dierengezondheidszorg Vlaanderen (DGZ). Het aantal nummers nodig voor een bepaalde periode kunnen er door de schapenhouder besteld worden. Twee oormerken met hetzelfde nummer worden aangebracht in het midden van de beide oren en dit in numerieke volgorde. De cijfers en letters moeten leesbaar zijn aan de binnenkant van het oor.

Er zijn op dit ogenblik vier soorten oormerken erkend waaronder 1 elektronisch.

Op het oormerk staat BE vermeld, gevolgd door 9 cijfers.

- BE duidt aan dat het dier in België gemerkt is;
- de reeks van 9 cijfers:
 - het eerste cijfer fungeert als controlecijfer bij automatische verwerking.
 - de cijfers 2 tot 5 vormen het bedrijfsnummer of het bedrijfsstamboeknummer.
 - de cijfers 6 tot 9 vormen een volgnummer en zijn uniek voor ieder schaap.

Beslagoormerken zijn oormerken die alleen maar het nummer van het beslag en een volgnummer vermelden. Deze, mogen gebruikt worden voor schapen die op het bedrijf geboren zijn en binnen het jaar vervoerd worden naar een Belgisch slachthuis.

Beslagoormerken hebben een blauwe kleur.

7.3.3 Andere verplichtingen

Wanneer een dier zijn oormerk verliest, moet de verantwoordelijke onmiddellijk een ander oormerk met hetzelfde nummer bestellen.

In afwachting van een nieuw oormerk kan een beslagnummer aangebracht worden in het oor zonder oormerk. De schapenhouder moet het nieuwe oormerk binnen de twee maand na ontvangst aanbrenge. Indien er tussentijds geen beslagnummer wordt geplaatst moet het nieuwe oormerk onmiddellijk na ontvangst aangebracht worden .

Het is verboden oormerken te verkopen of af te staan aan andere fokkers.

Elke nieuwe fokker is verplicht om binnen de maand van een nieuw beslag aangifte te doen bij DGZ.

Iedere fokker houdt per diersoort dagelijks een beslagregister bij. Deze inventaris moet 5 jaar bewaard worden en vermeldt:

- de in- en uitgaande dieren;
- oorsprong en bestemming;
- oormerk + datum.

De inventaris van 15 december moet vóór 15 januari overgemaakt worden aan het DGZ met o.a. volgende informatie:

- het totaal aantal dieren;
- het aantal aanwezige geormerkte vrouwelijke dieren ouder dan 6 maanden;
- het aantal andere aanwezige geormerkte dieren.

Deze aangifte kan het best gebeuren via het internet met Veeportaal van DGZ.

DGZ is verplicht jaarlijks 5% van de beslagen te controleren.

7.3.4 Veeportaal

Via het Veeportaal kan de schapenhouder al zijn administratieve verplichtingen aangaande Sanitel op digitale manier vervullen.

Zo kunnen de houders van schapen:

- De 15-decembertelling ingeven. Dit is een verplichte registratie van het aantal schapen die op 15 december aanwezig zijn op het beslag.
- oormerken bestellen
- vervoersbewegingen registreren. Wanneer één of meerdere dieren in het handelsverkeer terechtkomen (verkoop, vervoer naar slachthuis of export), is men verplicht een verplaatsingsdocument in te vullen.
- alle administratieve informatie over hun beslag inzien

Meer info over Sanitel en het Veeportaal is te vinden op www.dgz.be

8 RENDAC

Wetgeving

De wetgeving beschrijft onder meer dat kadavers en dierlijke restmaterialen uit ethische/maatschappelijke overwegingen en uit het oogpunt van volksgezondheid moeten worden vernietigd. Zo moeten kadavers bijvoorbeeld worden aangeboden aan een verwerkingsbedrijf (Rendac). Daarnaast beschrijft de wetgeving dat kadavers na voorbereiding bij een destructiebedrijf moeten worden vernietigd.

Bovendien zijn in de wetgeving termijnen vastgesteld voor het melden en ophalen van kadavers. Deze zijn vastgelegd om de conditie waarin de kadavers worden opgehaald acceptabel te houden. Als kadavers in verregaande staat van ontbinding worden aangeboden ontstaan namelijk verhoogde gezondheidsrisico's voor mens en dier.

Rendac is gespecialiseerd in het ophalen van alle soorten dierlijk restmateriaal (ook wel categorie-1- of -2-materiaal genoemd) zoals kadavers van landbouwdieren, overleden huisdieren, slachtafval en incidentele partijen dierlijk restmateriaal.

De verwerking

Alle kadavers die Rendac ophaalt, worden verwerkt tot diermeel en dierlijk vet waarna ze vernietigd worden door verbranding in cementovens, in energiecentrales of bij Rendac zelf. De protocollen hiervoor zijn strak omlijnd door wetgeving.

De tarieven voor het ophalen en verwerken

In Vlaanderen bepaalt de Minister van Leefmilieu het tarief voor het ophalen en verwerken van kadavers van landbouwdieren, na advies van de werkgroep Financiering van de Commissie Dierlijk Afval (CDA). In deze werkgroep zetelen vertegenwoordigers van delandbouworganisaties, de overheid en Rendac.

De Vlaamse overheid (OVAM) betaalt de helft van de kosten voor veebedrijven. De overige betaling door de veeteler gebeurt met een abonnement of per prestatie. Als veeteler wordt beschouwd diegene die aangifte doet aan de mestbank en over minstens 1 dier beschikt.

Wie niet-aangifteplichtig is aan de Mestbank (minder dan 2ha en minder dan 300kg P2O5) wordt als particulier aangezien.

Kadavers van landbouwhuisdieren worden bij particulieren gratis opgehaald. Hierbij betaalt OVAM de volledige ophaalkosten. Gezelschapsdieren vallen niet onder bovenstaande regeling en zijn voor 100% voor rekening van de aanbieder.

Om Rendac toe te laten zo kostenefficiënt mogelijk te werken moeten kadavers tijdig en op tijd op de afgesproken plek aangeboden worden.

Voor 2013 zijn de abonnementskosten voor schapen- en geitenhouders vastgesteld op volgende bedragen:

- a) 30 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 1 tot 20 dieren;
- b) 41 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 21 tot 50 dieren;
- c) 91 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 51 tot 100 dieren;
- d) 153 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 101 tot 150 dieren;
- e) 217 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 151 tot 200 dieren;
- f) 307 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 201 tot 300 dieren;
- g) 449 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 301 tot 400 dieren;
- h) 565 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 401 tot 500 dieren;
- i) 899 euro voor bedrijven met een gemiddelde bezetting van 501 of meer dieren;

9 PRAKTIJKGERICHT ONDERZOEK, DEMONSTRATIEPROJECTEN, VOORLICHTING EN VORMING

9.1 Praktijkgericht onderzoek - Praktijkcentrum Kleine herkauwers

Om de doorstroming van kennis en informatie tussen onderzoek en praktijk te verbeteren en de nodige innovatie op land- en tuinbouwbedrijven te stimuleren, en om de samenwerking te bevorderen in het versnipperde landschap van het praktijkonderzoek en voorlichting werd het PraktijkCentrum Kleine Herkauwers (PCKH) opgericht.

Daartoe werd in 2007 een oproep gedaan aan alle instellingen die betrokken waren bij praktijkonderzoek met kleine herkauwers om deel uit te maken van het Praktijkcentrum.

Het praktijkcentrum moet gezien worden als een overlegplatform waarin de betrokken onderzoek- en onderwijsinstellingen kunnen overleggen, samenwerken en innoveren.

Daarnaast kunnen op dit platform afspraken gemaakt worden over de wijze van communiceren naar de sector.

Organisaties die leden afvaardigen voor het PCKH:

- Algemeen Boerensyndicaat (ABS)
- Boerenbond (BB)
- Centrum voor huisdierengenetica en -selectie (CHGS)
- Coördinatiecentrum praktijkgericht onderzoek en voorlichting Biologische Teelt (CCBT)
- Dierengezondheidszorg Vlaanderen (DGZ)
- Instituut voor Landbouw- en Visserijonderzoek (ILVO)
- KATHO Campus Roeselare
- Kleine Herkauwers Vlaanderen vzw (KHV)
- KULeuven - faculteit Bio-ingenieurswetenschappen
- KULeuven - faculteit Bio-ingenieurswetenschappen - Zoötechnisch Centrum
- Nationaal Agrarisch Centrum vzw (NAC)
- Thomas More (voorheen KHK)
- Vlaams Agrarisch Centrum (VAC)
- Vlaamse overheid – Departement Landbouw en Visserij - afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling
- Vlaamse schapenhouderij VZW

9.2 Demonstraties

Het Departement Landbouw en Visserij doet jaarlijks, in het kader van het Programmeringsdocument voor Plattelandsontwikkeling (PDPO) een oproep voor het indienen van demonstratieprojecten rond bepaalde thema's. Het doel van deze demonstratieprojecten is landbouwers en tuinders bewust te maken van nieuwe mogelijkheden op het vlak van duurzame praktijken en technieken en ze door demonstraties in de praktijk ingang te doen vinden op de Vlaamse bedrijven.

Afgelopen jaren liepen volgende demonstratieprojecten voor de kleine herkauwers:

- Veel geblaas en te weinig wol
- Wormen, leverbot en coccidiose bij schapen en geiten
- Landschapsbeheer met schapen

Meer informatie over deze projecten zoals de resultaten, nieuwsbrieven, demonstratie momenten, studiedagen, ... vindt u op www.schapengeiten.be.

9.3 Studieavonden

Voor de schapenhouders organiseert de afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling jaarlijks verschillende studieavonden in overleg met de sector (PCKH). Experts uit verschillende domeinen brengen informatie over actuele ontwikkelingen binnen de sector. Deze studieavonden zijn gratis en worden over heel Vlaanderen georganiseerd in samenwerking met diverse partners.

Een overzicht van geplande studiedagen kan men vinden in de activiteitenkalender op www.vlaanderen.be/landbouw/agenda

9.4 Brochures

Voor de schapenhouder worden er door de afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling verschillende brochures gratis beschikbaar gesteld:

- Terreinbegrazing met schapen
- Schapen- en geitenrassen (deel 1) - Met uitsterven bedreigde rassen
- Schapen- en geitenrassen (deel 2) - Vleeschapen, Anglo-Nubisch, Toggenburger en Bonte geit
- Huidmadenziekte (Myiasis) bij schapen - Resultaten van een enquête
- Schapenhouderij, vakkundig 1
- Schapenhouderij, vakkundig 2

Deze brochures kan men vrij downloaden van de website van Landbouw en Visserij (www.vlaanderen.be/landbouw).

9.5 Installatieattest

Een landbouwbedrijf leiden is een complexe onderneming. Zonder achtergrond of landbouwopleiding starten in de landbouw is in de huidige economische context ondenkbaar. Daartoe worden startersopleidingen georganiseerd. De bedoeling van de startersopleiding is het verwerven van basiskennis van de meest essentiële wetgeving en bedrijfsbeheerprincipes. Na het volgen van een startersopleiding kan men deelnemen aan een installatieproef. Door te slagen in een schriftelijke en mondelinge proef, krijgt men een installatieattest uitgereikt. Dit attest bewijst de vakbekwaamheid van de houder, wat onder meer nodig is om een ondernemersnummer voor een handels- of ambachtsonderneming te bekomen.

De opleiding bestaat uit 2 cursussen, een stage en een schriftelijke en mondelinge proef.

Meer informatie kunt u vinden op de website van Landbouw en Visserij (www.vlaanderen.be/landbouw).

FOTOLIJST

Foto 1.	Texelaar	19
Foto 2.	Suffolk	20
Foto 3.	Hampshire Down	21
Foto 4.	Bleu du Maine	22
Foto 5.	Île-de-France	23
Foto 6.	Zwartbles	24
Foto 7.	Swifter	25
Foto 8.	Blauwe Texelaar Bron: rassenfiche KHV	26
Foto 9.	Rouge de l'Ouest Bron: rassenfiche KHV	27
Foto 10.	Wiltshire Horn Bron: www.schapendries.be	28
Foto 11.	Kerry-Hill Bron: Driessen Eric, Riemst	29
Foto 12.	Clun Forest Bron: Rassenfiche KHV	30
Foto 13.	Romanov Bron: Michotte Pieter, Hasselt	31
Foto 14.	Herdwick Bron: Sylvere Dufromont, www.herdwick.be	32
Foto 15.	Ouessantschaap	33
Foto 16.	Castlemilk Moorits Bron: http://upload.wikimedia.org/wikipedia/	34
Foto 17.	Belgisch Melkschaap	35
Foto 18.	Ardense Voskop	36
Foto 19.	Houtlandschaap	37
Foto 20.	Entre-Sambre-et-Meuse	38

Foto 21.	Kempens schaap.....	39
Foto 22.	Lakens schaap.....	40
Foto 23.	Mergellandschaap	41
Foto 24.	Vlaams Kuddeschaap.....	42
Foto 25.	Vlaams schaap	43
Foto 26.	Lovenaar	44
Foto 27.	Cambridge Bron: eigen archief	48
Foto 28.	Merino Bron: (http://www.glenwoodmerinos.com.au).....	49
Foto 29.	Dorset Horn Bron: (http://www.goodfuneralguide.co.uk/2009/06/best-in-show-2/)	49
Foto 30.	Charollais Bron: eigen archief	50
Foto 31.	Jacobs schaap Bron: (http://www.freewebs.com/dustyacres2).....	50
Foto 32.	Gotland Pels Bron: (http://nl.wikipedia.org/wiki/Gotland_pelsschaap)	51
Foto 33.	Racka Bron:(http://upload.wikimedia.org)	51
Foto 34.	Moeflon Bron: (http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/c/c8/Mufflon-03.jpg)	52
Foto 35.	Scottish Blackface	52

TABELLENLIJST

Tabel 1.	Verspreiding van aantal schapen (x 1 miljoen) in de wereld volgens continent en in de top15-landen.....	1
Tabel 2.	Overzicht van productie schapenvlees, -kaas, -melk, -boter en -wol in de wereld	3
Tabel 3.	Evolutie van het aantal schapen (x 1.000) in de landen van de Europese Unie van 1990 tot 2010	5
Tabel 4.	Zelfvoorzieningsgraad voor schapenvlees in de landen van de Europese Unie.....	7
Tabel 5.	Aantal schapen in België volgens de tellingen van 15 mei	9
Tabel 6.	Gemiddeld aantal schapen per beslag in Vlaanderen volgens de 15-decembertelling 2011	11
Tabel 7.	Bevoorradingbalans van schapen- en geitenvlees (ton karkasgewicht) van 1955 tot 2010	12
Tabel 8.	Verbruik van diverse vleessoorten en zelfvoorzieningsgraad van 2000 tot 2010 (karkasgewicht).....	14
Tabel 9.	Aantal geslachte dieren in slachthuizen onderworpen aan de keuring en geschikt verklaard voor gebruik.....	16
Tabel 10.	Aantal en percentage geslachte en goedgekeurde schapen en lammeren per provincie van 2004 tot 2009	17
Tabel 11.	Kruisingsschema van de Lovenaar	45
Tabel 12.	Rascode tabel Noordhollander	46
Tabel 13.	Karakteristieken van de rassen	54
Tabel 14.	Gemiddeld aantal lammeren per jaar, geboortegewicht, dagelijkse groei, volwassengewicht, schofthoogte, wolopbrengst en het voorkomen van horens bij de voornaamste schapenrassen.....	55
Tabel 15.	Schematische voorstelling van de relatie tussen karkaskwaliteit en vruchtbaarheid van enkele erkende rassen	56
Tabel 16.	Voor- en nadelen van zuivere rassen en kruisingen	63
Tabel 17.	Aantal in het stamboek geregistreerde lammeren in Vlaanderen in 2012	68
Tabel 18.	Aantal ingeschreven oaien en worpgrootte per ras in 2011.....	69
Tabel 19.	Het aantal geregistreerde schapen en bedrijven met zeldzame rassen	69
Tabel 20.	Evolutie van het aantal werpende oaien van enkele rassen in 1998, 2004 en 2011 in Vlaanderen	70

Tabel 21.	Aantal worpen waarop de berekening van de fokwaarde voor vruchtbaarheid is gesteund (2012).....	72
Tabel 22.	Fiche voor metingen en lineaire beoordeling van vleeschapen	78
Tabel 23.	Toelichting bij de fiche voor metingen en lineaire beoordeling van vleeschapen	79
Tabel 24.	De klassen van de inrichting en de respectievelijke overheid waarbij de vergunning moet worden aangevraagd.....	83

GRAFIEKENLIJST

Grafiek 1.	Evolutie van de verspreiding van schapen in de wereld	2
Grafiek 2.	Evolutie schapenhouderij in de Europese Unie (>5 000 000 stuks) Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (http://www.fao.org) ..	6
Grafiek 3.	Zelfvoorzieningsgraad voor schapenvlees in de Europese Unie Bron: Food and Agriculture Organization of the United Nations (http://www.fao.org) .	8
Grafiek 4.	Aantal schapen in België volgens de tellingen van 15 mei	9
Grafiek 5.	Evolutie van bedrijven met schapen in Vlaanderen en België volgens de 15-meitelling.....	10
Grafiek 6.	Aantal schapen en beslagen met schapen in Vlaanderen volgens de 15-decembertelling 2011 Bron: SANITEL-15 december telling 2011 (www.dgz.be).....	11
Grafiek 7.	Productie versus verbruik schapen- en geitenvlees (ton karkasgewicht) van 1955 tot 2010	12
Grafiek 8.	Evolutie zelfvoorzieningsgraad schapen- en geitenvlees in België	13
Grafiek 9.	Evolutie van de vleesconsumptie in België volgens vleessoort in de afgelopen 10 jaar	15

NUTTIGE ADRESSEN

Vlaamse overheid

Departement Landbouw en Visserij

Afdeling Duurzame Landbouwontwikkeling

Koning Albert II-laan 35 bus 40, 1030 Brussel

www.vlaanderen.be/landbouw

www.vlaanderen.be/landbouw/voorlichting

Agentschap voor Landbouw en Visserij

Structuur en Investerings (VLIF - Vlaams Landbouwinvesteringsfonds)

Koning Albert II-laan 35, bus 41, 1030 Brussel

www.vlaanderen.be/VLIF

Markt- en Inkomensbeheer

Koning Albert II-laan 35, bus 41, 1030 Brussel

www.landbouvwlaanderen.be (e-loket)

FAVV (Federaal Agentschap voor de veiligheid van de voedselketen)

Kruidtuinlaan 55, 1000 Brussel

www.favv.be

DGZ (Dierengezondheidszorg Vlaanderen)

Deinse Horsweg 1, 9031 Drongen

www.dgz.be (SANITEL)

PCKH (Praktijkcentrum Kleine Herkauwers)

Ieperseweg 87, 8800 Beitem-Roeselare

De Kleine Herkauwer Vlaanderen vzw

Van Thorenburghlaan 20, 9860 Scheldewindeke

www.khv.be

Steunpunt Levend Erfgoed

Spiegel 1, 9860 Oosterzele

www.sle.be

Vlaamse Schapenhouderij

Ieperseweg 87, 8800 Beitem-Roeselare

www.vsh.be

Centrum voor de optimalisatie in de schapenhouderij

KU Leuven, Faculteit Landbouwkundige & Toegepaste Biologische Wetenschappen

Kasteelpark Arenberg 30, 3001 Heverlee

Rendac NV

Verwerken en ophalen van kadavers en dierlijk restmateriaal

Fabrieksstraat 2, 9470 Denderleeuw

www.rendac.be

LITERATUURLIJST

Statistische informatie

- be.STAT (Statistics Belgium) - <http://statbel.fgov.be>
- DGZ (Dierengezondheidszorg Vlaanderen) - <http://www.dgz.be>
- EUROSTATS (The Statistics Division of Europese Commissie) - <http://epp.eurostat.ec.europa.eu>
- FAO (Food and Agriculture Organization) - <http://www.fao.org>
- FAOSTAT (The Statistics Division of the FAO) - <http://faostat.fao.org>
- Ovan - <http://www.ovam.be/jahia/Jahia/pid/1510>
- Belgisch staatsblad - http://justitie.belgium.be/nl/overheidsdienst_justitie/organisatie/belgisch_staatsblad/

Rassen en kruisingen

- Amis du mouton d'Ouessant (FR) - <http://www.mouton-ouessant.com>
- BHDSBA (The Belgian Hampshire Down Sheep Breeders' Association) - <http://www.hampshiredown.net/>
- Blackface Sheep Breeders' Association (UK) - <http://www.scottish-blackface.co.uk/>
- Blauwetexelaar.nl (NL) - <http://www.blauwetexelaar.nl>
- Bleu du Maine Homepage Nederland (NL)- <http://www.bleudumaine.nl>
- Breedersales Merino Sheep (AU) - <http://www.breedersales.com>
- Cambridge Sheep Society (UK) - <http://www.cambridge-sheep.org.uk/>
- Clun Forest Schapenvereniging (NL) - <http://www.clunforest.nl>
- De Kleine Herkauwer Vlaanderen vzw - www.khv.be
- De Noordhollander Stamboekwebsite (NL) - <http://www.noordhollanderschapen.nl>
- Dommelhof - <http://www.swifter.be>
- Dorset Horn and Poll Dorset Sheep Breeder's Association (UK) - <http://www.dorsetsheep.org>

- Dutch Hampshire Down Sheep Breeders Association (NL) - <http://www.hampshiredown.nl>
- Fokkersvereniging Ouessantschappen (NL) - <http://www.ouessant.nl>
- Foto: KerryHill – Driessen Eric
- Foto: Romanov schaap – Michotte Pieter
- Foto: Herdwick – Sylvere Dufromont
- Freewebs - <http://www.freewebs.com> (USA)
- Guteinfo (SV) - <http://www.guteinfo.com>
- Glenwood Merinos - <http://www.glenwoodmerinos.com.au/146-2/>
- Hampshire Down Sheep Breeders' Association (UK) - <http://www.hampshiredown.org.uk>
- Hampshire Down Vlaanderen - <http://www.hampshiredown-vlaanderen.be>
- Handboek Schapenhouderij (jan 2002) wageningen-ur (NL)-
<http://www.pv.wageningen-ur.nl>
- Het Castlemilk Moorit schaap - <http://www.castlemilkmoorit.be>
- Het Nederlands Flevolander Schapenstamboek - <http://www.flevolanderschaap.nl>
- Het Swifter Schapenstamboek (NL) - <http://www.swifter.nl>
- Jacob Sheep Breeders Association (UK) - <http://www.jsba.org>
- Jacob Sheep Society (UK) - <http://www.jacobsheepsociety.co.uk/>
- Kerry Hill vereniging (NL) - <http://www.kerryhillvereniging.com>
- Kleine Herkauwers Vlaanderen VZW - www.KHV.be
- La Race Ile-de-France (FR) - <http://www.mouton-ile-de-france.com>
- Lamm Producenterna (SV) - <http://www.lammproducenterna.org>
- Landleven (NL) - <http://www.landleven.nl>
- Levende have (NL) - <http://www.levendehave.nl>
- Merino South Afrika (ZA) - <http://www.merinos.co.za>
- Mouton Charollais (FR) - <http://www.mouton-charollais.com/>
- Nederlands Zwartbles Schapenstamboek (NL)- <http://www.nzs.nl>
- Nederlandse Texelaar Stamboeken (NL) - www.texelsheep.nl/
- North American Clun Forest Association (USA) - <http://www.clunforestsheep.org>
- Office National de la Chasse et de la Faune Sauvage (FR) - <http://www.oncfs.gouv.fr>

- Q12.nl (NL) - http://www.q12.nl/schapen_index.htm
- Romanovsheep (FR) - <http://www.romanovsheep.com>
- Rouge fokkerij Ekris (NL) - <http://www.rougedelouest.nl>
- Schapen en kennis - <http://www.diereninformatie.be/schapen>
- Schapenboederij 't Royerveld - <http://www.romanov.be>
- Schapenfokkerij "Schapendries" - <http://www.schapendries.be>
- Schapennet (NL) - <http://www.schapennet.nl>
- Sheepworld (NZ) - <http://www.sheepworld.co.nz>
- Société Coopérative Agricole GEODE (Génétique ovine et développement) (FR) - <http://geodesheep.com>
- Stamboek Blauwe Texelaars (NL) - <http://www.stamboekblauwetexelaars.nl>
- Stichting Levend Erfgoed - www.sle.be
- Suffolk Sheep Society (UK)- www.suffolksheep.org
- Suffolk Stamboek Nederland (S.S.N.) (NL) - <http://www.suffolkstamboeknederland.nl/>
- The Australian Association of Stud Merino Breeders (AU) - <http://www.merinos.com.au>
- The British Rouge (UK) - <http://www.rouge-society.co.uk>
- The Castlemilk Moorit Sheep Society (UK) - <http://www.castlemilkmooritsociety.co.uk>
- The Charollais Sheep Society (UK) - <http://www.charollaisheep.com/>
- The Clun Forest Sheep Breeders Society (UK) - <http://www.clunforestsheep.co.uk/>
- The Kerry Hill Flock Book Society (UK) - <http://yvonnebrown.vpweb.co.uk>
- The Ouessant Sheep Society of Great Britain (GB) - <http://ouessantsheep.net>
- The Sugarloaf and Stonecroft (IR) - Jacob Sheep flocks <http://www.wicklowjacobs.com/>
- United Horned Hair Sheep Association, Inc (USA) - <http://www.unitedhornedhairsheepassociation.org>
- Veepeiler (DGZ) – www.dgz.be/veepeiler
- Vereniging van speciale schapenrassen (NL) - <http://vssschapen.nl>

- Vlaamse hobbyfokkers van geiten en schapen - <http://www.vhgs.be>
- Vlaamse overheid | beleidsdomein Landbouw en Visserij (Brochure 44 - Met uitsterven bedreigde rassen)- www.vlaanderen.be/landbouw
- Vlaamse Schapenhouderij - www.vsh.be
- Wellworthy flock (UK) - <http://wellworthywiltshirehornsheep.co.uk>
- Wikimedia - <http://upload.wikimedia.org>
- Wiltshire Horn Sheep Society Ltd (WHSS) (UK) - <http://www.wiltshirehorn.org.uk>
- Zoötechnisch Centrum van de K.U.Leuven - <http://www.biw.kuleuven.be/ztc/ned/faciliteiten/schapen.htm>
- Zwartblessheep (NL) - <http://www.zwartblessheep.nl>

Selectie

- Persoonlijke mededelingen – Steven Janssen (KU Leuven)
- Vlaamse overheid | beleidsdomein Landbouw en Visserij – www.vlaanderen.be/landbouw

Fokprogramma's

- Persoonlijke mededelingen – Steven Janssen (KU Leuven)
- Vlaamse overheid | beleidsdomein Landbouw en Visserij - www.vlaanderen.be/landbouw

Vergunningen, mestdecreet en Rendac

- CVBB (Coördinatiecentrum Voorlichting en Begeleiding duurzame Bemesting)
- Departement Leefmilieu, Natuur en Energie van de Vlaamse overheid - www.lne.be
- Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid –www.vlaanderen.be/landbouw
- Departement Ruimte Vlaanderen van de Vlaamse overheid - www.ruimtelijkeordering.be
- VCM - www.vcm-mestverwerking.be
- VLM (Vlaamse Landmaatschappij) - www.vlm.be
- OVAM - <http://www.ovam.be/jahia/Jahia/pid/1510>
- Rendac - www.rendac.be

Investerings en premies

- Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid –www.vlaanderen.be/landbouw
- VLIF (Vlaams Landbouwinvesteringsfonds) -
www.vlaanderen.be/VLIF
- e-loket - www.landbouwwlaanderen.be

Identificatie van Schapen

- DGZ (Dierengezondheidszorg Vlaanderen) - www.dgz.be
- Persoonlijke mededelingen – Guido Bertels (DGZ)

Voorlichting

- Landbouw en Visserij van de Vlaamse overheid –www.vlaanderen.be/landbouw/voorlichting
- PCKH (Praktijkcentrum Kleine Herkauwers)

